

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HER I BYEN

Stykker om Viborg

AAGE V. REITER   CARL HEINRICH PETERSEN
HARALD DITZEL   EBBA TORSTENSON   NIELS
FENGER   INGER BENGT HENRIKSEN   JÖRGEN
BRYNJOLF   METTE FASTRUP   CARL BANG
JYTTE BORBERG   DAPHNE SCHJØTT   VAGN
LUNDBYE   JETTE DREWSEN   PETER SEEBERG
ESTRID BALSLEV   OLE HENRIK LAUB   ANNE
GRETHE LINNET

KOMPLOT

HER I BYEN

Stykker om Viborg

I kommission hos

ARKIV FOR NY LITTERATUR/ARENA

Viborg

HER I BYEN

Stykker om Viborg

Forlaget

KOMPLOT

Viborg

HER I BYEN, stykker om Viborg

**Forlagt af forlaget KOMPLOT, Viborg,
i kommission hos Arkiv for Ny Litteratur & Arena, Forfatternes
Forlag, Gule Hus, Taarupgaard, 8831 Løgstrup i Viborg Kommune.**

1. oplag: 2000 eksemplarer, november 1974.

Af 1. oplag er trykt 25 nummererede.

ISBN 87 7405 878 9

Omslag af Jörgen Brynjolf: Viborg set fra Randersvej.

Bogen er sat med 10 pkt. Linotype Garamond.

Trykt hos F. V. Backhausens Eftf. a/s, Viborg.

FORORD

17 forfattere, der er født i Viborg eller har tilbragt en større eller længere tid her, har fundet sammen i denne bog, som handler om at have levet »her i byen«.

Bogens forskellige stykker er ordnet således – stort set – at det skulle respektere indholdets kronologiske placering.

Det skal ikke skjules, at forfatterne har haft glæde af i fællesskab at udgive denne bog. Det er vist ikke for meget sagt, at den samtidig har skullet være en hilsen fra »dengang og nu« til byens borgere.

Peter Seeberg

Indholdsfortegnelse:

Aage V. Reiter: Skoleminder	7
Carl Heinrich Petersen: Viborg er noget lort – men der er også lyspunkter	31
Harald Ditzel: Stenfarver	47
Ebba Torstenson: Gensyn med Viborg	63
Niels Fenger: Sukkenes by	75
Inger Bengt Henriksen: Viborgensernes by	85
Jørgen Brynjolf: Byen	101
Mette Fastrup: Til buk med Bættten	119
Carl Bang: Søvnløs befrielse	129
Jytte Borberg: Et brev, frit efter Charles de Montesquieu Lettres Persanes	145
Daphne Schjøtt: Lykkelig den by, som har en sø ...	155
Vagn Lundbye: Regn er tegn på, at svalerne flyver lavt	165
Jette Drewsen: Tre år i Viborg	175
Peter Seeberg: Min vej til byen	185
Estrid Balslev: En tilflytters bekendelser	191
Ole Henrik Laub: Syv timer i Viborg	207
Anne Grethe Linnet: Viborg	219

Indlagt i bogen et hefte med korte biografier af forfatterne.

Skoleminder

Frk. Thomesens skole

Jeg var kun fem år, da jeg kom i skole.

I baggården i St. Sct. Hansgade 3, hvor min far drev forretning, havde en afholdsloge N. I. O. G. T. til huse. Hvad bogstavernes mystik indeholder, har jeg aldrig fået opklaret. En farversvend Sørensen, en tavs, høj og mager mand med en imponerende moustache, som var ansat hos farver Fallesen i Vestergade, var vært for logen og udsånkede kaffe og sodavand. Konen var lille og mørk, en taterpræget skønhed, og ægteparret havde to drenge Henry og Robert, som var mine legekammerater; undertiden deltog også smedemester Edouard Bruuns yngste søn Ove i legen.

Der var ingen biler i Viborg med undtagelse af en såkaldt motorvogn, vistnok hjemmelavet af fabrikant Brems. Det forekommer mig også, at vatfabrikant Petersen havde en lignende vogn – måske var det den samme. Ved teaterfesten i 1909 skulle buntmagerlavet til håndværkertoget bruge en bil, som måtte lejes i Silkeborg. Hændte det, at et automobil under stor larm i langsomt tempo passerede gaden, for folk til vinduerne, og gadens drenge styrtede ud af portene for at beskue vidunderet. Var der hestevogne i gaden, stejlede hestene og løb undertiden løbsk, og det var altid meget spændende.

Nej, bilerne var ikke rigtigt trængt ind i bevidstheden endnu, så man legede hest. Den ene dreng var hest og den anden kusk. Der anvendtes hækledede hestetømmer, som drengene selv lavede ved hjælp af en trådrulle, der

om hullet i den ene ende havde fire søm med små hoveder, over hvilke der hækledes, så tømme voksede ind gennem hullet i trådrollen. Der anvendtes garnrester, hvorved tømme i hele sin længde havde vekslende farver. Tømme bandtes om hver overarm på »hesten«, som helst skulle være vælig og prustende og vanskelig at styre for kusken. Skulle man transportere en person, der gerne var en mindre dreng eller pige, blev denne anbragt mellem tømmerne og bag hesten og måtte så ligesom hest og kusk selv bruge benene.

Henry var et år ældre end jeg. Robert et år yngre. Så hændte det uundgåelige, at Henry kom i skole. Han kom i borgerskolen, der var betalings-skole i modsætning til friskolen, der var for ubemidlede. Dengang som nu ofredes der for prestigens skyld, og farversvend Sørensen, der ved sin kones hjælp havde en smule biindtægt som afholdsvært, vovede altså at sætte Henry i borgerskolen mellem børn af middelstanden. Bedre folks børn kom i Plenges skole.

Skolegangen forandrede Henry. Han blev lidt vigtig. Han fortalte utrolige historier om livet i skolen og var ikke helt fri for at optræde lidt nedladende over for os mindre kammerater. Det var utåleligt. Desuden savnede jeg ham i skoletiden, hvor jeg var henvist til Robert og Ove Bruun fra nabogården, som begge var et år yngre end jeg og derfor egentlig lidt foragtelige.

Jeg havde allerede lært at læse. Det havde min syv år ældre bror sørget for. Der blev købt en ABC, »Myrebogen« hed den. Udenpå var et billede af en dreng, der betragtede en myretue. Nedenunder stod de salomoniske ord: »gak til myren og bliv viis«.

Jeg begyndte nu at plage mine forældre om lov til at komme i skole, skønt jeg kun var fem år. Min bror, som gik i latinskolen og dér var et lys, talte varmt min sag.

Jeg havde let ved at lære, sagde han, og mine forældre gav efter. Dog fandt de, at lærerne i borgerskolen var lovlig barske for så lille en dreng (hvis ældre søskende oven i købet påstod, at han var forkælet). Jeg blev derfor sat i frk. Thomesens skole, en privat pigeskole, som dog også undtagelsesvis optog drenge. Der gik gerne en 4–5 drenge mellem ca. 30 piger. Skolens ejer var frøken Elisabeth, en myndig, men også venlig lille dame med et roligt gemyt. Hun og søsteren frøken Louise, en slank dame med briller og et hidsigt sind, underviste skiftevis i skolens to klasser. En gang om ugen havde begge klasser fælles sangtime. Sanglæreren var kaptajn Seehusen, som senere blev min sanglærer i Latinskolen.

Skolen lå i Nytorvgyde, og dens lokaler var en del af den thomesenske købmandsgård. Købmanden hed Bertel Thomesen og var en lille køn og tyk mand, gift med en nydelig kone, som hed Ingeborg. De havde en søn, som hed Andreas og var opkaldt efter sin farfar, der omtales som en af Viborgs betydeligste mænd under besættelsen i 1864. Bertel Thomesen og de to lærerindesøstre havde en bror, som var ungarl og hed Johannes og var noget så fint som assistent i Kreditforeningen. Endnu levede de fire søskendes mor, en mild og værdig lidt rund dame, der deltog i skolens højtideligheder.

Jeg kom altså i skole, og jeg husker tydeligt den første dag. Jeg fik en venlig modtagelse, og man tillod mig at bevæge mig omkring i klassen, som jeg havde lyst. Jeg skulle intet bestille. Der var to klasser, »lille« og »store« klasse. Klasserne var faktisk lige store, det var elevernes størrelse, der sigtedes til. Jeg fandt livet i »lille« klasse dejligt denne første dag. Pigerne var søde, men meget store, fandt jeg, og man så gennem fingre med, at de snakkede med mig. Men allerede den næste dag fik piben en anden lyd. Jeg ville jo te mig som dagen før, men blev

på overbevisende måde belært om, at nu var livets arbejde og alvoren begyndt.

Det var en god skole. Og du gode Gud, hvor lærerinderne sled i det. I to klasser var jo anbragt børn på i hvert fald syv alderstrin, og det må have været et herkulesarbejde at holde dem i gang samtidig. Men det blev gjort upåklageligt. Efter hver overhøring indførtes en karakter i karakterbogen, som bragtes med hjem hver lørdag og afleveredes hver mandag, underskrevet af far eller mor. Lektierne til næste dag blev gennemgået, så man behøvede næsten ikke at læse hjemme. Skriftlige arbejder udførtes i skoletiden. Fagene var de sædvanlige, dog lagdes der stor vægt på bibelhistorie.

Skolen var, det indser jeg nu, udmærket, når man betragter bibringelsen af kundskaber som væsentlig. Undervisningen var i høj grad individuel. Fandtes man egnet, blev man tidligt sat i gang med at lære sprog, for mit vedkommende tysk. Da jeg senere som ni-årig kom i borgerskolens fjerde klasse midt i skoleåret, havde man her lært engelsk i et halvt år, men slet ikke tysk. Skolebestyrer Kirkegaard ville derfor først sætte mig i tredje klasse. Min bror, latinskoledrengen, holdt på, at jeg sagtens kunne følge med i fjerde klasse og lovede inspektøren at hjælpe mig med det engelske, så jeg snart kunne indhente de øvrige i klassen. Det afgjorde sagen, jeg kom i fjerde klasse, og min bror sørgede for, at jeg på én uge havde indhentet de øvrige i klassen. Det er den skrappeste uge, jeg har oplevet. Men jeg foregriber begivenhederne.

I frøken Thomesens skole aflagdes ingen eksamen, men en gang årligt afholdtes en prøve, der varede en skoledag. Tilsynsførende ved skolen var pastor Schmidt ved Søndre Sogns kirke og for ham holdtes prøven, der især gjaldt bibelhistorie. Forældrene var indbudt, og nogle kom altid; desuden var enkefru Thomesen altid til stede.

Der var, som nævnt, flere andre drenge i skolen. Den største var 11 år og kom direkte fra pigeskolen ind i latinskolen. Han hed Anton Gregers Jensen og var vistnok præstesøn fra omegnen. Han var i pension hos overretssagfører Heise i Sct. Mogensgade. En anden af drengene var urtekræmmersøn og hed Ejner Fisker. Han kom i borgerskolen samtidig med mig. Så var der en kaptajns søn, som hed Ernst Brix. Jeg tror, at han senere blev politidirektør. Endelig var der Alexander Giese, hvis far var toldembedsmand. Ham kom jeg til fødselsdag hos, og det gik meget stiligt til. Det var egentlig ikke noget for mig, men han havde en køn søster, som jeg meget gerne ville imponere.

En gang årlig var skolen på skovtur. Man kørte i char-a-banc'er til Bækkelund. Jeg husker dårligt, hvad vi foretog os, men én skovtur har jeg ikke glemt. Den »store« Anton Gregers og jeg fjernede os fra de andre og gik op gennem slugten. »Vi er gået vild«, sagde Anton Gregers. Det var frygteligt spændende. Vi gik omkring i skoven og morede os dejligt. Jeg var ganske tryk i den store drengs selskab, men jeg har ham i dag mistænkt for, at han gik vild med vilje, og der havde, da vi vendte tilbage, været stor opstandelse, og Anton Gregers måtte tage imod svære bebrejdelser. Jeg opfattedes som uskyldig. Jeg gik altså i frk. Thomesens skole, fra jeg var fem til mit niende år. Så var det igen kammeraten Henry, som satte mig fluer i hovedet. Han omtalte aldrig min skole som andet end tøseskolen, og når han gik for vidt og titulerede mig »tøsedreng«, gav det anledning til drøje slagsmål, hvor jeg i hvert fald klarede mig så godt, at det foreløbig betog ham lysten til at drille mig. Men når han fortalte om borgerskolen, hvor man havde virkelig interessante fag som sløjd og især gymnastik, så gippede det i mig, for jeg var efterhånden led og ked af at gå i pige-

skole. Mine forældre gav atter efter for mine bønner, og jeg kom blandt lutter drenge i borgerskolen.

Borgerskolen – Da jeg lærte at svømme

I Viborg Borgerskole, hvor nu Østre Skole har til huse, havde vi omkring 1910–12, da jeg var elev der, en fremragende gymnastik- og svømmelærer i den navnkundige Oscar Nielsen. Han omtales bl. a. i direktør Knud Oldendows erindringer »Fra min drengetid« og ligeledes af min bror Paul J. Reiter i et kapitel i bogen »Min skoletid« og endelig i dr. phil. Jørgen Hæstrups bog om hans drengetid i Viborg: »Grænseløs tilværelse«.

Oscar Nielsen havde vel ikke overalt det allerbedste ry på sig som lærer, men det var dog især blandt de voksne, at mistilliden trivedes, og den var vistnok for størstedelen ret uforskyldt og hang nok sammen med hans barske væsen. Sandheden er, at langt de fleste drenge elskede ham, og endda ikke som man elsker et almindeligt dødeligt menneske, men med den kærlighed man vier et væsen af højere art, kort sagt altså: vi forgudede ham. Piger kan vi i denne forbindelse se helt bort fra, dem havde vi på afstand, de gik nemlig i klasser for sig. Vi drenge fandt det helt naturligt, at den meget maskuline Oscar Nielsen kun fik sønner. Af disse blev for øvrigt to udlært i buntmagerfaget hos min far. Den ene af dem blev siden skolelærer.

Oscar Nielsen, som i en fjern fortid havde været underofficer, havde en stentorrøst tilsat en antydning af vred snerren. Han var en stout og statelig mand, smukt og stærkt bygget, rank og med en stram holdning. Det velformede, alvorlige ansigt prydedes af et flot, hængende overskæg, som det, der ses på portrætter af den franske general fra krigen 1870 og senere præsident Mac Mahon;

dog var Oscar Nielsens endnu flottere. Helt op i sin høje alderdom bevarede han sin rankhed og sin myndige stemme. Han havde en lille formue, og jeg hilste i mange år på ham hver termin, når han på klokkeslet kom og hævede sine renter ved kreditforeningens skranke.

Når Oscar Nielsen underviste i svømning, kunne hans kommandoråb høres tværs over Viborg Nørresø. Det *lød* jo ikke just venligt, men blev hørt af mange, og rimeligvis stammede visse voksnes reservation over for hans undervisningsmetoder altså herfra.

Uden undtagelse havde drengene en vældig respekt for ham, skønt jeg aldrig har set ham anvende spanskrøret, som vi ellers hver dag så i funktion. I denne forbindelse vil jeg gerne indskyde følgende: Dr. phil. Jørgen Hæstrup skriver i sin erindringsbog: Grænseløs tilværelse følgende: »Forfatteren Aage V. Reiter har engang gjort gældende, at han fik tæv hver eneste syndige dag, han mødte frem på Østre Skole, og enhver, der kender Reiter, vil kunne bekræfte, at det lyder rimeligt nok. Men man bør så mærke sig, at Reiter ikke af den grund slæbte rundt i årevis på velplejede aversioner.« Osv. Her må det bemærkes, at den historiske doktor gør sig skyldig i en lille overdivelse. Det *var* i virkeligheden kun i et enkelt år, at jeg fik tæv hver dag. Velfortjente tæv må jeg vist tilføje. Men aldrig af Oscar Nielsen. Der kunne i hans timer falde en lussing af, men det var yderst sjældent. Hvad enten det drejede sig om gymnastik eller sløjd, som han også underviste i, så lavedes der *ikke* halløj i hans timer. Vi var meget stolte af ham, når vi marcherede gennem byens gader, altid midt på gaden, og hans kommandoråb gjaldede mellem husrækkerne, som var det en hel bataljon, han førte. Enten gik vi ad Lille Sct. Hansgade mod exercerplassen, hvor nu Tinghallen ligger, for at spille fodbold eller cricket, eller også ad Rosenstræde, Sct. Ibsgade

ned til Rakkerkullen ved Nørresø neden for vandværket, når det gjaldt svømmeundervisning. Hertil gik byen, og udenfor lå af bygninger kun militærets krudthus og en enkelt villa, foruden naturligvis landejendomme.

Ved Rakkerkullen ejede skolen et stort, sorttjæret omklædningssskur, hvor drengene klædte sig af og blev ind delt i hold, som efterhånden kommanderedes frem på platformen yderst på broen, kaldt tømmerflåden. Endnu lyder for mine ører Oscar Nielsens: »Første hold træd an på tømmerflåden med front mod øst; andet hold holder sig klar.« Det var ikke frit, han rullede lidt på r'erne. Al denne kommanderen og håndhævelse af disciplinen kunne måske nu over 60 år efter give vor tids mennesker det indtryk, at der herskede en trykket stemning, men det var såre langt fra. Jeg kunne næsten sige tværtimod. Som regel stod humøret højt, og udslag heraf tolereredes som noget selvfølgelig, dog inden for rimelighedens grænser.

Helt glad ved badning havde jeg nu slet ikke altid været. En gang på en familieudflygt til Hjarbæk truede min rare, men lidt drilagtige morbror, malermester Niels Vammen, som en tid var formand for Håndværkerforeningen, for spøg med at ville give mig en dukkert. Jeg blev rædselsslagen og forstod sandelig ikke spøg, når det drejede sig om så skrækkelige ting. Jeg, der da var fire år gammel, flygtede op i de høje bakker, hvor den tunge mand ikke kunne følge mig, og jeg var ikke at formå til at komme ned, før morbror Niels højtideligt havde lovet at ville dy sig. Ak, ak, nu var sommeren oprundet og med den Oscar Nielsens svømmeundervisning. Den triste sandhed var, at jeg stadig led af hydrofobi: vandskræk. Jeg har omtalt dette i et digt »Min drengeskole«, som er trykt i Østre Skoles jubilæumsskrift fra 1962. Digtet er dog skrevet allerede i 1921. Et vers lyder således:

tynd, kalveknæet, forsagt og ynkelig. Et klask og derpå et plask. Oscar Nielsen havde plantet sin håndflade på drengens bag, og staklen blev ved trykket formelig løftet ud i bølgerne. Bagefter tegnede Oscar Niensens håndaftryk sig i flammende rødt på drengens ene balle. Det blev senere studeret og kommenteret af de sagkyndige kammerater.

Jeg gøs! Udsigterne var mørke, ja dystre. Jeg følte mig som en, der venter under skafottet, til hans tur kommer. Skæbnen var ubønhørlig, og der var ingen vej udenom. Kammeraterne, af hvilke langt flertallet var for rene vandhunde at regne, og som pjattede og grinede derinde i skuret, skulle meget nødtigt opdage, hvor ynkelig jeg følte mig, og hvor elendigt det stod til med mig. Det var pinefulde, skrækkelige minutter; men også sådanne får ende. Første hold var omsider færdigt og kom ind dryppende af vand. De magre drengeskulder rystede, og tænderne klaprede, men humøret stod desuagtet højt. Mærkeligt. Man spændte med rystende hænder tornystrene af og hjalp andet hold med at iføre sig dem. Åh, åh – – tornystret var vådt og iskoldt og ækelt – – men nu fulgte rædslerne i hurtig og næsten kalejdoskopisk forvirrende rækkefølge og rev mig med sig.

Andet hold træd an! Tredie hold holder sig klart! Andet hold dannede hurtigt række og så ud over det fjendtlige grå vand og ned i den kolde søs bølger. »Spring!« lød kommandoen, og uden tøven sprang jeg vildt ud i luften og havnede med et vældigt plask på maven i vandet. Jeg sank med åbne øjne dybt ned i koldt gulgrønt vand og slugte med den åbne mund en ikke helt ubetydelig del af den fersk smagende ikke helt propre Nørresø, men det var jo mange år før, man opdagede, hvad forurening var. Bobler steg op anmeldende, at jeg snart fulgte efter, og jeg nåede overfladen, sprællende og kæmpende

for at få luft og hostende og ræbende af søvandet, kort sagt: kæmpende for livet.

»Hov, hov! Hvordan er det dog, du ter dig«, lød det ikke uvenligt fra den strenge mand, der nok havde fået en slags respekt for mit dødsspring, der var sket med fortvivlelsens mod, dvs. af bare skræk og desperation – og nu viste manden sig faktisk ganske hjælpsom.

Det generede ingen af drengene, at han råbte højt. Det gjorde de jo selv, når de ikke med magt blev dæmpet ned. Og han var dygtig til at undervise. Han kunne have lært en kat at svømme, tror jeg. »Stræk – bøj, stræk, bøj.« Mine kammerater havde deltaget mindst et år i undervisningen og var gennemgående dygtige. Mange kunne hen på sommeren svømme uden tornyster, nogle var ved at komme efter det.

Jeg var lykkeligvis kommet over den usalige og nedværdigende vandskræk og havde efterhånden drevet det så vidt, at jeg kunne udføre svømmetage uden at blive holdt i stang, blot med korktornystret på. Jeg havde for nylig en enkelt gang prøvet selen, et stofbælte med en ring bagpå. Læreren holdt i hænderne en lang stang med en krog for enden, som han stak gennem bæltets ring. Det var en form for dressur. Man var i hænderne på dressøren, prisgivet hans kommando, og hvis man ikke straks efterkom denne og altså var obsternasig, som han udtrykte sig – tillige prisgivet hans oplæringsmetode, der bestod i en dukkert, der oftest bragte en til fornuft. Metoden var effektiv, men en smule tvangsmæssig, man havde dengang ikke psykologer, i det højeste en eller to professorer i København, der underviste ved Universitetet, de var endnu ikke blevet en landeplage.

Men så lærte jeg ganske pludseligt rigtigt at svømme; man kan sige, at det skete ved en tilfældighed en eftermiddag efter skoletid. Det skete således:

Det var en stille og lummer augustdag. Jeg var om eftermiddagen gået ned til Rakkerkullen for at bade og nyde det brogede liv, som udfoldede sig tvangsfrit her. Det tjærede skur var forsvarligt låst, så man lejrede sig i græsset udenfor, et veritabelt fluepapir. Der var naturligvis kun drenge, men der var mange af dem; større drenge, mindre drenge – og der var også læredrenge, og man kunne gerne se på disses påklædning, hvilken profession, de repræsenterede. Skomagerdrene havde f. eks. et slags forklæde på, et skødeskind, og bagerdrene var kendelige på det høje, hvide hovedtøj samt skjorte og bukser, der oprindeligt også havde været hvide.

Det kan måske lyde mærkeligt i vore hygiejniske forureningsdage, men tiderne var dengang for over 60 år siden så primitive, at der praktisk talt ikke fandtes, hvad vi forstår ved toiletter, altså wc'er med rindende vand. Ordet wc var nyt og fint og anvendtes både om ordinære dasser og de mere vulgære lokummer. Ordet lokum har jo været fint: akkusativ af locus, men der går jo inflation i ord, især sådanne, som lyder fine. Ved Rakkerkullen fandtes nu hverken det ene eller det andet, men en vis orden var der dog i sagerne. Man forrettede altid sin nødtørft langs skurets træmure, og denne uskrevne lov blev absolut overholdt. Som sagt, det var en hed augustdag, og fluerne summede lystigt. Jeg havde taget tøjet af, lagt det pænt sammen og anbragt det i en lille bunke. Og jeg havde nydt den forbudne enøres cigaret af mærket motor, udtalt *motor*. Det var nu min agt at vade ud og få en kølende dukkert, men forinden gik jeg en tur ud ad broen og ud på tømmerflåden for at nyde de mange fremragende svømmeres opvisninger, der slet ikke ville tage ende. Man kravlede op på broens rækværk, hvorpå der var sømmet et vandret bræt, ja, det var det luksuøse udstyr i hine dage, og derfra foretoges forlængs og bag-

længs udspring; eller man dykkede ned gennem det blæk-sortede vand efter mælkeflasker, dvs. sodavandsflasker med patentprop og fyldt med sur mælk. En sådan flaske kunne skelnes mod den mørke mudderbund. De optrædende nød at have publikum, som det til alle tider har været tilfældet, og søbede beundring og bifald.

Jeg stod glad og ganske nøgen blandt mange andre på kanten af flåden og lo og råbte, da der pludselig skete noget forfærdeligt og ganske uventet. Jeg fik et kraftigt skub i ryggen og faldt i vandet. Det var bagerdrengen, som havde puffet mig ud – afgjort ikke af fjendskab, jeg havde intet udestående med ham, men bare for sjov. Jeg sank og kom op igen, jeg sprællede og slugte vand, så jeg næsten mistede mælet, men oppe på tømmerflåden blev der bare peget, grinet, ja hujet. Latterkaskaderne skyllede ned over mig dirigeret af bagerdrengen, der næsten græd af latter. Mine forskrækkede råb hørte ingen. Jeg kunne såmænd gerne være druknet for flokkens øjne. Men så vågnede da selvopholdelsesdriften. Den sagde: »Svøm for pokker, prøv dog!« Og jeg prøvede. Men slagen med panik, som jeg var, tog jeg jo alt for hurtige svømmetag. Alligevel opdagede jeg til min usigelige henrykkelse, at jeg nu beholdt hovedet oven vande og endog kom lidt fremad. Jeg sled i det, og snart var jeg så langt inde, at jeg kunne bunde og vade i land, og dermed ophørte jeg aldeles med at være interessant for de andre.

Det havde været en frygtelig oplevelse, men jeg var alligevel mest opfyldt af stolthed. Jeg havde svømmet, jeg kunne altså nu svømme. Det var alligevel en stor dag, den dag jeg svømmede uden hjælp første gang. Herefter gik det hurtigt med at lære alle finesserne, tage 250 m frisvømmerprøve, siden 800 m distancesvømmeprøve (fra Rakkerkullen til Salonen).

Men en lille tilståelse må jeg gøre. Et lille efterspil må jeg have med. Da jeg lidt senere var kommet i tøjet, og hændelsen, hvis farlighed kun kendtes af mig, var næsten glemt, får jeg øje på bagerdrengen ude på tømmerflåden, let kendelig på den hvide uniform og med kokkehuen på hovedet. Han råbte og gestikulerede og havde tydeligt nok forlængst glemt mig. Da vågnede min hævnthørst, da fristedes jeg langt over evne. Jeg gik stilfærdigt og uden at vække opsigt ud ad broen, gav mig tid. Jeg nåede den hvide, kraftige, råbende bager, satte skulderen til og skubbede solidt. Der var intet for den kraftsvulmende unge herre at stille op. Han svingede med armene, men luftmodstanden slog ikke til, han måtte i baljen. Det skete med et til hans korpus svarende højt plask, efterfulgt af det altid redbonne publikums begejstringshyl. Men jeg afventede ingeniunde de herefter følgende begivenheders gang. Jeg fik pludselig travlt og var allerede langt borte og i relativ sikkerhed, inden jubelen stilnede. Jeg flygtede altså sporenstregs – men jeg var en flygtende sejrherre! Hvilken glad befrielse, jeg følte, hvilken salig fornemmelse. Jeg klukkede af latter. Sandelig: Hævnen er sød.

Men i flere år efter drejede jeg aldrig om et gadehjørne uden først forsigtigt at stikke hovedet frem og overtyde mig om, at banen var fri, dvs. at bagerdrengen ikke var i farvandet. Alt har sin pris. Hævnen var sød, og jeg betalte gladelig prisen.

Ja, således lærte jeg altså at svømme.

Viborg Katedralskole

Vi er nået frem til 1913. Jeg har bestået optagelsesprøven til Viborg Katedralskole – Latinskolen – som havde til huse i den nuværende kommunale administrationsbygning. Rektor hedder Olsen. Han er den anden af dette

navn ved denne skole, siden er en tredje kommet til. J. E. Olsen hedder han. Han er en meget lærd mand med et kort pjusket fuldskæg, ikke ganske ulig Zeus fra Otricoli, men måske mindre pompøs og afgjort mere nærsynet. Han underviser i historie og de klassiske sprog. I første mellem, hvor man optages som 11-årig, har vi én time om ugen i Dansk vers og analyse. De fleste gaber i denne time kæberne af led, men jeg er fyr og flamme og får blankt ug samt rektors bevågenhed resten af skoletiden.

Rektor er yderst distræt. En gang kommer han ind i klassen og har glemt at knappe bukserne foran. Der fnises, især af pigerne. Jeg rækker en pegefinger i vejret. »Ja, hvad vil du?« spørger den lærde mand. »Jeg vil gerne tale med rektor under fire øjne.« Rektor ser lidt forbløffet ud, men går til døren og følges med mig ud. »Værsgod, bedste Reiter«, siger han, »sig frem.« »Rektor har glemt at knappe bukserne«, siger jeg og peger. Rektor knapper skyndsomst og klapper mig venligt på skulderen. »Du er en *brav* elev, bedste Reiter, en *brav* elev!«

Rektors tænder og tunge harmonerede så slet, at han spyttede lidt, når han talte. Det var især galt, når der forekom ord med s, p eller t lyde. Vi brugte et meget fint historisk atlas, men det var ikke heldigt at befinde sig lige foran rektor, når han f. eks. sagde: »Så tager vi Putzgers atlas frem.« Man fik en fin støvregnsbyge ned over sig.

Rektor Olsen havde en forbavsende hukommelse. Da han engang havde været på en italiensrejse, en omstændelig ting dengang, inviterede han min klasse, 1.g, hjem til the for at fortælle om turen. Det viste sig, at han havde lært sig hele køreplanen udenad. Desuden vidste han til de mindste detaljer, hvad han hver dag og hvert sted havde spist og drukket.

Mange af lærerne var originaler. En af disse var overlærer H. C. C. Mortensen, kaldt »Skrub«. Han var en verdensberømt ornitolog, kendt for sit banebrydende arbejde med studier over fuglenes, især storkenes træk. Han korresponderede med andre verdensberømtheder, bl. a. kong Ferdinand af Bulgarien, der var en habil amatørornitolog.

Mortensen var en høj, smuk mand, en original åja, meget streng, men absolut ikke uden lune. Dog, havde han først fået et horn i siden på nogen, så hadede han dem for evigt.

De to rum med naturhistoriske samlinger kaldtes henholdsvis store og lille museum. Tilsvarende kaldtes de to elever, der holdt orden i rummene store og lille museumsmand. Jeg nød æren at være store museumsmand. En dag havde vi geologi, og jeg skulle hente en æske med sten. »Store museumsmand«, sagde han, »gå ind i store museum. Gå hen til skabet i det sydvestlige hjørne. Luk de øverste glasdøre op. Træk skuffen til venstre, nr. 3 fra neden ud. Tag den æske, der ligger i anden række forfra nr. 4 fra højre. Gå!« Normalt kunne jeg klare en sådan besked. Jeg foretog i fantasien med lukkede øjne de foreskrevne bevægelser og nåede på den måde til den ønskede ting; men denne gang slog det fejl. Jeg var blevet distraheret. Det gik aldeles ikke an at spørge. Jeg stod i store museum og funderede. Sagen måtte og skulle klares, så jeg undgik det forsmædelige at blive afskediget. Mit blik faldt på et mægtigt syltetøjsglas, hvori en enorm skrubtudse var anbragt i formalinsprit. Jeg har allerede nævnt, at overlærer Mortensens øgenavn var »Skrub«. »Knald eller fald«, tænkte jeg, greb syltetøjsglasset, vendte tilbage til naturhistorieklassen og stillede glasset foran »Skrub« med en afslappet og engleuskyldig mine. Men jeg var alligevel spændt. Han stirrede et øjeblik forbløffet på glas-

set, så vibrerede hans mundvige, og han kiggede med latter i øjnene på mig og sagde: »Du, Max Reiters søn, du er en slem fyr.« Så rejste han sig og hentede selv den famøse sten.

Da Mortensen blev gammel, fik han gigt og gik klædt i en af ham selv udtænkt dragt uden revers og med jakken knappet helt op under hagen. Han brugte specielt håndsnyede sko med brede snuder. De lignede vore dages fodrette sko. I timerne sad han på toppen af en høj trappestige, på hvis øverste trin et siddebræt var fastspændt. På brættet lå en pude, og på den tronedede han som en Vorherre i de højere regioner, hvor temperaturen var ham gunstig. Der fyredes i kakkelovnen med bøgebrænde, og den svingende temperatur var naturligvis ikke heldig for den gigtsvage. Deroppe i højheden sad han med ryggen til klassen og et uldtæppe svøbt om sig. Men foran sig havde han nogle skabsruder, hvori klassen afspejledes, så han udmærket kunne være orienteret om, hvad eventuelle spilopmagere foretog sig.

Mortensen havde sine »mørke« dage, og på sådanne kunne han nok være lidt ondsindet. Den da anvendte karakterskala regnede kun med hele karakterer: ug, mg, g, tg, mdl. og slet, intet derimellem. Mortensen brugte altid gult skrivepapir, det var bedst for øjnene, mente han. At blive skrevet op på hans gule papir var en farlig advarsel. Kom man derpå anden gang, betød det, at man gik en karakter ned, og det var uhyre vanskeligt, ja, kunne tage et helt år at komme op igen uanset de alvorligste bestræbelser. Engang, da gigten åbenbart plagede ham slemt, fandt han pludselig på at eksaminere i sydfrugterne. Vi havde lært om 12, men det hørte til forrige års pensum, så man havde glemt en del i mellemtiden. Han begyndte ved den ene ende af det hesteskoformede bord. Den ene efter den anden blev hørt og havnede på det gule papir.

Jeg noterede ivrigt op og havde samlet 11 navne sammen, da turen kom til mig. »Begynd!« sagde han. Jeg startede med appelsiner og raspede nonchalant og med rivende hast 12 navne af, idet jeg sluttede med oranger. Han talte på fingrene for at følge med og opdagede ikke, at jeg manglede mandler, men til gengæld havde både appelsiner og oranger. Han så forbløffet og formildet op. »Det var godt, Aage Reiter,« sagde han. »Du skal have en belønning.« Han hentede så en almindelig gammeldags lille chokoladeknap i sit skab, tog en lommekniv frem og skar den over. Jeg fik halvdelen. Det var en stor udmærkelse.

Mortensen var gift med en af skolens lærerinder, fru Ingeborg Lemming Mortensen, en søster til dommer Lemming i Skive. Hun var en nydelig dame, og hun og hendes mand var et smukt og harmonisk par. Jeg havde hende til tysk i første og anden mellem. Vi lærte godt hos hende, og hun opretholdt en disciplin, som ikke var fri for at være en smule skrækbetonet. Hun skældte ikke ud. Det faldt hende ikke ind at slå eleverne, men hun straffede efter engelsk mønster med at lade synderen afskrive visse sætninger, hvori forekom de vendinger korrekt formuleret, som staklen havde fået galt i halsen. Hendes belønninger var mildest talt aparte. En gang ville hun belønne mig, fordi jeg efter hendes mening havde læst fejl-frit op. Næste dag gav hun mig et lille tysk digt, som hun havde afskrevet med sin smukke håndskrift. »Nu vil du glæde mig, hvis du lærer det udenad til næste gang.« Og hun huskede det. »Har du så lært det udenad?« spurgte hun bagefter. Jo, det havde jeg. Jeg havde ikke været begejstret for det, men havde ikke vovet at lade være.

Da jeg var rykket op i 4. mellemklasse, den sidste før gymnasiet, og ikke mere havde fru Mortensen til tysk, kom en dag en af kammeraterne i et frikvarter og sagde til mig, at hr. Mortensen ville tale med mig. Jeg ransage-

de min samvittighed, men fandt ingen mørke pletter, i hvert fald ingen, som havde forbindelse med Mortensen. På det tidspunkt var hans gigtlidelse forværret, så han ikke engang mere kunne dyrke sit kære klaverspil. Jeg kom altså ind til ham i naturhistorieklassen. »Hr. Mortensen ville tale med mig?« Han fikserede mig skarpt. »Er du musikalsk?« spurgte han så. Han talte altid langsomt og velovervejet. Jeg tøvede lidt, men kunne ikke finde noget lumskeri i spørgsmålet og svarede, at jeg holdt meget af musik. Er du medlem af musikforeningen? spurgte han videre. Nej, svarede jeg. Hvor pokker ville han hen med alt det? Ser du, sagde han så, min læge har forbudt mig at gå ud om aftenen. På torsdag kommer Fini Henriques og spiller i musikforeningen. Hvis du har lyst, må du gå til koncerten på *min* billet, men der følger forpligtelser med. Du skal hente min kone, ledsage hende til koncerten og bringe hende tilbage i god behold. Jeg ser gerne, at du underholder hende, men kun i pauserne! Der findes mennesker, som slår takt med foden under en koncert. Jeg véd ikke, om du er en af den slags, hvis du er, må du for eftertiden undlade at irritere dine medmennesker på denne måde.

Jeg gik ind på betingelserne, hentede på den nøje fastsatte tid fruén og ledsagede hende. Jeg havde forberedt mig grundigt, og ikke så snart indtrådte en pause, før jeg øjeblikkelig startede med at diske op med nogle historier, som jeg havde samlet og indøvet for tilfældet. Tilsyneladende morede fruén sig og var særdeles nådig. Også på hjemvejen gav jeg historier til bedste.

Næste dag blev jeg kaldt ind til Mortensen. Du har skilt dig upåklageligt fra dit hverv, sagde han. Min kone var særdeles tilfreds. Du skal have en belønning. Denne gang fik jeg en hel chokoladeknap, ganske vist den mindste, han kunne finde.

Efter at han i 1921 var død, skrev jeg et lille digt til minde om ham. Det blev aldrig trykt, men jeg sendte det senere til fru Mortensen, som skrev en rørt tak til mig på overlærerens brevpapir, der var prydet med et fotografi af en stork, der lander i sin rede. Brevet har jeg endnu. Jeg var 19 år, da jeg skrev digtet, her er det:

Ved overlærer H. Chr. C. Mortensens død

Stille fælder jeg en tåre
ved den gamle lærers bære.
Også hans liv er nu leden.
Han er vandret bort til freden.

Der var trygt, og der var hygge
i den store lærers skygge.
Vi vil kunne føle længe
mandens greb i sjælens strenge.

Humorfuld, dog streng og mægtig,
i sin tale klog og vægtig,
i sit virke rig og frodig –
og i lidelse tålmodig.

Med begejstret, barnlig glæde
så han blomster duggen græde,
fryded' sig ved himlens gaver,
fugle, blomster, markens traver.

Nu er han for altid stille,
dog, han nå'de, hvad han ville.
Sorgfuldt træder vi på løvet,
og vi bøjer os for støvet.

Min første religionslærer i Latinskolen var adjunkt Johannes Loft. I borgerskolen havde jeg kantor Seehusen i samme fag, og skønt han var et elskeligt menneske og en udmærket dansklærer, var hans religionsundervisning lidt kedelig. Det kan man i *hvert* fald ikke sige om Lofts undervisning. Han var naturligvis teologisk kandidat og tillige en brændende kristen. Der var intet ordinært ved ham. Af udseende virkede han som en orientaler, ret lille af vækst og med karsehår så sort, at det spillede i det blålige, hvad hans skægstubbe også gjorde, selv om han var glatbarberet. Hans temperament var kolerisk, nærmest eksplosivt. Alligevel var han umådelig rar, og vi holdt meget af ham og glædede os til hans timer, der altid var spændende. Han var en blanding af en yderst fantasifuld digter og en fremragende skuespiller. I virkeligheden var han en fortrinlig forfatter, ikke blot af lærebøger, katekismer, som man i sin tid sagde, men også af spændende og belærende børnebøger. Den bedste af disse hedder »Det lærde alfabet« og kom på H. Hagerups forlag i 1903. Den foregår i og om Rom på Tiberius' og Caligulas tid, og det lærde alfabet er 23 slaver, som ejes af en stupid rigmand. Hver slave har navn efter et bogstav: alfa, beta, gamma, delta osv., og hver skal kunne give oplysninger om alle emner, der begynder med *hans* bogstav. De danner altså et levende leksikon. Det er en spændende og klog børnebog, hvor Lofts helt usædvanlige og ofte barokke lune i forbindelse med hans historiske viden og indlevelsesevne giver både liv og kolorit. Bogen er en bibliofil sjældenhed, som f. eks. ikke findes på biblioteket i Viborg, men må fremskaffes fra Statsbiblioteket i Århus og nydes på læsesalen. Da min kone begærede den til oplæsning for børnebørn, skrev jeg den af i hånden. Det tog nøjagtigt 50 timer, og jeg skriver hurtigt.

Når Loft underviste i bibelhistorie, et dejligt fag, var

hans hensigt at levendegøre. Han var en blændende fortæller, og de mange dramatiske optrin opførte han simpelthen som improvisationer med ganske primitive hjælpemidler, som på en shakespearsk scene og med sig selv i de vigtigste roller. Et eksempel: En dag handlede lektionen om profeten Elias. Der var tørke, og hungersnød plagede folket. For at få regn fremkaldt lod kong Akab Baals præster ofre. Katedret blev udnævnt til alter, og Loft dansede rundt om det og lod, som om han stak sig i armene med syle, så blodet flød, og han råbte oi, oi, oi, og vi så det hele grangiveligt for os, for børn og barnlige sjæle er de eneste, det er værd at optræde for.

Men så ofrede Elias selv på toppen af Karmels bjerg (stadig katedret), og lynet slog ned og antændte brandofret. Nu anbragte Loft sig siddende højt oppe på katedret med albuerne hvilende på knæene og hovedet begravet i hænderne. Så sagde han til sin tjener: »Gå hen og se ud over havet.«

Nu havde vi i klassen en lille, dum dreng, der hed Frederiksen. Til ham sagde Loft let omskrevet: »Gå hen til vinduet og sig mig, hvad du ser.«

Frederiksen gik lydigt hen og kiggede ud.

»Ser du noget?« spurgte Loft.

Frederiksen kiggede intenst ud i gården og svarede: »Nej, jeg ser ingenting.«

Efter en lille pause spørger Loft igen: (det skulle jo ske syv gange) »Ser du nu noget?« Frederiksens ansigt lyser op, og han siger glad: »Ja, nu går hr. Ascanius på wc.« Så slog lynet ned, denne gang ikke på brændofret, men på ofret Frederiksen. Loft kylede sine løse manchetter hen ad gulvet og for løs på den intetanende stakkel, som maltrakteredes med nogle smældende ørefigner. Drengen *var* nu også for dum og blev snart efter taget ud af skolen.

Loft kunne ikke lide, at nogen åbnede klappen i skolebordet. Da det engang skete, for han hen til den skyldige, åbnede klappen og hamrede den i, igen og igen en halv snes gange under stor larm. »Har du nu fået spektakel nok?« sagde han derpå ganske blidt. Han havde afreageret. Det skal være sundt, og Loft blev da også næsten 100 år gammel.

I min brors klasse gik en dreng ved navn Johan Peter Geertsen, populært kaldt »Gassi«, hvilket navn gik i arv til de to yngre brødre Aage og Niels Christian. Han var søn af blomstergartner Geertsen i Reberbanen. Drengen kom op i salmeverset: Tag det sorte kors fra graven, plant en lilje, hvor det stod. Han kunne ikke komme videre, men gentog flere gange: Tag det sorte kors fra graven, plant en lilje, hvor det stod, hvorpå Loft forsatte:

Har du ingen, kan du købe
en hos mig i denne bod.

I min egen klasse var en elev oppe i salmen: Jeg har båret lærkens vinge. Han *kunne* kun denne første linje, som han gentog ivrigt lyttende efter, om ingen hviskehjælp var at opfatte. Loft nærmede sig. Langsomt, uheldsvangert. Kom stadig nærmere. Fortvivlet gentog drengen ordene: Jeg har båret lærkens vinge. Sveden sprang frem på hans pande. Loft stak sit hoved helt frem til drengens og spurgte: »Var den tung?«

En gang fortalte Loft os om sit første lyriske digt. Han var ulykkeligt forelsket, og digtet begyndte således:

O nat, rul frem dit sorte slør –
hun hilser ikke mere!

Det er jo meget malende. Sort tragedie. Men alligevel forstår man, at det ikke var som lyriker, Loft skulle gøre sig gældende.

CARL HEINRICH PETERSEN

Viborg er noget lort — men der er også lyspunkter

I SFs dagblad »minavisen« for lørdag den 9. marts 1974 havde jeg en sålydende artikel:

Miraklet i Viborg

Viborg Bogcafé – et lys i det mørke Jylland

Viborg er noget lort, klassemæssigt, politisk og åndeligt. Vi har ingen havn, så vi savner både søfolk, havnearbejdere og skibsværftsarbejdere. Der er heller ingen egentlig sværindustri, og selv murerne er moderate i Viborg. Lidt arbejderradikalisme findes hos typografer og i en ret ny afdeling af Faglig Ungdom – og ellers *meget* spredt. Derfor lever jeg stort set i indre emigration her – og priser post- og telefonvæsen samt de moderne samfærdselsmidler, der skaffer mig kontakt til en bedre omverden.

Men selv i Viborg mærkes nu tegn på et socialistisk åndsliv, og det er selvfølgelig fra ungdommen, det nye og positive kommer. Der er nemlig for ikke så længe siden åbnet en bogbutik under navnet VIBORG BOG-CAFÉ, og den ligger kun et minuts gang fra krydset Gravene-Dumpen og Mathiasgade, der er Viborgs strøg og trafikale midtpunkt.

Det er fire unge mennesker, som har startet den bogcafé, nemlig *Tove Heldgård*, *Vibeke Schaarup-Jensen*, *Hans Christian Jørgensen* og *Jørn Bjerre*, og de har hermed indskrevet deres navne i såvel Viborgs lokalhistorie som i socialismens historie.

Det er ikke nogen stor butik, de har; men til gengæld er lejen moderat, så der er håb om, at den kan leve, selv om kunderne ikke ligefrem står i kø for at komme ind (Viborg ER jo noget lort!). Skønt butikken altså er ny og lille, er der allerede et imponerende udvalg i den af bøger og pjecer, f. eks. fra Demos, Røde Hane, Politisk revy, Oktober, Tiderne Skifter og Hanegal samt mange andre forlag, og selv om der findes sekteriske marxistisk-leninistiske værker fra nogle af de forlag, så er den overvejende del af butikkens litteratur af særdeles god kvalitet. Der er også et pænt udvalg af plakater og grammofoonplader, og oplysende materiale uddeles for NOAH, BRIS, Militærnægterforeningen, Humanistisk Forbund, Socialistisk Lytter- og Fjernseerforbund, Faglig Ungdom og andre. Omsætningen har været i god fremgang siden starten i oktober 1973, og kunderne er navnlig ungdom under uddannelse, mens min egen åndeligt døde generation på over 40 stort set glimrer ved sin fraværelse.

For nogen tid siden gennemførte indehaverne af Viborg Bogcafé sammen med kunstneren Leif Bodh en smuk og omfattende udstilling af litteratur, tegninger og malerier samt relieffer af jern og træ i Centralbibliotekets sal. Tegningerne og malerierne var ved Leif Bodh og reliefferne ved Jørn Bjerre. Den lokale presse var stort set tavs om udstillingen, og besøget var forholdsvis beskedent (Viborg er STADIG noget lort!).

Adressen på bogbutikken er: VIBORG BOGCAFÉ, Dumpen 10, 8800 Viborg, og deres åbningstider er: mandag-torsdag kl. 16–17,30, fredag kl. 16–20 og lørdag kl. 10–12. Jeg anbefaler enhver med en eller anden form for åndsliv i Viborg og hele Midtjylland at aflægge besøg i bogcafeen i Dumpen 10, men det er da også muligt at skrive til den.

Der er tændt et lys i det mørkeste Jylland. Hjælp de sympatiske unge mennesker med at holde det lille lys i live.

Carl Heinrich Petersen.

— — —
Den samme artikel blev i lidt ændret skikkelse – *uden* lort – også publiceret som læserbrev i Viborg Stifts Folkeblad og som artikel – *med* lort – i Politisk revy, mens Aktuelt og Information, som jeg også sendte den til, ikke optog den. Og de har heller ikke returneret den.

— — —
Som det fremgår af artiklen, er min grundholdning til Viborg absolut kritisk, men jeg er også villig til at anerkende ethvert lyspunkt. Begge dele vil klart vise sig i det følgende.

Det er typisk for manglen på åndeligt format og proportionssans hos væsentlige dele af byens indbyggere – og dens presse – at årets to »store« begivenheder i Viborg er Hærvejsmarchen i juni og kæmpelotterispillet til fordel for julevelgørenheden senere på året. Det skal nok være sundt at gå på landevejen – jeg nød det selv mange gange som rejsende svend i de yngre år – men at gå i flokke på flere tusinde for at gå 45 km på en bestemt tid, det er da pip! En god spøg var det derimod, da nogle unge mennesker i 1972 under indmarchen i Viborg trådte ud foran musikken og gik i spidsen med anarkismens sorte faner et stykke vej, og da de samme aften hejste et af de sorte flag over Stillings Gård på Nytorv, hvor det blev hængende til langt ud på næste dags eftermiddag. Det var unge viborgensere, der dengang bar og hejste det sorte flag. Et tydeligt bevis på den åndelige armod og den mangel på ægte kritisk sans, som præger store dele af menneskene i Viborg og omegn, fik vi ved folketingsvalget den 4. december 1973, da de to rapkæftede pop-poli-

tikere Glistrup og Erhard (der minder mig om min barn-domstids markedsgøglere til Dyrskuet og Toftmarkedet på Ekcerserpladsen) begge fik valgt kandidater her. Og det er da en dårlig trøst, at det var lige så galt mange andre steder, og at deres sejre var en følge af de gamle partiers moralske og politiske fallit.

Derimod var der en anden folkelig bevægelse, der næsten gik helt uden om Viborg, nemlig den store strejkebevægelse i maj 1974, for da var det i alt kun nogle få hundrede, der strejkede nogle få timer her i staden. Men når man har oplevet april 1956, da den socialdemokratiske regering ved lov påtvang arbejderne de af dem forkastede overenskomster, hvad der i København udløste generalstrejke og kæmpedemonstrationer som protest, mens Viborgs arbejdere passede deres arbejde og nøjedes med et aftenmøde (der dog vedtog en klar protest mod regeringsovergrebet på strejkeretten), så undres man ikke over stilheden i Viborg i maj.

-- --

Jeg kritiserede før de vælgere, der bar Glistrup og Erhard og deres kandidater til sejr den 4. december, men jeg erkender blankt, at jeg ikke selv har noget at prale med, hvad angår de kandidater, jeg har støttet her i amtet de sidste 14 år. Hør bare:

Ved folketingsvalget i november 1960 var jeg stillet for Christian Thomsen, skønt jeg har kendt ham som konservativ socialdemokrat uden nogen form for socialistisk åndsliv helt tilbage til 1931, og som en mand, der altid mener det samme som de øverste pampere og sit partis reaktionære højrefløj. Jeg kan kun fremføre til mit forsvaret, at jeg dengang arbejdede som oppositionsmand i socialdemokratiet og mente på den måde bedst at kunne fremme mine ideer, samt at jeg var næstformand i den socialdemokratiske forening, og at det var fast kotyme,

at hele bestyrelsen var stillere for partiets folketingskandidat her som andre steder. Men at jeg allerede da var klar over, at den var gal, viste sig ved, at jeg ikke stemte på Chr. Thomsen til valget, men på en anden socialdemokrat.

Ved det følgende folketingsvalg – i september 1964 – var jeg for længst blevet klar over, at jeg intet kunne udrette i socialdemokratiet og var partiløs. Ved det valg stemte jeg på den radikale Svend Haugård, der da lige var blevet opstillet i Skive-kredsen, skønt jeg hverken var borgerlig eller tilhænger af Det radikale Venstre. Når jeg trods det stemte personligt på Svend Haugård, så var det, fordi jeg da kendte ham som en gammel og trofast antimilitarist, militærnægter og fremtrædende Aldrig mere Krig-mand. Desuden var han internationalist og idépolitiker og i besiddelse af en videre horisont, end folketingsmedlemmer plejer at have. Endelig var han en af de ledende i Kampagnen mod Atom-våben, som jo var første etape i ungdomsoprøret i Danmark.

Siden er farven jo falmet hos Svend Haugård, og efter at han har stemt for militærbevillinger, har jeg selv været med til at smide ham ud af Aldrig mere Krig i 1970. Alligevel vil jeg godt være bekendt, at jeg stemte på ham i 1964 – altså på *den* tids Svend Haugård – men jeg skammer mig over, at jeg nogen sinde har været stiller for Chr. Thomsen!

Ved de følgende to folketingsvalg – november 1966 og januar 1968 – stemte jeg på SF-kandidater, men dem var jeg heller ikke ubetinget heldig med, særlig ikke ham i 1966. Manden var en Viborg-arbejdsmand, Niels Pedersen, og han dummede sig året efter ved i Viborg Stifts Folkeblad at påstå, at Stalin havde været anarkist (hvad der var rent opspind, og som NP da heller ikke havde antydning af beviser på), men desuden påstod NP samme

steds, at jeg var en slags politiagent. Det bevirkede, at jeg fik ham dømt for injurier. Der er jo heldigvis en vis retssikkerhed i det danske demokrati. Desuden fik jeg fra Aksel Larsen personligt et dementi af endnu en usandhed fra NP: at jeg ikke kunne blive medlem af SF – hvad jeg aldrig har søgt om!!

I januar 1968 var jeg stiller for SFs daværende kandidat i Viborg-kredsen, lærerstuderende Poul B. Lund, og stemte på ham. Han er en ærlig og sympatisk mand, og når jeg alligevel delvis betragter det som et vådeskud, så er det, fordi han et par år senere deltog i indledende drøftelser om oprettelse af Kristeligt Folkeparti – uden at han dog sprang på vognen, da det kom til stykket. Religion er en privatsag, og der findes sympatiske religiøse, men for mig som gammel og »forkyndende« ateist var det nu en lidt ubehagelig oplevelse at se Poul Lunds navn i *det* selskab! Er det mærkeligt, at jeg efter disse uheld med »mine« kandidater stemte blankt ved folketingsvalget i september 1971?

Ved valget den 4. december 1973 stemte jeg på VS-kandidaten her i kredsen, og det har jeg ikke fortrudt – endnu da! Det var VS'ernes dygtige valgkamp i radioen og især deres afstandtagen fra diktaturet i de statskapitalistiske lande i Østeuropa samt deres krav om aktionsfrihed for Danmarks arbejdere, der gjorde udslaget for mig. På det sidste felt har SF efter at have stemt for arbejdsretsloven nemlig ikke mere rent mel i posen. For resten var det en slags »bedrageri«, at jeg stemte på VS, for ved en frokost, lige da valget var udskrevet, havde jeg delvis i spøg sagt, at jeg var tilbøjelig til ikke at stemme på nogen af dem, men at jeg ville sælge min stemme for en bajer, hvorefter arbejderdigteren Oskar Hansens sønner straks stak mig en sådan og forlangte, at jeg så stemte på SF – og det gik jeg ind på. Jeg er altså ikke bare uheldig

med mange af mine valgkandidater her i Viborg amt, jeg er også en øl-svindler!

Når jeg har dvælet så forholdsvis udførligt ved mine valgerfaringer her, så er det ikke bare, fordi politik interesserer mig, men det skyldes også, at jeg mener dermed at have sandsynliggjort, at de valgkandidater, vi får her i det mørkeste Jylland, ofte er et nummer ringere end dem, de har andre steder, og at de ringeste af dem på den anden side er fuldgode og gyldige repræsentanter for det primitive, småborgerlige, intellektuelt og moralsk afstumpede miljø, der falder så stærkt i øjnene her på stedet, men som desværre langt fra alene er nogen Viborg-specialitet!

— — —

Det er hårde ord i den skønne sommeraften, hvor de bliver slået ned på papiret, men jeg har masser af beviser for dem.

Stærkest står for mig her folkerejsningen for 3 år siden mod hjælpen til narkomanerne. Jeg fulgte nøje med i debatten i aviserne – dengang havde vi endnu to her på stedet – og jeg deltog i det store møde i Palæ, og det, der gjorde det stærkeste indtryk på mig, var intolerancen, hadet og den ligefrem frådende ondskab, der prægede så mange af det hidtil tavse flertal, der nu var blevet til det skrigende flertal. Hadet gjaldt dels de sølle narkomaner, som få af flertallet kendte noget til og heller ikke ønskede reel oplysning om, men som der var stor stemning for at underkaste koncentrationslejr-lignende behandling, nemlig indespærring, hårdt tvangsarbejde og tæv, dels de socialt forstående byrådsmedlemmer og enkelte andre, der ville give narkomanerne en chance. Som det så ofte er tilfældet, koncentreredes en stor del af kritikken sig om småting: et fjernsynsanlæg og en Englandsrejse, og selvfølgelig var dem, der gik ind for behandling og hjælp in-

genlunde fejlfri (det er mennesker jo aldrig); men for mig at se var deres væsentligste fejl, at de kaldte hashrygerne for narkomaner, og dermed slog dem i hartkorn med brugerne af de hårde stoffer. Det svarer vistnok til, at man kalder én, der drikker lys øl, for alkoholiker.

Godt var det dog, at vi ikke dengang havde fået gennemført nærdemokrati, for så havde vi fået koncentrationslejre i Viborg. Det var folkets vilje, og det var dybt kompromitterende for det samme folk. Ved antikomiteens folkeafstemning var der ca 6000 imod og ca. 50 – eller var det ca. 30? – der var for byrådsflertallets linje. Vel deltog »kun« omkring 30% i den uofficielle folkeafstemning, og formentlig ville en »rigtig« folkeafstemning have vist lidt større vælgerandel på byrådsflertallets side, men tilslutningen til hetzerne var dog så overvældende, at de med fuld ret kunne påberåbe sig at repræsentere borgernes flertal. Det var Viborg, når det er værst.

Imod stod byrådsflertallet, dvs. Venstres gruppe og flertallet af socialdemokraterne, og de holdt så nogenlunde skansen, støttet i øvrigt af nogle socialrådgivere, Liberale gymnasieelever, en håndfuld venstreorienterede og enkelte andre mere eller mindre intellektuelle. Denne lille skare var Viborg, når det er bedst.

Både i det store skrigende flertal og i deres modstanderes lejr var der tale om en opdeling på tværs af de traditionelle politiske og klassemæssige delingslinjer, men der var forholdsvis flest unge og især intellektuelle på byrådsflertallets side.

Hele forløbet af denne sag viste mig igen, at flertallet så ofte har uret, især i Viborg!

— — —
Desværre er det ikke bare de brede borgerlige og småborgerlige lag samt de mange borgerliggjorte arbejdere, der

er reaktionære her i byen; men også de formelt socialistiske partier og vide kredse af tillidsfolk i den lokale arbejderbevægelse præges meget af åndelig fattigdom, demoralisering og direkte støtte til undertrykkelsesapparater af forskellig slags.

Forinden jeg går nærmere ind herpå, vil jeg lige nævne den erfaring, jeg gjorde her i begyndelsen af 1966, da jeg var en af initiativtagerne til opstilling af »Frisindet Arbejderliste« til byrådsvalget. Selve opstillingen gik glat, og vi klarede os også ret godt i valgkampen; men resultatet var magert: 208 stemmer, skønt det ellers blev et sejrvalg for SF, som vi stod nærmest, overalt i landet, selv i vor naboby Skive. Én af vore stillere og forkæmpere var i øvrigt den Niels Pedersen, som senere det følgende år kaldte mig for en pendant til politiagenten Gapon, så selv her kom der tydelige negative træk i billedet.

Mine erfaringer fra det kongelige danske socialdemokratis herværende filial, som jeg tilhørte 1955–62, var heller ikke opmuntrende. Det kunne jeg skrive en bog om, men af pladshensyn vil jeg nøjes med nogle udpluk fra en større artikel »Afskedssalut til Socialdemokratiet«, som jeg skrev i slutningen af 1962 lige efter udmeldelsen af partiet. Deri skriver jeg f. eks. under overskriften »Hvorfor lades alt håb ude i socialdemokratiet?« bl. a.:

»Hvordan kan det nu være, at en principiel opposition som min ingen chancer har i socialdemokratiet? Ja, en af grundene er naturligvis, at den helt eller delvis bygger på ideer, der er partiet fremmede. Men der er andre årsager, som vejer tungere til. Som de vigtigste må nævnes medlemsmassernes passivitet, manglen på idéologisk interesse og viden og det lave politiske niveau i partiet i det hele taget, autoritetstroen hos de fleste af de få aktive partimedlemmer og manglen på konsekvens og mod hos de endnu færre aktive oppositionsfolk.

De 95% af medlemmerne kommer praktisk taget aldrig til de forholdsvis få møder med politiske debatter og afstemninger, og det store flertal af dem, der kommer, er kongetro socialdemokrater, som automatisk følger lederne i alle stridsspørgsmål.

Hvis der så endda bare var *nogle* oppositionsfolk, man kunne regne med, så kunne der være mening i at arbejde i partiet, *men det er der ikke*. På kongressen (i 1961) var jeg den eneste, der stemte imod det principløse »principprogram«, da det kom til stykket, og så er det jo en mager trøst, at der i nogle af kongressens debatter lød flere oppositionelle røster.

Her i byen har jeg fået mest tilslutning uden for partimøderne, men jeg har dog også på disse til tider fået nogen støtte i debatterne, især fra en ung pige og en gammel partiveteran. På den anden side har det så desværre mere end én gang vist sig, at ved vigtige afstemninger var disse oppositionsfolks stilling den usleste af alle, nemlig »stemmer ikke«. Den slags »opposition« virkede tit endnu mere deprimerende på mig end de reaktionære socialdemokraters stupiditet. Disse oppositionsfolk minder mig om »Sumpen« i det franske nationalkonvent, og jeg kunne ikke lade være med at tænke på det gamle ord: »Herren bevare mig mod mine venner. Mine fjender skal jeg nok selv klare!«

Et enkelt mandfolk har jeg dog heldigvis også truffet i partiet i Viborg, og det var en kvinde. Hun fortjener at blive nævnt ved navn, hun hedder Kathrine Aarestrup, og ved en vigtig afstemning var hun den eneste, der stemte sammen med mig. Hun har min udelte respekt, men vi var altså kun to retfærdige i partiet i Viborg. – I Sodoma var der dog fire.

Endnu mere deprimerende end manglen på tilslutning var dog manglen på politisk interesse og viden. I de to

år, jeg sad i bestyrelsen her, blev der så at sige aldrig drøftet politik på møderne, og blev der endelig ved kaffen bagefter snakket lidt politik, så var det på så lavt et plan, at jeg måtte bukke mig for at kunne være med – og så kneb det endda. Jeg har aldrig kedet mig som i den bestyrelse, end ikke da jeg sad i enecelle i spjældet hos Gestapo. – Som hovedregel kan jeg sige, at jeg altid var noget deprimeret, når jeg skulle til møder i partiet, og at jeg var endnu mere deprimeret, når jeg gik derfra, for over disse møder stod med usynlig skrift ordene over Dantes Inferno: »Her lades alt håb ude.«

— — —

Til ovenstående artikeluddrag skal føjes, at K. Aarestrup for længst også har forladt socialdemokratiet, og at det, vi stod alene sammen om, var en af mig stillet protest-resolution mod, at partisekretær Niels Matthiasen i direkte strid med partilovens paragraf 11 havde undladt at udsende de indkomne forslag til udkastet til det nævnte »principprogram«. Han forsøgte i øvrigt både pr. brev og mundtligt at lyve sig fra, at han havde gjort sig skyldig i dette lovbrud – og i partikongressens politiske udvalg hørte jeg selv Jens Otto Krag lyve mig lige op i ansigtet (han benægtede, at Danmark i FN havde været med til at foreslå det fascistiske og kolonialistiske Portugal som vesteuropæisk kandidat til Sikkerhedsrådet – men blev straks imødegået af Per Hækkerup, der gav mig ret i den sag, hvad det rent faktiske angår).

Mine erfaringer med partilederne – eller nogle af dem – var altså lige så afslørende i moralsk henseende som mine oplevelser med de lokale småpampere.

Jeg vil slutte dette triste kapitel med endnu et citat fra »Afskedssalutten«:

»Under sine angreb på mig for min kritik af bestyrelsens fremgangsmåde ved opstilling af spidskandidat til

byrådsvalget her i 1962 (for at forhindre, at det blev Peter Aarestrup – *tilføjet 1974 af CHP*), kom den lokale redaktør i Viborgs socialdemokratiske avis med to så oplagte usandheder om mig, at jeg kunne *tvinge* ham til at optage min berigtigelse heraf i bladet, skønt han udtrykkeligt *havde* erklæret debatten heri for afsluttet.«

— — —
For ikke at gøre mig skyldig i ensidighed i kritikken af Viborgs arbejderbevægelse, vil jeg nu fortælle lidt om nogle tidligere SF'ere og et par oppositionelle arbejdsmænd, hvoraf den ene en tid var formand for SF her.

For 11 år siden var jeg leder af et hold i idéhistorie i AOFs aftenhøjskole i Viborg, og hele den daværende SF-bestyrelse indmeldte sig deri. Efter få afteners måbende passivitet blev halvdelen af dem væk, og mellem de tilbageblevne påstod en af SF'erne (senere VS'er), at jeg løj, da jeg fortalte holdet om den statslige masseterror i Stalins Sovjet. Da jeg den følgende aften medbragte en fyldig og ubestridelig dokumentation herfor, så nægtede vedkommende at læse denne litteratur. Det var for øvrigt en overlæge. Sådant kan intellektuelle altså også være – i hvert fald i Viborg og nok også andre steder. Nogle måneder senere bad manden mig være sin stiller til folketingsvalget i 1964 – men det sagde jeg naturligvis klart nej til under henvisning til mandens opførsel i aftensko-len.

En anden trist oplevelse med oppositionelle her var en ukritisk begejstring for Ulbricht-diktaturet, som for nogle år siden blev udtrykt i den lokale rubrik i den socialdemokratiske avis af to mand fra arbejdsmændenes bestyrelse efter, at de havde deltaget i en af de årlige såkaldte Arbejderkonferencer i Rostock. I et par følgende indlæg gjorde jeg bl. a. opmærksom på mordene ved muren i Berlin og ved pigtråds- og minebæltet gennem Tysk-

land samt nedslagtningen af arbejderopstanden i DDR i juni 1953.

Skønt jeg både dengang og mange gange før og siden har publiceret et omfattende oplysningsmateriale om de stalinistiske og såkaldt kommunistiske diktaturer, så jeg har absolut lokal rekord på det felt, så kom jeg alligevel ud for under en kortvarig gæsteoptræden som lærer i politiske partiprogrammer m. v. på AOFs tillidsmandsskole, at en kvindelig elev i direkte ondskabsfuld og provokerende form skældte mig ud for kommunist. Tilsvarende halvfascistiske synspunkter, f. eks. på demonstranter og politi, blev fremført på samme måde af andre deltagere på holdet, så jeg bad mig hurtigt fritaget for at høre på den slags svineri og nedlagde definitivt arbejdet efter få aftener.

Jeg har en del viden om dansk arbejderbevægelse og dens oplysende virksomhed, og derudfra vil jeg stille mig meget skeptisk over for, om der noget andet steds i landet har været nogen tillidsmandsklasse præget af den »ånd«, som jeg fik et så uhyggeligt indtryk af på AOFs tillidsmandsskole i Viborg i 1970. Dér har Viborg virkelig en bundrekord!

— — —

Nu er det vist på tide at finde noget pænt at slutte af med, og det er der heldigvis også, endda i noget større udstrækning på det allersidste, end det hidtil har været tilfældet i Viborg.

Her vil jeg først nævne den store kamp for stiftelserne i Reberbanen, som Daphne Schjøtt stod i spidsen for, og selv om resultatet kun blev en delvis sejr, idet Worres Minde blev reddet for de nuværende beboeres tid, så er de moralske virkninger nok ganske betydelige på tre områder:

1) Det viste sig muligt uden om de bureaukratiserede apparater at mobilisere flere tusinde mennesker til en positiv protest. 2) Det lykkedes delvis at stoppe de nedrivningsmyndigheder, der hærger land og rige og ødelægger miljøer og menneskeskæbner, skønt forbundet af anonyme bureaukrater og magtfordærvede kyniske politikere af Urban Hansen- og Edel Saunte-typerne, hvis næste mål nu er Christiania, tilsyneladende er uovervindeligt. 3) Foran hensynet til de gamle bygninger og gadebilledet, som i sig selv er af betydning, stod hensynet til menneskene inde i bygningerne.

Efter denne positive nærdemokratiske aktion kom så for nylig i selve byrådet, der endnu for kort tid siden havde som absolut princip, at man *ikke* ville diskutere med de almindelige borgere, f. eks. i aviserne, om byens sager, forslaget fra Alice Kjær om et udvalg til undersøgelse af især mulighederne for at praktisere nærdemokrati under forskellige former. Selv om jeg ikke venter mig det fuldkomne fra det nedsatte byrådsudvalg – eller noget særligt vidtgående – så er der dog nu tydeligt et skred i udviklingen og indstillingen.

Et positivt træk i billedet er desuden valget af en SF'er til Viborg byråd, hvorved arbejder- og socialist-oppositionen til venstre for socialdemokratiet for første gang har fået én valgt i Viborg. At manden så bl. a. er valgt med kommunistiske stemmer, gør mig ikke særligt forskrækket, skønt jeg er absolut diktaturmodstander. En af mine unge logerende fortalte mig nemlig for nogen tid siden, at når hun havde stemt kommunistisk, var det ikke udtryk for nogen tilslutning til det i Sovjet gennemførte generelle forbud mod andre anskuelser end de regerendes, men et ønske om at fremme en opposition herhjemme mod vore egne magthavere. Den holdning kan jeg i hvert fald forstå, selv om jeg ikke selv handler på den måde.

På den positive side af opgørelsen om Viborg vil jeg endvidere notere de uddannelsessøgendes demonstrationer i vinter, for selv om de kun var 150, så er der dog gjort en begyndelse, der forhåbentlig vil videreudvikle sig.

Så skal det nævnes, at jeg i dette forår har været indbudt til at snakke i såvel VS som SF her i byen, og i modsætning til for bare få år siden fik jeg nu et afgjort positivt indtryk af disse to partier her i Viborg. Jeg vil dog tilføje, at en del af forklaringen herpå måske nok er, at der begge steder var stort flertal af tilflyttere!

— — —
Privat befinder jeg mig udmærket: jeg har flinke og gode lejere her i huset, og jeg har gode arbejdsforhold, idet mit arbejde falder inden for mine interesser og ideer, og min situation som levende delvis i indre emigration giver mig mere arbejdsro, end jeg f. eks. ville have i en universitetsby, så jeg får skrevet en del og spredt en del god litteratur i disse år.

Endelig har jeg et par søde legekammerater, nemlig Connie (7 år) og Kim (5 år). Det er min rengøringskones børn, og når jeg leger og går tur med dem, så synes jeg, Viborg er dejlig – ligesom i mine første barndomsår hos mine forældre eller lidt senere, da min far begyndte at fortælle mig om arbejderbevægelsen og socialismen.

HARALD DITZEL

Stenfarver

Min selvagtelse byder mig at føle mig som europæer. Jeg gør det med den simple ret, at jeg overalt i Europa har mine støttepunkter. Med alle mine sansers hjælp har jeg fæstnet flere håndfulde europæiske byer så fast i min bevidsthed, at de er mine, så længe jeg lever.

Nogle byer har indskrevet sig gennem næsen. Deres dufte husker jeg – og dermed byen. Andre har man erobret gennem ørerne – en særegen lyd fra en kirkeklokke, en plasken fra et springvand, særprægede sporvognslyde – alt sligt kan være uvurderlige karakteristika. Men langt de fleste byer dukker dog frem som erindrede synsindtryk. Viborg hører så afgjort til de sidste.

Det er længe siden, jeg har set den. Ja, vist, jeg lever i den og med den – men De véd, hvor det dagligdags slider på iagttagelsesevnen. Er De f. eks. sikker på, at De vil kunne give en detaljeret beskrivelse af, hvordan Deres ægtefælle så ud i går? – I øvrigt er jeg i dag ikke særlig opsat på at iagttage Viborg – men det vender vi tilbage til.

Jeg så den første gang som dreng i min farmors hus. En aften i måneskin tog min farmor mig ved hånden. Vi skulle se domkirken. Nej – ikke indvendig. Det var en anden dag. Vi så den ligge og spille – våde kvadre efter en tordenbyge – og i månelys: sølvgrå med svage stænk af blålige og svagt rosa nuancer.

Ingenting får man lov at være ene om. Allerede 1874 havde Joakim Skovgaard oplevet noget tilsvarende i et junieftermiddagslys og foreviget det i en skitsebogsakvarel. Hans kunstnerøje har tillige været rettet mod, hvor-

dan denne enorme ophobning af granitkvadre med sine sølvgrå, blålige og rosa klange stod centralt i et uforglemmeligt motiv:

Tidlig aften ved Nørresøs østbred – Viborgs silhouet i en blå time – uden fjernvarmeskorstene! – Her er det selve byens skygge over det stille vand, der dybblå kaster reflekslys over en stærkt træbevokset by, der blåner i modlys. Øverst peger domkirkens fire tårne stift op mod en sølvgrå himmel. Men alle billedets klange er stemt efter kirkens stenfarver. En monumental skildring, der måler nogle få centimeter på hver led.

Netop stenene betød noget afgørende som studieobjekt i den ungdommelige kunstners udvikling. I et brev til sin far i juli 1874 – i dag for netop hundrede år siden – fortæller han:

»I søndags var jeg ad Bruunshåbkanten og begyndte to stenstudier, det er stadig sten – jeg tør ikke ret gå i lav med andet – – –«

Ugen efter svarer faderen, P. C. Skovgaard:

»Det morer mig, at du har kastet dig på stenen, ja, de kan være meget maleriske, og ved en bunke sten er der da også for det meste nogle planter, jord, sand osv., så du har mulighed til at øve dig i at give den forskellige karakter af gjenstandene, så at man føler, at sten er hårdere end jord, og sand løsere, og forskellige planter, enten stive som lyngen eller saftfulde og skjøre som skjørtidslen, lodden som burren, glat som kålen osv. At du just giver dig af med slige enkeltheder på det standpunkt du er – – fornøjer mig, det viser mig også, at du har øje for den skønhed, der kan være i slige uanseelige gjenstande – –«

Det var dengang, man endnu malede studier i årevis, dengang man studerede, opøvede øje og hånd. Til gengæld skabte man ikke mesterværker i konfirmationsalderen for næste år at sælge til Statens kunsthåndværkssamfund.

Det er dristigt nok at tale om Joakims palet i forbindelse med disse ungdommelige studier. Alligevel – vi andre kan lære en del om stenfarver ved nøjere at studere hans begrænsede farveverden. Det er nok værd i den forbindelse at agte på, at han endnu først og fremmest var elev af sin far. Det har bibragt mig et varmt behag at fordybe mig i en oliestudie af en stor marksten fra 1874. Jeg vil ordne mine iagttagelser, så de giver indtryk af, hvor langt en så ung kunstner var nået i retning af metode i sit arbejde.

Fra hans skitsebøger kender jeg de forudgående tilløb. Såvel i de lette, tegnede blyantskitser som i arbejdet med oliestudien afslører kunstnerspiren sig som en udpræget grafisk iagttager. Han er, hvad han vedblev at være sit lange kunstnerliv igennem, større som tegner end som maler. Skovgaard er et øjemenneske som få. Men selv hans øjne kender begrænsningen. De registrerer linie og form langt sikrere end farver.

I skitsebogen ser vi, hvordan mødet mellem kampesten og kunstner forløb. Den unge kunstner med skitsebog i pjækkertlommen og malerkassen i den solide læderrem over skulderen har travet over en svagt hældende brink ned mod Loldrup sø. Her har den store, fritliggende marksten kaldt på hans evner. Han har kredset om stenen, mens øjnene kritisk og nøgternt har registreret dens form. Selv da formen er klarlagt, tør han ikke træffe noget valg. Iagttagelsen må uddybes. Han sætter sig. Vælger at sætte sig på de lavest mulige steder i forhold til stenen for at kunne iagttage, hvorledes stenen med hele sin tyngde hviler mod markfladen. Fire hastige blyantskitser bliver til fra fire forskellige verdenshjørner.

Nu har han noteret sig stenens muligheder. Han kan træffe sit valg. Det bliver fra positionen set fra nordnord-øst. Han får det tidlige eftermiddagslys på den lidt blæ-

sende, letskyede junidag ind over stenen fra sydsydvest. Det giver den mest harmoniske fordeling af belyste og skyggede flader på stenen. I tilgift får han fra denne position et skår i stenen som hårdest skyggede flade at prøve kræfter på.

Den udprægede grafiske opfattelse af stenens muligheder afslører han i en summarisk fremstilling med pen og tusch i et brev til faderen. Den viser en art oversættelse til gråtoneskalaen af de maleriske muligheder, stenen indebar. Havde han i en gennemarbejdet pennetegning skænket os sine iagttagelser, ville den i dag utvivlsomt have lokket større maleriske fornemmelser frem hos os, end tilfældet er blevet med oliestudien – forudsat at vore egne erfaringer om stenfarver tillod vor fantasi at overtrække tegningen med de farvenuancer, kunstneren i sin gråtoneoversættelse har villet forholde os.

Da valget er truffet, sætter han sig atter i den valgte afstand fra stenen. Skitsebogen ligger opslået som en art korrektiv ved hans side, og malerkassen åbnes. I låget er fæstnet en lille stump lærred, som faderen har sendt af sin beholdning, og som han i atelieret i Rosenvænget har grundet med lim og vandrevet kridt. I en lille zinkkop, fæstnet på paletten, hælder han fra flakonen med skruelåg en smule fransk terpentintin – og hvis ikke hans næsten kroniske bronchitis forhindrer det, vil han under arbejdet føle sig ombølget af dufte af fyrretræ og ozon.

Fra en tube trykker han en smule elfenbenssort ud på paletten. Han fortynder kraftigt med terpentintin, og med en bred pensel af egernhår, hjemmefremstillet, egernt skudt i baghavens store træer i Rosenvænget, vasker han lærredet over med den tynde farve, så det tones svagt gråt. Havde han arbejdet hjemme i atelieret, og havde målet været et færdigt oliebillede, havde han måske fulgt sin fars metode og først grundet sit lærred med en varm

rød farve. Men her er tale om en naturstudie – en træningsopgave, kun beregnet for egne øjne til egen erfaring om stenfarver.

Resten af den elfenbenssorte farve, der sidder som en vorte på paletten, anvendes til med en færdigkøbt mårhårspensel at optegne stenens konturer på lærredet og til, ligeledes med kontur at placere de vigtigste flader i forhold til hinanden. Han disponerer således, at stenen udfylder langt den overvejende del af lærredsfladen. Stenens øverste punkt – en art pukkel – er betænkelig nær ved lærredets overkant. Har den 18-årige ufærdige kunstner mon allerede den viden om komposition, han langt senere som 75-årig mester udmynter i følgende ord om sit mægtige billede »Christus i de dødes rige«: »Christuskikkelsen mistede så kendeligt sin kraft, storhed, tyngde, når jeg gav højere rum over den; jo mere jeg sænkede rammen ned over figuren, jo mere voksede denne, fyldte ud. En ven bemærkede engang, at der trængtes til luft over Christus; han vidste ikke, hvad det betød, at rammen ligger så lavt over figuren. Skylder ikke mange af de gamle græske relieffer, særlig blandt gravstelerne, en væsentlig del af deres dekorative skønhed, figures faste, lidt stive holdning med hovedet helt oppe mod feltets overkant?«

Han vælger blandt det temmeligt sparsomme udvalg af tubefarver, han medbringer i malerkassen. Hver farve får sin plads på paletten rundt om midterfeltet, hvor der stadig befinder sig lidt af den tynde terpentinfarve. Han vælger et par blå, en mørk alizarinrød, tre grønne, en kadmiumgul og en del zinkhvidt. Jordfarverne anvendes ikke. Han påbegynder sit maleri i højre side, hvor stenen kaster skygge over jordbundens plantevækst. Her afsætter han nogle strøg af den mørkeste grønne og helt inde under stenen giver han farven tyngde ved at tilsætte nog-

le stænk af en mørk blå. Herefter maler han med fine nuancer i grønt, skiftevis iblandet lidt blåt og lidt gult hele jordsmonnet under stenen. Han behandler med omhu et lille fladt felt umiddelbart foran stenen med en blandingsnuance af grønt og alizarinrødt.

Han har skabt et fundament nu, og kan bygge videre. Ikke blot kan stenen hvile på sit jordsmon; men hvad der i malerisk henseende er vigtigere: farveskalaen er slået an. De øvrige farver må nu indordne sig under de førstes styrke af lys og mættethed – med mindre et oprør fra stenens egne farver, når de gennemarbejdes, tvinger kunstneren til at ændre sin først anslåede skala.

Mens den unge kunstner tøvende har arbejdet med sit fundament og langsommeligt har føjet nuance til nuance, sker der nu – efter nogle hastige blik til tegningen i skitsebogen – en stigning i arbejdstempoet. Først sker der en hastig skygning af nogle centrale flader på stenen med gråtoner til en fastere markering af stenens form. Dernæst vil der for en iagttager udvikle sig et drama af besættende intensitet. Kunstnerens øje er på idelig vandring mellem sten, lærred og palet. På paletten udvikler dramaet sig med en hastighed, der kræver koncentreret medleven hos iagttageren.

Af de komponenter, der er til stede på paletten, udvikles en stor mængde blandingsfarver. Kunstnerens håndværksmæssige uddannelse hos gamle mester Weber og faderens undervisning sikrer ham mod de groveste fejltrin. Uanset hvilke komponenter, han anvender, vil en af dem have så meget overtag i blandingen, at selv det uøvede øje vil kunne afgøre karakteristikken: blå, rød, grøn eller gul. Aldrig opstår en uren eller grumset farve.

På lærredet sker endnu større mirakler. En farve, der på paletten synes lysende grøn, bliver på lærredet i naboskab med andre farver gullig. Gang på gang vil iagttagere-

ren opleve, at farverne lever deres eget liv på lærredet, hvor naturlove, mystiske for den uindviede, synes at herske. Man må med dyb undren konstatere, at en farve ikke éntydig lader sig bestemme. Først i sit samspil med de øvrige farver, på dens endelige plads i den farvefamilie, der lever på netop dette lærred, afslører den sit væsen.

Størst er dog underet, at de mange oliefarvenuancer, der lægges som farveflader mellem hinanden over lærredsfladen, giver stenen karakter. Vi ser virkelig den farvede flade som en sten, med stenform, tyngde og farvespil af stenfarver. Flyttes øjet fra lærredet til markstenen, kan det umiddelbart konstateres, at øjet er blevet trænet ved studiet af malerens arbejde. Markstenen, som vi – konfronteret med et hvilket som helst andet sted – uden betænkelighed ville benævne gråsten, har for vore øjne ikklædt sig de farver, maleren har tildelt den på sit lærred.

Da kunstneren fuldender sin studie ved at male stenens omgivelser i blide gule og grønne nuancer, ser vi et nyt lille under ske. Stenens farver falder på plads, samler sig til et hele, giver stenen tyngde og vælde. Der er skabt en ny sten, pragtfuld i sine svage nuancer, magtfuld i sit væsen.

I det øjeblik kunstneren lukker sin malerkasse, kan iagttageren kølné sin begejstring ved at erindre sig, at hvad han har oplevet var ikke et kunstværks tilblivelse men blot en lovende ung kunstnerspires eftermiddagstræning af øje og hånd. Måske ender studien alligevel på et museum, hvor en vogter af store og små værker kan lære sig lidt om sten og stenfarver.

Jeg mener at erindre, at Martin A. Hansen engang har beskæftiget sig med vor sproglige omgang med farvebetegnelserne. Han har blandt andet et eksempel, hvor han gør opmærksom på, at landmænd taler om en rød ko og om en rød hest. Men han understreger, at der er tale om

vidt forskellige farver, og at de samme landmænd ville sige om en hest, der bærer samme farve som en rød ko, at det er en brun hest. Det er øjensynlig ikke ganske ligegyldigt, om det er en ko eller en hest, der pryder sig med den farve, der snart benævnes rød og snart brun!

Et lignende forhold gør sig gældende med stenfarver. Jeg husker et eksempel, der en tid lang optog mig meget. Op ad sydmuren på en af vore gamle kvaderstenskirker stod en stor flad ligsten med næsten udvisket tekst, men med de fleste reliefprydelser i behold. Den var hugget i en sandstensskifer, der i det tidlige eftermiddagslys udsendte et umiskendeligt grønligt skær. Omtrent halvanden meter over sad i kirkemuren en kvader af granit, som udskilte sig fra sine søskende i kvaderfamilien ved sin størrelse. Den var i farvespillet, der for denne landsbykirke var usædvanlig levende og rigt, ligeså umiskendelig blå. Da øjet vandrede fra kvaderstenen til ligstenen opstod tvivlen. Et grundigt studium af de to sten måtte give som resultat, at de bar ganske samme stenfarve. Men var den blå eller grøn?

Der måtte eksperimenteres med problemet. Gik man ud på kirkegården i tyve meters afstand fra muren, var begge sten af samme farve – svag grønlig. Men tæt ved muren – og set hver for sig – var der ikke tvivl om, at sandstenen var grøn og granitten blå. Forsøget gentoges, men kendsgerningerne syntes urokkelige.

Gamle gravere på landsbykirkegårde er ofte vismænd. Han her var en overbevisende bekræftelse. Efter at være sat ind i problemet, der straks optog ham lidenskabeligt, gentog han mine eksperimenter et par gange, hvorpå han satte sig på en hvidmalet træbænk på et gravsted og fremdrog en æske snus fra vestelommen. Således rustet fremsagde han, så knapt som kun en virkelig siger kan forme sin dom, følgende konklusion: »Ligstenen vender mod

birketræerne, kvaderen (udtalt med dybt og langt a) spejler himlen.« – Det lød så tilforladeligt, at det i øjeblikket blev godtaget. Senere oplevelser med stenfarver har rokket ved sigerens visdomsord, der dog til i dag står uimodsagt, grundet på savnet af mere acceptable forklaringer.

Vore mange jyske kvaderstenskirker frembærer utallige eksempler på rigt farvespil i murværket. Havde stenmestrene i middelalderen en særlig veludviklet farvesans, en kunstnerisk højt udviklet stenfarvekultur? Noget kunne tyde på det. Det højst uregelmæssige forbandt i murværket kan næppe alene skyldes, at istidens bræer rundhåndet efterlod granitsten af alle størrelser i prydelig uorden på den jord, der senere skulle dyrkes. Kløvningen af de vejrhærdede marksten må ofte have afsløret overraskende fine farvenuancer for stenmesterens kenderøje. Det er fristende at forestille sig, at den kunstnerisk vel funderede stenmester netop har næret et brændende ønske om at udnytte de sarte farvefine muligheder, som den fra Norge og Sverige hidbragte granit indebar.

At farvesansen i 1100-tallet har været levende, viser de desværre kun sparsomt overleverede farvespor, der fortæller, at granitskulpturer i og uden på de romanske kvaderstenskirker har været bemalet. – Men hvordan? Man har vel haft kunstnerisk sensibilitet i så veludviklet form, at man har skabt samklang mellem det farvespil, stenmesteren frembragte i sit murværk, og de farver, der påførtes skulpturen. Man havde i de naturens farvestoffer, der var for hånden, mulighed for at fremstille farver af næsten akvarelagtig lethed, selv om bindemidlet måske har været af temperakarakter. Af den grund har jeg aldrig rigtigt kunne tro på Broby-Johansens bemaling af Jellingestenskopian i Nationalmuseets gård. Farverne er for stærke og uden harmoni med Jellingestenens egne sarte nuancer. Brobys farver tager vejret fra stenens. Og så

meget mere ubegribeligt er denne misere, som Broby gennem sine omfattende studier af de danske kalkmalerier burde have fået blikket vendt mod en helt anderledes sart farveskala.

Men værre chock kan opleves, såfremt jeg flytter mig til et af mine europæiske støttepunkter. I Auvergne i Frankrig ligger den idylliske lille by Issoire med kirken Saint-Austremoine, som vi nogle stunder vil opholde os ved. Ved synet af Saint-Austremoine må tankerne straks ile hjemad i taknemmelig ihukommelse af et paradoks, man aldrig når at komme til at betragte som noget selvfølgeligt: Danmark, der bortset fra Bornholm hverken ejer bjerg eller klippe, er det eneste land i verden, hvor granitten har været et foretrukket emne ved kirkebyggeri. Alene i det Jylland, der strækker sig fra Altona til Skagen, byggedes i løbet af et eneste århundrede elleve hundrede kirker af granit. Hvornår rejser vi mon et monument i Skelhøje for istidens bræer?

Issoire – bon vin à boire, belles filles à voir – ordsproget kan høres overalt i Auvergne. Det har uden tvivl sin rigtighed; men det overser rigtignok Issoires største skønhed, der i modsætning til de smukke piger har haft held til at trodse tidens anfald – ja, som tiden vel endog har gjort smukkere: Saint-Austremoine.

Dens skønhed beror på to forhold: Den ejendommelige arkitektoniske opbygning – og dens stenfarver. I begge henseender bør Saint-Austremoine sammenlignes med Vor Frue på Bjerget. Som i Viborg er her tale om en enorm ophobning af sten. Størrelsesmæssig er forskellen ubetydelig (længde: 69,7 – 65,1 m – største bredde: 30,7 – 28,9 m), men der er til gengæld en såre tydelig forskel på den måde ophobningen har fundet sted.

Den mest anskuelige måde at vise denne synlige forskel på, når man ikke i øjeblikket er i stand til at se hver-

ken Saint-Austremoine eller Vor Frue, er vel at søge at referere for læserne, hvilke forestillinger der snoede sig gennem hjernevindingerne, stillet over for Saint-Austremaines åbenbaring.

Efter at have fyldt hovedet med talrige iagttagelser og efter at have sikret hukommelsens svageste led ved optagelse af et væld af fotografier, kunne jeg netop bekvemme mig til lidt pauver tankevirkosomhed på en bänk på den åbne plads, der muliggør et frit arkitektonisk overblik over værket Saint-Austremoine.

Den festlige fantasifuldhed, der præger Saint-Austremaines ydre, drager straks tankerne mod Vor Frue med dens strenge, let opfattelige leddeling, såvel i det lodrette som det vandrette plan. Saint-Austremoine har aldrig – når undtages facaden og tårnene, som her helt lades ude af betragtning, lidt så fuldstændigt som Vor Frue, hvor flere ildsvåder har tæret så hårdt, at vor nuværende Vor Frue kun kan betragtes som en linealrekonstruktion af det, man i 1860'erne mente måtte være mønsteret på en romansk katedral.

Men hvorfra havde man mønsteret?

Spørgsmålet kan kun besvares gennem et andet: Hvem opstillede dette mønster – og under hvilke forudsætninger?

To navne må først erindres: Nebelong og Tholle. Hvad var deres forudsætninger? – Nebelong var direkte elev af og Tholle stærkt påvirket af arkitekt G. F. Hetsch. Nebelong havde været i Frankrig, men kun i Paris for at studere under Henri Labrouste, hvad ikke har næret hans kendskab til romansk arkitektur. Derudover gjaldt hans studier Italien og Grækenland. Tholles studierejser gik udelukkende til Tyskland. Og G. F. Hetsch? Jo, han var som arkitekt uddannet i Tyskland, havde ganske vist studeret i Paris og var i Danmark medarbejder hos C. F.

Hansen, men bevarede en næsegrus beundring for den store tyske arkitekt Karl Friedrich Schinkel. Altså var det senklassicisme med forkærlighed for ægypterier, nygotik, polykromi m. v., der prægede påvirkningen af de mænd, der modtog opgaven at rekonstruere Vor Frue – og tilmed tydeligvis en énsidig orientering.

Orden, kvalitet og præcision var hovedmål for Hetsch og blev det i nogen måde for Nebelong og Tholle. Men: Ordnung muss sein ligger jo unægtelig temmelig langt fra fransk l'imagination et l'esprit.

Men det må erkendes, at arkitektonisk fantasi og åndfuldhed er vanskelig oversættelig til ord. Fra min bæk ser jeg mod kirkens østende. Tværskibet løfter sig som et massiv i samme bredde som langskibet og sideskibene op over den øvrige del af kirken. Tværskibets forlængelser i syd og nord optræder som to selvstændige kapeller med samme højde som langskibet og med hver sin lille apsis mod øst. Korrundingen er i bredde med langskibet ført op i skibets højde. Koromgangen fungerer herved som fem radiert udstrålende kapeller, afsluttet foroven med trekantgavle – og det midterste ført ud i dobbelt længde, så det, sammen med de fire apsider, der er bygget til de øvrige, når ud og beskriver en ydre cirkel omkring selve korrundingen.

Højdeforskellene i de mange bygningslegemer bevirker en spændingsfyldt og fint virkende pyramidal opbygning. Lavest er tværskibskapellernes to apsider. Derefter følger som store trappetrin ind mod tværskibet: de fire apsider på korrundingskapellerne, de trekantgavlprydede fem kapeller og endelig selve den indre apsis.

I min begejstring over det ånd- og fantasifulde i Saint-Austremoine glemmer jeg, hvad retfærdigvis hører med, at Vor Frue også i sin oprindelige skikkelse har været stærkt påvirket fra Tyskland.

Men da man ikke havde nogen rimelig mulighed for at føre Vor Frue tilbage til sit oprindelige romanske ydre, havde det måske ikke skadet, hvis Nebelong og Tholle havde haft et mere åndfuldt forhold til romansk arkitektur – ikke mindst den franske – så meget mere som mange pilgrimme i middelalderen i hvert fald kendte den fra rejserne til og fra Santiago de Compostela.

Endelig bør det ikke glemmes, at H. Storck, da Nebelong og Tholle var borte, ikke undså sig for at indføre direkte lån fra italiensk romansk arkitektur (S. Miniato al Monte i Firenze).

Lad os vende os mod det andet forhold, der betinger skønheden i Saint-Austremoine: Stenfarverne. Disse er her især fremkommet derved, at vejrliget i Auvergne indvirker på en speciel sandsten fra Montpeyroux af rødlig karakter, så den gennem århundrederne patineres i helt vidunderlige gyldenbrune toner. Hertil kommer, at man nogle steder har erstattet sandstenen med et sort vulkansk tuf fra Volvic, hvis stenbrud dog først blev åbnet for rationel udnyttelse i begyndelsen af det trettende århundrede. Her er tale om en virkelig glød i farvespillet, som dog mere skyldes naturens og vejrligets luner end bygmesterens kunstneriske fornemmelse.

Men det store chock – hvor er det blevet af i alt dette? Giv tid! Det er lige om hjørnet. Går vi ind i kirken, slår det os i ansigtet med en sådan styrke, at man føler fristelsen til at desertere!

I årene 1857–1860 har en vis maler, Anatole Dauvergne, fået lov at demonstrere, hvor store ødelæggelser man kan anrette med en kalkkost. Samtlige murflader, søjler og endog de billedfremstillende kapitæler har han malet i voldsomme farver med en skosværterødbrun som dominans. Yderligere virker korpartiet dystert takket være en vingærlignende substans, hvormed man har dæmpet ru-

dernes gennemskinnelighed. Det er antistenfarver af så slående styrke, at man skal opbyde alle sine kræfter inden for tålmodighedsområdet for at kunne gætte sig frem til den arkitektoniske og skulpturelle skønhed, som vandalen Dauvergne har fået lov at tage livet af.

Lad os desertere!

Vel hjemme kan vi så atter gå aftentur rundt om Vor Frue på Bjerget. Godt at man i tide blev klar over, at den flove sortegrå granit fra Uddevalla ville give Vor Frue et kadaverydre. Æren for, at man atter vendte tilbage til den mangefarvede jyske granit, tilkommer pastor Frederik Peter Welding. I glæde herover glemmer vi – omend med bøjede hoveder – at der forsvandt nogle himmerlandske oldtidsmindesmærker ved samme lejlighed.

Nu ligger Vor Frue der i sin mangefarvede klædning, stadig skønnest efter en byge og i svagt lys. Lad så være, at de penalthuslignende tårne gør facaden for lidet magtfuld, lad gå, at Vor Frue ikke er den majestætiske fremtoning, den burde have været, lad Nebelong få det eftermæle, at hans Schinkel-Hetschske påvirkning har ladet ham overse den tyngde og vælde, de rette romanske målforhold ville have givet bygningen. Alt dette må vi leve med. Glæden over stenfarverne kan ingen tage fra os. Dem skal vi ikke blot leve med men forhåbentlig atter påvirkes af.

Stenfarverne har været med til at skabe miljø i Viborg. Stenfarverne har vi ikke blot i Vor Frues kjole. Vi har haft mange kirker, hvis kvadre sidder i adskillige privathuse, vi har mange stendiger – og har haft mange flere, og vi har haft brosten, både marksten med længden stående lodret – toppet brolægning – og mosaikbrolægning af spaltede sten, og den finere, hvor stenene er dannet på spaltemaskine i bornholmske stenbrud og med hovedet ecarreret. En del af alt dette er heldigvis tilbage, så vi

gennem opsøgning af relikterne kan skønne, hvor ikke mindst stenfarverne har sat præg på byen – og blidt og alle uafvidende på dens indvånere.

Vi er nået dertil, hvor jeg uden at rødmø kan røbe en af mine vigtigste kilder: maleren Petri Gissel. Han er ikke verdensberømt, hvad der ikke er ensbetydende med, at han ikke burde være det. Han har betydelig tilknytning til Viborg og har malet flere storartede billeder fra byen og omegnen.

For mangfoldige år siden – han fylder 80 år om nogle måneder – stod han i lære, den sidste del af læretiden, der var indledt hos malermester August Nicolaisen i Store Voldgade i København, hos den snurrige malermester Gorm Lauritzen i Viborg. Hvad Petri kan berette om Gorm er en roman, en ikke psykologisk fintfølede roman, men en skildring af en håndværkeroriginal, hvis største talenter aldrig kom til udfoldelse. Måske er det årsagen, der tvang ham fra farverne. Han endte i gips og blev stukkatør.

En hovedtese i Gorms farvelære, der på adskillige punkter havde synspunkter fælles med Goethes samme, var – med læsernes tilladelse: »Jordfarver er noget lort – hold dig til de rene – se på en klovsten«. Den sidste betegnelse er sikkert Gorms bidrag til sprogets fornyelse, og i så fald en særdeles rammende betegnelse for en kløvet sten.

Petri opgav hurtigt håndværket, og hos Rostrup Bøyesen på akademiet traf han og sluttede livsvarigt venskab med akademikammeraten Chr. Wire fra Viborg.

Den, der har oplevet en aften i Sparregade hos Chr. Wire, når Petri var på besøg, har ikke levet forgæves. De holdt så meget af hinanden, at de altid måtte være uenige. Her var det, at stenfarverne for alvor fik liv i min bevidsthed. Wires forelæsning i hans egen tørre, men vit-

tige mumletonart om interiørmaleri var storslået. Hans tilføjelser om, hvorledes malede møbler afstemtes efter stuerne lysforhold og vægfarver var videnskabelig klar og velbegrunder. Forelæsnngen sluttede med, at Viborg nødvendigvis havde sin egen farveskala, der var begrundet og vel forankret i 1700-tallets kalkfarver på de lave huse, der atter reflekterede lys og farver fra byens stendiger. – Tankevækkende – og en konklusion, der ved efterprøvning viste sig at være en leveregel ikke blot for Wire, der som malermester og mangeårig lærer ved Teknisk skole var borgerskabets støtte i ethvert malerisk spørgsmål – men tillige for en række af hans forgængere i et fag, der i de rette hænder kan sætte præg på en kulturby.

Borte er de håndværkere, hvor hånden altid blev ledet af et sensibelt øjenpar, og i den årrække, hvor begrebet neon også i farvernes verden tog duften af ethvert synsindtryk i byen, måtte man foretrække at lide i stilhed, lukke øjnene og søge at overleve gennem oplevelser i fri natur.

Men det synes, som om der er håb forude. Den gamle latinskole, længen mellem den og Stillings Gård – og ikke mindst den sidste, der efter en fornem restaurering nu fører sig frem på torvet i sin oprindelige farve – denne begyndelse lover for godt til, at man ikke skulle nære håb om, at det gode eksempel atter måtte føre til efterfølgelse.

Der gives byer i Danmark, der gang på gang har vist, at lidt kulturel krymmel på den merkantile lagkage kan føre til forsideerobringer i en villig dagspresse. For byen med Vor Frue på Bjerget gælder dette ikke. Har man levet med stenfarver og andre værdighedstegn i mere end 1000 år, har man ikke mere noget udækket behov for blot at være årets by.

Gensyn med Viborg

Det er ikke muligt at gense en barndomsby, man har forladt ti år gammel for mere end en menneskealder siden.

Fysisk er det gjort indtil flere gange. Ingen af os er forsvundet i den blå luft, og afstanden i landevejsslængde ikke så stor. Jeg kan spadsere på Mathiasgade og Mogensgade, gennem Latinerhaven, rundt om Domkirken og ind i den, stå og glo på søen, hvis vand engang klukkede sin helt egne melodi i sit babybølgeslag, og som nu ligner enhver anden pøl. Jeg kan gå min skolevej og finde alle de gamle legesteder. Der sker bare ikke noget. Meget er naturligvis forandret, jeg noterer mig forbedringer, moderniseringer, vandalismer også. Jeg kan gå og blive helt i tvivl om alting. Husker jeg forkert? Så det aldrig sådan ud som det gør inde i mit hoved? Bare små ting som et hus der har fået store ruder, en gruslægning der er blevet asfalteret, en brolægning der er forsvundet, et parkanlæg der er lavet om? Er det mig der har hallucinationer? Er det en helt fremmed by jeg går og ser koldt vurderende på? Jeg aner intet om den, hvor mange mennesker her bor, hvad de lever af, hvilke problemer de har. Jeg kan egentlig ikke forstå at der stadig bor mennesker i Viborg, mange, flere, andre, fremmede. Alting er jo så småt og snævert, og dengang var det vældigt i sine afstande, universelt krummet i sine udstrækninger. Alting er provinsielt, net og hyggeligt, og dengang var det fuldt af åndeløshed, truende vælde, skæbne, og tid der stod bomstille. Det er en ganske almindelig provinsby, som med samme smag, hovedsagelig mangel på smag, materia-

ler og målsætning som alle de andre har lagt sig forstæder til, udbygget sine forretningshuse og tromlet sig frem mod det forbrugersamfund, vi kalder en udvikling. Og dengang var den alt andet end en ganske almindelig by, den var noget højst særligt og enestående i verden. Heller ikke en hvilkensomhelst provinsby, men det uimodsigelige centrum i samme verden.

Og alt det er der ikke noget tilbage af. Jeg er kommet kørende ad landevejen, og det gav altid et lille hop inde i mig, når jeg nærmede mig den by der pludselig rejste sig der, utilnærmelig som et fata morgana. Men når jeg standsede og stod midt i Viborg og ikke rigtigt vidste hvad jeg skulle der, var der ikke mere noget der hoppede. Man kan jo også lade være med at stå ud, køre durk igennem og se den forsvinde i bakspejlet på samme sejlene, uvirkelige måde, derved undgå at ødelægge det lille hop indeni, og måske sidde lommefilosofisk og tænke, akja, Viborg, det er åbenbart min skæbne at den er noget jeg skal komme til og tage afsted fra. Dengang tog det de symbolske syv år, nu kan det overstås på mindre end syv minutter. Sådan er forskellen på et barn og en halvtredsårig, ville også have været det om begge perioder i objektiv tid havde strakt sig over en dag eller en uge.

Kommer man med toget ligner Viborg påfaldende andre provinsbyer, blot er det særlige træk, at vende ryggen til banegården, her tydeligt forstærket. Man føler man er kommet til de forreste linjer foran en belejret by, som i århundreder har udstået belejringen, og kan godt føle at det varer noget i retning af syv år, før man får trasket sig igennem den fællesnævner af provinsmareridt som den del af byen er, og når frem til noget der i hvert fald ligner Viborg. Man føler sig uvelkommen og har mest lyst til at vende om. Man kommer som en fremmed og

er en fremmed, og alt hvad man møder vender en afvisende ryg til og fortæller en at man ligeså godt kan takke af med det samme, for den afgørende del af den fremmedhed hænger sammen med at man ankommer den vej. Et af mine gensyn skete på den måde i anledning af min fars død. Han var på sin snørklede livsvej stået af et tog i Viborg, men kom aldrig længere end til et pensionat i Jernbanegade. Der stod jeg i et værelse som endnu lugtede af ham, meget ung og uden hjælp, og skulle ordne hvad der er at ordne i sådan en situation. Jeg kom et lille stykke længere, for jeg var nødt til at overnatte på et hotel, men dengang heller ikke fysisk nærmere det der ligner min by. Jeg følte mig med min far som et fremmedlegeme, og følte stærkt at den krop der åndede omkring os satte alle sejl til for at støde os ud. Og så hurtigt som muligt forsvandt jeg for ikke at komme tilbage i mange år. Dengang skænkede jeg det ikke en tanke hvorfor han var havnet her. Han havde ingen virkelig tilknytning til stedet, havde altid været en gæst i byen som i familien. Og som en fremmed kom han tilbage og blev udstødt. Søgte han mon noget? Jeg tror det, for mit indtryk af min far er at hans skæbne var, at den eneste sammenhæng der gik gennem hans i det ydre så mislykkede liv var en lidenskabelig søgen, og hans tragedie var at han aldrig standsede op og gjorde sig klart hvad han søgte og hvorfor.

Siden er jeg kommet i forbrugersamfundets overfladiske ånd, som en turistfører for turister. Gæster fra Østdanmark får en tur til Viborg, ser Domkirken og maleriet af bedstefar, bispegården, Latinerhaven, de gamle gader og bygninger, søen og skolen. Og så står de høfligt der og siger ja og nå og næh og oplever ingenting. Og jeg står høfligt ved siden af og fortæller anekdoter og oplever heller ingenting, ikke engang den følelse af fremmedhed og

udstødthed som jo ikke hører til en udflugt, men til det rigtige liv, hvor ting sker. Den almindelige overfladiske fremmedhed er blevet noget velkendt, næsten trygt, hørende sammen med at alting er beregnet til at smide væk, ikke til at knytte sig til, og efterhånden er man på nippet til at have det sådan, at man ville blive forskrækket eller føle man forskrækkede sine gæster, hvis man reagerede som et menneske, der med intens styrke er formet af og bundet til hvad der engang var levende virkelighed i denne by.

Nej, de gensyn er ikke nogen succes. Viborg har forandret sig. Jeg har forandret mig. Den verden vi begge har forandret os i og af har forandret sig. Vi mødes slet ikke mere. Vi tager højst en plastiknervepille sammen og kan arrogant blive enige om at livet og virkeligheden er det forstyrrende element som heldigvis nok også en dag kan smides helt væk. I relation til hinanden kunne vi forsåvidt ligeså godt ikke eksistere mere.

*

Men hvad er det da for en djævel der farer i mig bare nogen siger ordet Viborg, jeg tænker det, skriver det? Hvad er det jeg ikke finder på de besøg? Hvad er det der for syv år siden – igen det symbolske tal – fik mig til at skrive en bog om min barndom på en måde, så byen ved siden af bedstefar og mit uundgåelige selv blev det centrale? Ja, det er netop den djævel, det jeg ikke finder, den absurde, levende virkelighed, de syv år af min fjerne barndom levet der, det der gør at jeg somme tider har stået på gader og pladser i Viborg og spurgt mig selv, om det er løgn, om jeg var løgn, om det hele kun var et fata morgana svævende frit i en tidløs luft?

Nej, alt det er jo noget sludder, jeg sidder og besvarer det ene spørgsmål med det andet og vender tilbage til udgangspunktet og har alligevel ingenting besvaret.

Lad mig gå ud fra en anden vinkel. Da jeg for syv år siden udgav min erindringsbog kaldte jeg den »konfuse erindringer fra en anden verden«. Fra sin tidligste barndom husker man konfust, i skarpe, sansede, usammenhængende glimt, og at få en sammenhæng ud af dem er som at springe på syvmilestøvler over et land og bagefter tegne et kort af det. Den »anden verden« stod for det, at jeg midt i de dynamiske tredsere oplevede trediverne, efterhånden som jeg skrev om dem og huskede dem, som noget så langt, langt tilbage som den middelalder da Viborg var Jyllands største by. Ved udgivelsen fik bogen en foromtale i Politiken (en københavnsk avis), som i parantes efter min anden verden forklarende underrettede sine læsere om at samme anden verden var – Viborg.

Jeg havde i årevis den lille notits hængende over mit skrivebord som noget meget dansk, bag præstens have er som bekendt verdens ende, og den slags er kun til at grine af, samtidig med at det kan føles ganske besk, når denne specielle københavnske udelukkelsesmentalitet rammer en på det eneste område hvor København og det kontinentale Danmark virkelig mødes, det danske sprog vi alle betjener os af, det som er en forfatters erhverv.

Men min mening og andegårdens er efterhånden blevet til en syntese i de mislykkede gensyn. Viborg er ikke en anden verden, fordi det ligger hvor det gør, fordi jeg idag kommer som en fremmed til det. Det Viborg jeg husker er heller ikke kun en anden verden, fordi det eksisterede i trediverne, da en skilsmisse var noget forfærdeligt, mange børn og gamle sultede og frøs, og mine skolekammeraters fædre var arbejdsløse. Det er en anden verden fordi det kun eksisterer i min erindring, byen præget af tiden, tiden realiserende sig i byen, begge dybt præget af bispegårdsmiljøet, og alting oplevet af mig med mit medfødte sanseapparat, igen præget af bispegården, byen,

tiden og min specielle situation som skilsmissebarn og overklaseskifting, enebarn mellem mange voksne, med et stort råderum i det store store hus, med mange impulser fra de mange og forskellige mennesker omkring mig indenfor husets lukkede verden, og alligevel alene til den inderste fiber af min tre-ti årige sjæl med alting, alt hvad jeg ønskede, følte og tænkte, oplevede og spurgte, ville og vidste at jeg – også – var. Det lyder som et kinesisk æskesystem, og det er det også, men det er mit Viborg, det eneste jeg bryder mig om, det eneste der siger mig noget, det eneste jeg har oplevet og kan opleve. Og hvis det lyder som noget nostalgisk sludder kan jeg kun sige, at vi har allesammen vores Viborg på nøjagtig det samme sted i vores fortid, de år hvor vi vågner op og opdager verden omkring os, danner vores forhold til den, vores evne til at opleve den, med andre ord de år hvor det menneske bliver til som kan komme ud af de forhåndenværende muligheder under de forhåndenværende – og fremtidige – påvirkninger. Folk der ikke har flyttet så meget rundt mellem steder og mennesker og miljøer som jeg er sig det måske ikke så bevidst. Men det er der. For mig er det det Viborg, den anden verden, der svæver i den tidløse luft og som jeg ikke kan finde, med alt hvad det Viborg rummede og var, og idag og resten af mit liv sidder det i mig som et sprog og påvirker alt hvad jeg tænker, siger, føler, mener og gør.

*

Nu kan jeg nærme mig ad en anden vej. Det ligger der stadig, hæver sig over landet og er der. Og får mig til at tænke på disse gamle hollandske malerier af byer eller borge der ligger som tætpakkede fæstninger, alene i arkaiske landskaber, kun begrænset af horisonten. Ude i det solbeskinnede og overskyede landskab er der marker og køer og mennesker der færdes og arbejder, småbitte og

unuancerede, hverdagen, den uinteressante og nødvendige og temmelig uforanderlige, med sol og regn, lykke og misvækst, generationer af kvæg og mennesker der fødes og dør, trives og vantrives i en rytmisk balance. Men fæstningen er mystikken, derinde hersker ingen naturlove, men en vilje, som også kan brede sig ud over landskabet og gribe ind i dets balance. Hvad er der derinde? Fest og gammen? Eller gru og rædsel? Eller begge dele skiftevis? I hvert fald ikke den ufølsomme hverdag, som endnu ikke er erkendt som bestående af netop de ingredienser. Borge og fæstninger må altid have været beboet af børn. For børn oplever alt som gru og fest, lykke og ulykke. For dem eksisterer hverdagen sletikke, den er kun den tryghed de udvikler sig i, væk fra at være børn. Og hvor barnet er, er altid dets verdens centrum, den eneste eksisterende verden. På godt og ondt, men på mere end det. For et væsentligt element i ethvert barn er det, at det mere end nogen voksen er sin egen, sig selv nok, åndeligt selvforsynende i den fantasi, som ikke accepterer nogen hverdag, som kan gøre godt til ondt og ondt til godt, finde gru i en velplejet byhave, fest i et stort travlt køkken, og bevæger sig efter en logik der ligner de eventyrs som er skabt af og for børn og barnlige sjæle. Og accepterer den ubeset med hvad den indeholder af mørkets magter under gamle buske, ulykkelige hvide damespøgelser med lænker der rasler appellerende, universet som i sine krumme linjer blæser ned med de knitrende, krydrede, gyldne blade, samles sammen til gråbrune slimede bunker og hopper op i himlen igen. Viljen der giver en magt til at beherske verden med øjenbrynene og krydsede fingre, bare man er rigtig stille og alene og for alvor vil. Og tiden der forsvinder og forsvinder og forsvinder og får domkirkeklokkerne til at lade være med at ringe i syv gange syv gange syv år, mens man nørkler rundt på

de kæmpemæssige støvede lofter i et gammelt hus. Og når man bagefter kommer ned med spindelvæv i fletningerne – og den ene af de rædsomme taftsløjfer som sædvanlig tabt – og med insinuerende alvor bliver afkrævet en forklaring på hvad man har lavet, kan man kun svare ingenting. Ingenting, været i glasbjerget, gjort sig usynlig ved at lukke øjnene, oplevet eventyret ved at udnytte sit naturlige livsrum. Og man står der og føler på fletninger og mave og kolde tæer, at der ikke er gået syv gange syv gange syv år, og man intet i verden har forandret med sin vilje (bortset fra de voksnes humør), og forstår ikke hvorfor man absolut skal have lavet noget. Den der voksne uvane med altid at foretage sig noget, som en senere tidsalder kalder stress, er noget man ikke engang nærmer sig med naturlig barnlig undren, kun ser på med kølig foragt. Man har ikke engang tænkt på noget, bare været. Det er aldrig faldet en ind at man kunne foretage sig noget lyssky på lofter, så lidt som i blandbunker, så lidt som i klamme huler lavet af tæpper over et bord i et ubrugt gæsteværelse. Så lidt som nogen steder. Der sker bare noget, noget inde i en, noget omkring en, man har noget, man ved noget, man er noget, som de voksne ikke har del i og, mærkværdigt, har glemt at de engang har ejet og solgt som en anden ret linser for at gå rundt og være effektive i hverdagen.

Når man så får at vide at man skal være taknemmelig, for børnene i Tyskland sulter, er man den der ingenting fatter. Hvornår har man været utaknemmelig? Hvornår har man kritiseret sine omgivelser? Måske i ord i vrede, men accepterer man dem ikke hver dag ved at leve i dem, tilføre dem alt det man selv er, elske de store rum og den uendelige ensomhed og de mange mennesker der kommer styrtende og redder en fra glemslen i glasbjerget, bare man giver et lille hverdagsagtigt gnyk? Og hvorfor

de tyske børn? Lige udenfor er der børn der sulter. Bogstavelig talt hørende til huset gamle frøkner som hele døgnet lever ensomt i en atmosfære som den under tæpperne i gæsteværelset. Mænd, unge, stærke, arbejdsduelige, som i hundredevis ringer på og beder om hjælp til en farenende svend. Hvorfor er det sådan? Du må ikke vide at du har det bedre end din bror, måske kunne et følsomt barn tage skade af at vide at naboen lider. Men selv et privilegeret barn har de antenner til sin tid som visner hos voksne, det oplever det, det knapt ser, oplever perspektiver i lidelserne ingen kan fortælle det, og husker det, præges af det. Men derimod skal din egen glæde gerne dæmpes lidt af teoretisk viden om at din fjerne fætter har det ækelt. Det kan ikke opleves, kun som et irritationsmoment der indpoder nationale fordomme som senere skal luges væk, Tyskland, det er jo langt, langt udenfor bispens have og sletikke virkeligt. Ikke engang så virkeligt som missionærernes Indien.

Og så var det radioen kom, og jeg flygtede sjippende og boldjonglerende fra den mod den ensomhed der var min egen. Jeg var blevet så stor at mine antenner var begyndt at visne og min hjerne at blive stimuleret af fysisk aktivitet. Ensomheden med boldene havde afløst lofternes glasbjerg, kældrenes livsalige gys og uendelighedsfornemmelsen i bladbunkerne. Den var på engang en tryghed som intet kunne slå i stykker og en nervøs og perfektionistisk aktivitet som jeg fik tiden til at gå med, resten af de syv års venten. Kun radiostemmen ragede gennem huset og trængte ind i den, uden at jeg for alvor lod mig forstyrre. Stemmen husker jeg, og efterrationaliseringen og sammenfaldet i tid har gjort den til Hitlers brøl. Men det var nok mest kun den venlige speakerstemme fra andegårdens pressens radioavis. Men den repræsenterede verden udenfor, der trængte ind, helt ind i bi-

spøgården og det befæstede Viborg. Og med sin nye kommunikation åbnede den landskabet bag bispens have og udslettede den forskel der er og bør og skal være på mennesker, det man havde lært mig. Og med sin hele symbolik af stemmepragt sprængte den trygheden, fæstningen, miljøet med dets dominerende storfamiljemønster, barndommens eventyrverden. Her fik jeg virkelig, ifølge min private jernhårde logik, en velfortjent straf. Jeg havde længtes efter den verden, syndigt og hemmeligt, ud i den, efter dens rum og styrke og virkelighed, følte jeg hørte mere til i den end i fæstningen, og at den ville modtage mig uden forbehold som en af sine. Og nu vendte den sin værste side imod mig, den mørke Kassandraside, stemmen der trommede upersonligt som forvarsel for kontinentomspændende støvletramp. Og samtidig hviskede boldene i min hjerne, i den er alt hvad du venter på, i den er dit liv, din virkelighed, din ubeskyttede fremtid, du skal leve dens absurde stærke liv med og blive frelst, og aldrig, aldrig, aldrig blive ufølsom og gammel på en voksen måde, aldrig, aldrig blive en fremmed.

*

Når jeg nu ser på den grå velstandsverdens ens mennesker i konfektioneret fattigdom, ny hver modesæson, og på min nuværende samtids arkitektoniske tristesse, der breder sig som en verdensomspændende ekzem over ethvert landskab uden hensyn til dets former, farver og naturlige materialer, så tænker jeg med virkelig nostalgi på min barndom. Dengang var der mennesker til, sære mennesker, personlige mennesker, skæbner. Og der var huse, med rum og vinduer, døre og kakkelovne, trapper og kroge, kældre og lofter. Og små huse med gode varme køkkener, skæve og lavloftede. Der var gårde og skolefabrikker, gader med bumpende brosten, der var bryg-

gerser og udhuse og lokummer. Der var aldrig kedeligt. Selv voksne kunne umuligt dengang for alvor blive blaset konforme. Der var al den elendighed som ingen af os ønsker os tilbage, men der var ikke meget af den vi kender, den smålige, grå og ligeglade fremmedhed for alting.

Så kan jeg blive så glad for at jeg er så gammel som jeg er, og har oplevet den anden verden, den anden virkelighed. Og også for at jeg har oplevet den netop der. Når jeg ser de hollandske malerier står jeg og smiler hemmelighedsfuldt til mig selv. Mystikken er ikke mystik for mig. Jeg kender billedet indefra, jeg har levet inde i det, jeg kendte engang trylleformularerne, og selvom jeg som alle voksne har glemt dem, har jeg ikke glemt at de var der, og hvordan det var at kende dem.

Derimod er der andre mærkværdigheder jeg har glemt. Når jeg pludselig idag forestiller mig mig selv inde i fæstningen, ved jeg at jeg ikke aner hvordan man kom ud af den. For mig var der tre veje ud i landskabet, en til Søndervig, en sommervej, en til Østervelling, min private, og en ud til noget ubestemmeligt som en dag skulle åbne sig, mor, den jeg altid drømte om og ventede på. Jeg kan se tilbage i erindringen og se mig selv overalt i bispegården og det centrale Viborg, og jeg kan se mig selv ankomme til Søndervig, ankomme til Østervelling, endelig ankomme hjem til mor, og alle tre paradisiske steder lå bag landskabets horisont i deres egne landskaber, men i meget nærmere kontakt med dem. Men vejene kan jeg ikke se, og jeg må den dag idag læse kort og spørge mig for som i et fremmed land for at finde ind i Viborg og ud igen. Det er måske derfor det forekommer mig så uvirkeligt, får mig til at føle mig så fremmed, er nødvendigt at jeg tager syvmilestøvlerne på for overhovedet at nå frem.

For det jeg husker er jo ikke et sted, men en verden, med al sin gru og tristhed en verden af uskyld og virkelighed, derfor med eventyrets logiske renhed. Det er det der sidder som et sprog i mig og i alle os fra de årgange, som siden på voksen vis har lært os at gå ind i landskabets hverdag og leve den. Det sprog føler jeg som en rigdom og en styrke, det er dengang og det er Viborg og det er i meget høj grad bedstefar. Men også voksne af mine årgange har vist sig glemsomme og haft travlt med at tilegne sig mere effektive, mere glitrende og mindre virkelige sprog. Men måske lader de kun somom. Måske går de også rundt og spiser nervepiller med deres Viborg og ønsker at smide den forstyrrende virkelighed på lossepladsen. Og ved godt at lossepladsernes tid er forbi, universet har krummet sig endnu engang, vi er på vej ind i en ny tid, med respekt for mennesker, respekt for værdier, åndelige og materielle, respekt for materialer, respekt for liv og virkelighed.

NIELS FENGER

Sukkenes by

Det må have været i mit niende eller tiende år, at jeg første gang kom til Viborg. Altid må jeg huske dagen – forvirret og tåbelig – og så alligevel med et pust af skæbne.

Så vidt tænkte jeg nu ikke dengang, for jeg sjokkede bare rundt i gaderne efter min onkel, politimesteren, som må have ment, at jeg skulle betragtes som et næsten voksent fornuftsvæsen, der givetvis trængte til belæring. Ustandselig pegede han ud og viste rundt – altsammen i den bedste pædagogiske hensigt, men mine interesser gik slet ikke i retning af de gængse turistmål, så jeg kedede mig gudsjammerligt og følte tiden og vandringen meget lang. Onkels forklaringer og udredninger var sandt at sige heller ikke særlig tankevækkende eller inspirerende, det var som om, han havde sagt de samme ting for mange gange, og den slags er et drengøre meget lydhør overfor. Så vidt nåede jeg også i mine ræsonnementer, at jeg inderligt ønskede, at jeg var blevet hjemme i den gamle præstegård, for der havde vi dog en friere fornemmelse af bibelhistoriens store situationer end dem, onkel og Skovgård havde skåret ud i pap og malet i kalk. Det hjalp lidt med et par røde sodavand i det gebrækkelige monstrum, som man dengang kaldte Salonen, men ubarmhjertigt fortsatte den gamle hugaf med at slæbe mig videre rundt – nærmest som om han havde mig i håndjern. Hedeselskab, kreditforening og sparekasse, nej, nogen stor kender af drengesyke har min elskelige gamle onkel ikke været.

Og så skete der alligevel noget, som pludselig gjorde denne bundtriste dag stor, spændende og aldrig glemt.

Øjeblikket kom, da vi nåede frem til Landsretten, som jo ellers ikke påkalder nogen død i grin. Det var da også med vanlig sløvhed, jeg til at begynde med betragtede den store røde bygning med den solide trappeopgang, og i dag husker jeg såmænd ikke, om der gik levende mennesker ud og ind ad denne bygning, men det véd jeg, at mit indtryk pludselig blev et andet, da den fik liv og blev befolket med et væld af farverige personer – forbrydere og dommere, røvere og politi – alle manet lyslevende frem af min helt forandrede onkel, der endelig afslørede sig som den festlige og ansporende fortæller, han i virkeligheden var. Her hvor han genså en væsentlig del af sit gamle virkefelt – de kære gamle slagmarker, fik han det som den affældige dragonhest, der pludselig hører trompetstødene fra de glade dage og nu rejser hovedet, mens mulen vibrerer, og øjnene slår gnister. Hans ansigt havde fået et skær af fornøjethed, og hans stemme lød så fri og frejdig, mens han snakkede om de forbrydere, som han bandede, men alligevel elskede, og det retsmaskineri, der for ham var et spændende spilfægteri med replikker, der nok kunne ramme ved siden af, men, som også – oh jubel – kunne nagle sin mand. Og det skal tilføjes, at onkel var en mester i at udmale de lidt bizarre omstændigheder, som knyttede sig til embedet.

– Der, sagde han og pegede på et af vinduerne i den store røde bygning, – ja just derinde får de labaner deres dom med tilhørende velfortjente straffeudmåling, og derovre ser du kasjotten. Vejen fra den ene bygning til den anden går over denne overbyggede gang, som meget passende bliver kaldt for Sukkenes Bro.

– Jamen, hvorfor?

– Idiot, sagde onkel, – det kan du vel selv regne ud.

Jeg indrømmer, at spørgsmålet var overflødigt, men når man nu endelig står direkte over for det store gys i

barsk virkelighed, kunne det være rart med lidt detaljer.

Onkel var beredvilligheden selv. – Ser du, når nu de slyngler skal ind bag gitterværket og kukkelure de næste mange år, så kan de fra denne bro for sidste gang kaste blikket ud over den frie og uskyldsrene verden, den, som de netop selv på det skammeligste har svigtet. Derfor de mange suk.

Meget længe kiggede jeg på den sælsomme overbygning, hvorunder den syndefri del af menneskeheden kunne færdes så glade og ubekymrede. Gangen havde tre bittesmå vinduer ud til gaden. Mit blik var stivnet – selv bag de små ruder var der gitre. Ingen djævel kunne sno sig igennem. Ja, jeg véd godt, at min tankegang burde have været renere og smukkere, men hvor jeg dog ønskede at se en forbryder gå sukkende forbi.

Onkel smilte – lidt grusomt fandt jeg. – Jeg kan se, at du er helt bleg, men det er jo ikke andet end løn som forskyldt, og de banditter kunne jo bare ha' holdt sig på måtten.

– Jo – men – alligevel. Mine øjne klistrede sig stadig til gitteret.

– Suk ikke så dybt, vi har jo – hm – hm – ikke rigtig dødsstraf her i landet.

Jeg tænkte, så det knirkede i hjernecellerne. Hvad betød dette udtryk – det med »rigtig dødsstraf«. Hverken sværd eller galge var i brug mere, det vidste jeg godt, men der kunne jo være så mange andre metoder – for eksempel indemuring. Murværk og tremmer kunne tyde på noget i den retning.

Onkel var langt væk og talte som fra en bog. – Øje for øje og tand for tand, sådan hed det i gamle dage. Nu – hm, hm, er det jo anderledes.

Et øjeblik måtte jeg se på onkel. En bøddel var han trods guldlorgnetterne og sin perfekte, men falske dan-

nelse. Ikke et sekund var jeg i tvivl. De mange »hm'er« stod for et klart og tydeligt »desværre«.

Så vendte jeg mig igen mod broen. – Jeg forstår det godt, sagde jeg, – når den er lavet sådan, er det selvfølgelig, fordi morderne ikke skal kunne smutte væk på vejen.

– Hå, hå, lo onkel, – så nemt narrer man nu ikke politiet, men praktisk er det.

Meningen var, at vi skulle gå videre, men jeg var tryllebundet til stedet. – Fortæl mig lige, hvad har de gjort – de der – – æh – labaner?

– Tja, hvad, banditter hver og én. Enten er de tyveknygte, eller også er de voldsmænd, eller også har de gjort noget endnu værre.

– Slået folk ihjel?

– Det hænder ja. Og idet han smilende kiggede ned på mit spændte ansigt, tilføjede han: – Desværre er der vist ingen lige nu, men kom igen en anden gang, så kan vi jo gå ind og kigge lidt på sådan en fyr.

Denne tidsmæssige udsættelse fik mig til at ånde lettet op, selv om tankerne stadig kredsede om de »labaner«, der sad derinde bag lås og slå. Og dybt engageret som jeg var, ville jeg vide klar besked, nu jeg havde fagkundskaben på nærmeste hold. Altså spurgte jeg igen: – Jamen hvem sidder der nu – lige netop nu?

– Ja lad mig nu se, svarede onkel, – der sidder som sagt en indbrudstyv, og så sidder der en brandstifter, og så er der vist kun tilbage en ganske almindelig sagfører, så det er jo ikke noget særligt.

– Sidder de der også juleaften?

– Ja såmænd gør de så. Og de får – æh – hverken vand eller brød, men risengrød og flæskesteg.

– Hvad nu, hvis en mand kun har stjålet en ganske lille ting?

– Ingen går ram forbi, stol du kun på det.

Med onde anelser tænkte jeg på det negerkys, jeg engang havde listet ned i min fedtede bukselomme under et besøg i en bagerbutik. Det hele var blevet klister, og aldrig havde et negerkys smagt dårligere. En fattig trøst havde det dog været, at jeg kunne lægge hovedparten af skylden på Viggo, fordi det var ham, der havde sagt, at jeg ikke turde.

Onkel må have læst mine tanker, for nu var han pludselig alvorlig og ville videre. Langsomt sjokkede jeg efter, min verden var blevet en anden. Sandkasselegen var forbi, virkeligheden var her og nu, ja, selv bag tremmerne deroppe. Skulle min vandring frem i livet også føre mig over Sukkenes Bro. Altså nu jeg så småt var inde på skråplanet. Gid fanden havde det negerkys, som oven i købet var fyldt med lommeuld, for det var jo rigtigt nok, hvad onkel havde sagt, at ingen – ingen mors sjæl gik ram forbi.

— — —

Nu, så mange år senere har jeg en fornemmelse af, at det nok har været ved samme lejlighed, at jeg så verdens ulykkeligste pige gå forbi. Også hun sukkede ind imellem snøft og salte tårer. I sin lille skoletaske havde hun en våd bylt, og nu var hun sendt hjem fra Forberedelseskolen for at skifte. Hendes ulykke var den, at hun var alt for fin og anstændig. Lidt genert vel også. Og der var begreber og handlinger, man skulle holde for sig selv og ikke stille til offentlig omtale. Som nu dette at henvende sig til frøkenen for at be' om lov til at gå i gården. Nej, det var for flovt – ikke om så skolens mure skulle styrte sammen, fik hun det over sine læber. Og så sagde det pludselig plask-plask på gulvet, og i samme øjeblik ønskede hun kun, at hun var død og borte. Med rædsel stirrede hun på søen, der voksede, og hun mærkede, hvordan alle ansigterne vendte sig imod hende. Aldrig ville

hun glemme den pludselige stilhed i klassen. Nu var der nogle af veninderne, der rødmede og nogle af knægtene, der fniste. Men frk. Plesner havde kun smilet og klappede hende over håret og skældt drengene ud. Sådan var alt blevet ulykke. Fuglene sang ikke mere, og søens vand var blevet sort. Alle og enhver kunne kigge lige gennem hendes taske og se, hvad der var sket.

Måske var det ikke lige netop den dag, vi mødtes, og måske er det hele mere eller mindre indbildning skabt i genfortællingernes lys. Alligevel ser jeg for mig de tårestrubede kinder, de lyse lokker med sløjfen og hele det lille tænksomme ansigt. Siden har jeg set det samme ansigt mange gange – også når det var fyldt med smil eller ømhed, og altid har jeg elsket historien om den våde bylt og pigen, der blot var alt for bly og nobel. Viborg har fostret mange smukke piger, og hvorfor i alverden Randers tillader sig at skilte med de smukkeste, har jeg aldrig kunnet begribe, når det så afgjort er Viborg, der har dem. Sådan skal det selvfølgelig også blive, når byens og egnens vivacitet og skønhed genspejler sig i deres øjne, og de i deres frie gang og holdning har århundredernes adel og autenti i ryggen. Vi, der kommer udefra – bøfler og damptromler – forstår det kun langsomt, men det kendes og mærker sin mand, som tiden går. Det ender med den totale kapitulation. Ikke blot for kvinden, men også for byen. Sukkenes By.

— — —

Vi var vendt hjem fra Grønland – pigen med de våde bukser og jeg plus tre skarnsunger, og nu var vi viborgensere med alt, hvad dertil hører – også af provinsielle småterier. Knægten, der gik i 1.g, skulle fotograferes sammen med sine klassekammerater, men ikke i et samlet billede, nej, hver enkelt for sig. Fotografen var overmåde venlig. Ikke alene spurgte han om børnenes navne, men

hver eneste gang havde han det samme supplerende spørgsmål: – Og hvad er så din far, min lille ven? Svarene kom artigt og korrekt: – han er landsdommer – han er overlæge – han er oberstløjtnant, eller hvad der nu kunne siges.

Et eller andet må have irriteret vores pode. En djævel var faret i ham, for da turen kom til ham, svarede han gravalvorligt: – han er tyveknægt.

Stilhed. Meget lang stilhed. Så lød der et suk og derefter et lille klik, da billedet blev taget.

Fotografiet blev ikke noget mesterværk. Knægten ligner en lægprædikant – en af de meget unge og meget dystre. Billedet er også en smule rystet. Som om det er brændt af i utide. Men siden har fotografen aldrig spurgt.

Ak ja, sådan et negerkys, det bøder man for i mange år.

— — —

Fra Grønland var jeg vant til at betragte jagt som det mest tilsvinende arbejde, en mand kan komme ud for. Gammel solarolie og blod og ganske almindelig skidt har en grim evne til at koagulere og danne faste kager, som sådan går i ét med tøjet, huden og håret, at man må bruge flere timer til blødsætning, vask og skrub, før man kan vise sig mellem almindelige anstændige mennesker. Hvor mange gange har min ædle hustru ikke på sin sædvanlige yndefulde måde tilhvisket mig, at jeg er et forbandet møgsvin og må klæde mig derefter, når jeg drager ud med mord i blik og bøsse i hånd. Så mange gange er det sket, at jeg efterhånden parerede ordre ganske automatisk.

Og hvordan så i Viborg?

Ja, først syntes jeg jo nok, det var lidt underligt at modtage en skriftlig invitation til noget så dagligdags som en smule jagt. Nå, jeg tænkte nu ikke videre over det og

lod blot det meget fine trykte kort gå i papirkurven, idet jeg velsagtens har mumlet noget om, at her i staden var man ikke rigtig kloge, for hvorfor dog ulejlige postvæsenet, når man kan råbe hej til hinanden på Mathiasgade.

Men dagen kom, og den glemmer en jæger aldrig. Jeg stillede altså på Hjultorvet kl. 9 præcis og var naturligvis iført mit sædvanlige jægerdress. Næmlig en gammel hullet over-all, et par godt lappede gummistøvler og en slags fedtet bør, som var en misalliance mellem en tyrolerhat og en kosakhue. I øvrigt var jeg velforberedt til de kommende strabadser og medbragte derfor efter sædvane nogle forsvarlige humpler fedtemadder, mens et par bajere tittede gemytligt frem fra mine altfavnende lommer.

Selvfølgelig kiggede jeg lidt desorienteret på de fremødte herrer. Magen til elegance havde jeg aldrig set. Boxcalf og lodden fra top til tå, english style over hatte, handsker og støvler, pragtfulde geværer i svære læderhylstre, veltrimmede hunde, der sitrede af race og aner. Men de Viborg-jægere var gentlemen, forstod jeg, næsten for diskrete, ingen havde tilsyneladende øje for min lappede over-all og min enkeltløbede sortkrudtskanon. En sidemand spurgte mig dog, om det ikke var vanskeligt at skaffe patroner til et så sjældent gevær. – Tværtimod, svarede jeg – for jeg laver dem selv, – De véd, et skvæt krudt, en gammel avis og godt med hagl og sømhoveder. Det er alt.

Beklemt var jeg således ikke, for det var jo jagt, det drejede sig om, og det håndværk kendte jeg til bunds. Altså steg jeg frejdigt ind i en af de lange biler og kørte glad og forventningsfuld ad skoven til.

Her blev vi budt velkommen af jagtherren og fik så en lang formaningsstale, som blev påhørt i retstilling og med strøget topsejl. Jeg kiggede på mine nye våbenfæller og aflurede dem reglementet. Talen drejede sig om alt det

vildt, som vi under ingen omstændigheder måtte skyde – råer, lam, agerhøns, fasanhøner, ja, selv med rævenc skul- le der vises stor varsomhed, da de så let kunne forveksles med de rødbrune støvere. Helt for mig selv stod jeg og tænkte, at da nu alt forekommende vildt havde fået læst og påskrevet, blev det lidt vanskeligt at forstå, hvad bøs- serne i grunden skulle bruges til.

Alt for sent opdagede jeg alle de ritualer, som hører sig til, når man får tildelt sin post. Man skulle jo lette på hatten, takke og markere for naboposten, hvor man stod. Og så måtte man frem for alt ikke hoste, pudse næ- se, ryge, snakke endsige lade sit vand. Jeg nåede at for- synde mig mod hvert eneste bud, og da der virkelig kom en ræv i et rødt glimt over vejen, var jeg så bange for, at det var en støver, at jeg slet ikke fik skudt. Og hele tiden vrimlede det med vildt – råerne viste mig deres nydelige bagdele, og fasanhønerne var nærmest kæln. Kun det stærke køn, bukke og kokke, holdt sig beskedent tilbage.

Mine kære fedtemadder kom slet ikke i sving. På en lille lysning i skoven stod en menneske-kok med høj hue og grillede små lune retter. Selvfølgelig var jeg impone- ret, men også lidt benøvet. Min jæger-lærdom havde hul- ler, og hvad raffineret jægeretikette angik, følte jeg mig lige så uvidende som en grønlandsk fjordtorsk.

Hen på eftermiddagen skød jeg en skovdue. Inden mit skud faldt, nåede jeg lige at konstatere mit vidunderlige held – endelig et objekt, der ikke var omfattet af de man- ge restriktioner. Stolt samlede jeg det blå vidunder op og havde ærlig talt ventet, at mine medjægere ville honorere det vanskelige skud med et par venlige smil og små aner- kendende nik. Det foregik nu nærmest i det gedulgte og ikke henvendt til mig, men det var nok fordi samme mig helt ubekendte jægeretikette også omfattede så noble egenskaber som beherskelse og diskretion.

Det var i hvert fald med en egen inderlig tilfredshed, at jeg sidst på eftermiddagen stillede op til den parade, hvor vildtet var lagt frem på snorligt geled alt ordnet efter rang og anciennitet. Det skuffede mig lidt, at min skovdue sluttede bagtroppen, for øverst lå der en sneppe, og det fandt jeg var et mere passende selskab end den sønderskudte haremis, der nu var blevet dens kontubernal.

Jagtherren trådte frem. I få velvalgte ord takkede han for fremmødet, den fine skydning og den gode disciplin. Det nedlagte vildt fik også et par ord med på vejen; sneppen, der var faldet for et mesterskud, bukken, som havde været en plage for bevoksningen i ungskoven, de to ræve, som havde været nogle dyre pensionærer og havde mange fasankyllinger på samvittigheden, og de tre harer, der var rullet smukt for velrettede skud, bortset fra den sidste, som jo havde fået en hård medfart, da to lidt for ivrige jægere havde taget den under beskydning på én gang.

– Endelig, sluttede han, – er der jo så denne due, som er et meget smukt eksemplar af racen. Så nydelig finder jeg det, at ingen vel kan have noget imod, at det må tilfalde den ædle jæger, så han kan tage det med hjem og få det udstoppet. Arten er ret sjælden her i skoven. I jægersproget plejer vi at kalde den for en tagsneppe.

Et latterbrøl fulgte. Al diskretion var pludselig som blæst væk. Rød i hovedet stirrede jeg på mit før så kære jagtbytte. Ak jo, nu så jeg det også. En ring om foden fortalte klart, at denne due kun havde været en tur på afveje fra det hjemlige dueslag.

Jeg tror, det var hørligt for enhver. Den pludselige stilhed der fulgte – og så mit sidste hjerteskrærende suk.

INGER BENGT HENRIKSEN

Viborgensernes by

Viborgensernes by.

En by med kultur.

Fortalt mig af viborgensere.

Viborgensere der aldrig har boet andre steder.

De må jo vide det.

De ved hvad de taler om.

Her er der noget at kæmpe for.

Alle kan være med.

Viborg med tryk på Vi og med et meget rundt O i Borg.

Vi-borg – – – med en stemmeføring der tydeligt lader én forstå at her er der tale om at forsvare en skanse.

Vores-borg kunne man have benævnt den uden derved at ændre den mentalitet der siger: Blåt er altid pænt.

Kampen for Viborgs uforanderlighed navnlig i mental henseende bliver kæmpet så bravt at man selv med lup og efter ti års fravær kan vende tilbage i sikker forvisning om, at alt er som det altid har været, kun med den forskel at de mennesker man dengang kom sammen med er blevet tyve år ældre.

Ingen kamp uden spor.

Skanse ét.

Skanse to.

Med mit ikke ringe kendskab til viborgensere forventer man nu en forklaring.

Skanse et tilhører barnestadiet og kan forlades når man effektivt har forsvaret den i ti år. Forstået på den måde at man nøje følger sine forældres fodspor, absolut uden

skelen til andres størrelse hvadenten de er større eller mindre. Fra skanse to overvåger man nøje at etterne i de følgende tiår tilpasser sig sporene så godt at man og med god grund kan forvente, at der ikke sker størrelsesfor- skydninger af nævneværdig art.

Skulle nogen i fyrreårsalderen komme ind på et side- spor tilgives det let hvis vedkommende virkelig har kæm- pet og bevist at han har ført betingelserne over på sine egne børn, for derved at sikre Viborgs mentale beståen.

Hvis det sker at en viborgenser afspores helt dvs. træ- der ud af de spor der er så vigtige for at kunne kalde sig viborgenser, de spor der er så vigtige for at kunne over- leve med de samme krav til sig selv og andre som deres forældre havde, da beviser de indfødte deres storsind. Man farer ikke op og spørger om meningen så vedkom- mende skal til at forsvare sig. Nej – man bruger det bed- ste middel – tavshed. Man trækker glemselens tavshed over en sådan person.

Hvem sagde Jantelov?

Sludder!

Viborg har sine egne uskrevne love der siger: Følg spo- rene og du er at betragte som viborgenser.

Et ægte barn af byen.

Jeg selv er ikke rigtig viborgenser, idet jeg er født på en lille gård et par km. vest for byen.

Jeg fik aldrig lejlighed til at forsvare en skanse, for det ville jo afhænge af gårdens størrelse hvor jeg skulle placeres. Den var både for lille og stor og når så dertil kom at min far var spillemand, dygtig spillemand og så menneskevenlig at man heller ikke kunne placere ham var forvirringen total.

Min taknemmelighed over at den gård ikke var større vil jeg forsøge at belyse ved at fortælle en lille munter episode fra dengang.

Havde min fars gård været dobbelt så stor kunne det nemt have givet mig propper i ørene og bind for øjnene, noget der selvsagt ville have begrænset mine oplevelser betydeligt.

Som landet nu lå kunne jeg færdes både her og der, uden at man kunne bestemme sig for at tage mig med på skansen, men også uden at kunne bestemme sig til at holde mig udenfor.

Et møde

Jeg lærte Jørgen at kende på en yderst dramatisk måde. Han kørte mig ned.

Omtalte unge mand kom en aften i silende regn cyklende ned af St. Sct. Mikkelsgade, eller ræsende ville man sige i dag.

Uden at se sig for kørte han ud på Mathiasgade og påkørte mig.

Jeg faldt slog mig og var mildest talt rasende.

Min første tanke gjaldt mine nye strømper, der dengang absolut var en mangelvare.

Hvad jeg sagde husker jeg ikke, men det har bestemt ikke været blide ord.

Han undskyldte mange gange. Var meget ked af det og så da også ganske ulykkelig ud, så ulykkelig at han mest af alt lignede en lille dreng der havde fået tæv.

Ved synet af det ansigt måtte jeg overgive mig. Jeg lo så jeg fik tårer i øjnene, noget der gjorde ham total forvirret.

Jeg fik bugt med min latter og sagde, at det tildels var min egen skyld, men at vejret nok bar den største del af skylden.

Hvem har set solen stå op en regnvejrssommeraften kl. 20? Det har jeg, og jeg blev helt alvorlig indeni.

Han lo så længe og så inderligt at mit smil begyndte at blive lidt anstrengt, hvad han dog observerede og høfligt spurgte om jeg skulle i byen.

Med et blik på min ødelagte strømpe sagde jeg :

Jeg skulle have været i byen, men det må jeg vist opgive.

Nej – vent et par minutter, så skal jeg ordne den sag.

Lidt forpustet stillede den unge mand et par minutter senere og overrakte mig en lille smuk indpakket æske med ordene. Værsgod og endnu engang undskyld.

Skulle De ud at danse.

Vi var jævnaldrende han sagde De.

Jeg kiggede lidt på ham.

Jeg skulle møde nogle kammerater, og måske senere ud at danse.

Da han så spurgte hvor, mente jeg nok tiden var inde til at parere.

Et eller andet sted.

Jeg sagde farvel og tak for strømperne.

Han bukkede et smukt danseskolebuk og kørte.

Det blev nu ikke sidste gang vi så hinanden. En time efter det lille uheld, stod den unge mand igen bukkende foran mig. Skulle vi danse.

Nå ja, det kunne vi jo godt.

Det næsten overhøflige buk virkede lidt komisk. Jeg begyndte at fatte en vis interesse. Ikke så meget for personen som for det der måtte ligge bag det buk.

Han bukkede mange gange den aften. Vi snakkede godt sammen. Af natur var han stille og tænksom, godt begavet, men havde svært ved at frigøre sig fra ét eller andet.

Hvad dette ét eller andet bestod i, fandt jeg først langt senere ud af.

Jørgen kom i mit hjem og tøede efterhånden op ved

den enkelhed han der fandt. I begyndelsen meget tilbageholdende. På vagt overfor familien og sig selv. Han kendte ikke det miljø. Kunne man gå ind i et hus og drikke kaffe, uden at være forberedt.

Han havde blomster med til min mor.

Vi havde på et tidligt tidspunkt af vort bekendtskab aftalt en travetur i skoven. Vi skulle bagefter drikke kaffe hos min far og mor.

Jørgen stillede iført travetøj og blomster. En mægtig buket fra byens bedste gartner. Jo vist var det stil over den unge mand.

Jeg havde fortalt min mor lidt om mit møde, og sammen havde vi dækket pænt bord. De små lyserøde kopper, der faktisk var for små, hvis man skulle beregne dem i forhold til mors store hjemmebakte boller, men kønne var de og selvfølgelig skulle der dækkes med dem.

Jeg havde visse anelser om den familie Jørgen tilhørte, men uden at kunne gøre mig klart hvordan den egentlig var.

Det var sødt af dig at komme med blomster til min mor.

Sødt sagde han og så forbavset ud, det er jo noget man gør når man besøger mennesker første gang.

Jeg tænkte lidt over det. Selvfølgelig havde jeg flere gange haft blomster med til mennesker jeg skulle besøge, men det havde været mere for at glæde end af pligt. I hvert fald ikke en pligt der nærmede sig straffeloven, hvis den ikke blev opfyldt.

Gør man altid det?

Jeg stillede med vilje spørgsmålet, så det kunne opfattes som uvidenhed, men også som en udfordring.

Han valgte udfordringen, hvad der glædede mig, men også overraskede mig. Der var et eller andet væsentligt jeg her måtte have fat på.

Jeg kastede et blik til buketten, som var fint bundet og pakket ind i cellofan. Den havde været dyr. I samme åndedrag kom jeg til at tænke på at min far altid sagde: Høflighed koster ingen penge. Den kontrast var for meget for min humoristiske sans.

Hvad ler du af?

Denne sårbarhed parret med kampen om at overleve på de betingelser man havde indpodet ham. Disse høflighedsfraser som han inderst inde ikke havde noget tilovers for, men som han på den anden side ikke kunne gøre sig fri af.

Du Jørgen, de blomster.

Jeg blev hurtigt afbrudt. Hvad er der med de blomster?

Vrede blandet med usikkerhed, stod at læse i de øjne. Han kæmpede for at blive herre over situationen.

Det er jo dig der ikke har lært hvordan man opfører sig. Det var ikke særlig taktfuldt sagt, men han kæmpede så bravt for sin trælse lærdom, at jeg var lige ved at overgive mig.

Det er vigtigt, meget vigtigt, at man ved de ting. Man kan ikke klare sig uden.

Det var den berømte røde klud.

Jeg har lært at være høflig, men jeg har aldrig lært det på kommando og medens vi taler om det, så agter jeg ikke at gøre bare ét forsøg i den retning.

Er du sikker på at du overhovedet har lyst at drikke kaffe hos mine forældre.

Jørgen var et følsomt menneske, og var helt klar over, at dette enkle spørgsmål virkelig var ment og at det i al sin enkelhed krævede et ærligt svar.

Ja det har jeg sagde han og mente det.

Vi gik hjem og hilste på min far og mor der sagde: Goddag velkommen. Sid ned vi skal straks have kaffe.

Jørgen overrakte min mor buketten med det buk, der er i stand til at gøre det af med de fleste mødre.

Mor var ikke helt upåvirket, det kunne jeg godt se.

Hun pakkede blomsterne ud og udbrød. Uha! de har da vist været dyre. Et udbrud som hun med det samme var klar over var en fadæse, hvis modtagelsen skulle stemme overens med giverens formfuldendte aflevering.

Lidt forvirret søgte mor at forklare at Jørgen jo bare kunne have plukket en buket i haven.

Jamen mor, de stakkels mennesker har ingen have.

Jeg tilstår at jeg på det tidspunkt ikke anede om de mennesker havde en have, men er i dag helt sikker på, at havde de en have ville de alligevel købe førstegangsbesøgsbuketter.

Selv i dag femogtyve år efter det besøg, føler jeg dårlig samvittighed.

Jeg så på bordet. Det var nydeligt, men strålede bestemt ikke af fornemt porcelæn eller dyrt sølvtøj og for første gang ærgrede det mig.

Jeg ønskede at imponere fyren, uden at gøre mig klart hvorfor. Jeg ønskede at min mor havde taget imod de forbandede blomster med en selvfølge, der én gang for alle kunne bevise, at min af ham påståede manglende opdragelse, i hvert fald ikke skyldtes min mor eller far.

Min mors hjemmebagte boller smagte akkurat lige så godt som de plejede, men jeg smagte dem ikke, jeg registrerede det kun. Jeg spiste dem uden tanke for smagen. Jeg sad og blev stiv og kedelig. Hvad var dette her for noget. Jeg var så vant til at tage mennesker med hjem til kaffe og boller, uden at det på nogen måde ændrede stemningen.

I dag var alting forkert. Huset var forkert, mine forældre var forkerte, alt var forkert. Jeg selv følte mig som det mest mislykkede eksemplar der nogensinde havde set

dagens lys. Jørgens forsøg på at yde alt indenfor høflighedskonversation, fik mig til at komme med den ene skarpe bemærkning efter den anden for på den måde at fremkalde en reaktion. Bare et enkelt ikke afpasset ord. O skriver O der var intet at gøre.

Familiens lettelse da det var overstået. – Min lettelse blandet med vrede og sansynligvis Jørgens lettelse, var så åbenlys at der undslap alle et lille befriet suk.

Han havde været til eksamen og var spændt på om han havde bestået.

Jeg havde overværet en eksamen og følte mig som en idiot. Jeg havde ikke formået at gribe ind overfor eksaminantens uvæsentlige ordstrøm.

Det gik først senere op for mig hvad der var galt. Først efter et besøg hos Jørgens forældre, blev jeg klar over at et møde med Viborgs »aristokrati« på forhånd var dømt til at mislykkes. Efter det besøg gik det op for mig, at mine forældre i forhold til Jørgens nærmest kunne betegnes som ønskeforældre og havde de forsømt at lære mig om førstegangsbesøgsbuketter, så havde de ialtfald givet mig lov til at tænke selvstændigt og handle derefter.

Mit besøg hos Jørgens forældre

Det besøg havde stor betydning for mig. Det lærte mig for første gang at vurdere, noget jeg ikke bevidst tidligere havde beskæftiget mig med. Nok havde man vurderet sine medmennesker men aldrig funderet nærmere over det bagefter.

Dette besøg var en oplevelse. Dengang en lidt besk oplevelse senere ironisk og nu humoristisk.

Jeg var højtidelig inviteret til middag klokken seks. Jeg havde set Jørgens far et par gange tidligere og været vidne til hvordan folk bukkede dybt når han viste sig. I

min naivitet tænkte jeg: Det må være en meget betydningsfuld person. Hvad jeg den gang kunne fravriste ordet betydningsfuld ved jeg ikke helt præcist, men at jeg ændrede mening efter det besøg er ihvertfald sikkert.

Jeg stillede på slaget seks nedenfor det hus.

Jørgen ventede på mig udenfor. Han så kendelig nervøs ud hvad der undrede mig lidt.

Er du i dårligt humør.

Humør – æh, sagde han lidt dumt. Nå humør, nej nej, bestemt ikke.

Hvad dette nej nej stod for fandt jeg ikke ud af.

Jeg havde plukket en markbuket og gjort mig umage.

Jeg havde lært, at man altid kommer med blomster. Nuvel, – markblomster er også blomster.

Hvorfor jeg ikke købte et par blomster i en forretning var jeg dengang ikke helt klar over, men var helt sikker på, at det ville jeg ikke.

Jeg fremdrog buketten fra min bagagebærer.

Er den ikke smuk.

Smuk, – Jo vist jo den er smuk. Et lille øjeblik skinde solen og der var heller ikke grund til andet på en sådan stille varm solrig sommeraften.

Jeg var ikke særlig nervøs da jeg kom, men det begyndte stille at snige sig ind på mig.

Vi gik ind i huset. Et gammelt agtværdigt hus. Et smukt gammelt hus. Vi kom op af seks trappetrin. Jeg talte dem næsten i ærbødighed. Jeg har altid så godt kunnet lide trapper. Det at stå oppe på en trappe får ligesom ens tanker til at flyve lidt højere, hvad jeg ganske vist ikke fik brug for den aften, tværtimod.

Jørgen åbnede døren med et stift buk og så ud som om han aldrig havde set mig før.

Kontrasten mellem den lyse sommeraften og det mørke rum vi kom ind i var næsten mere end jeg kunne bæ-

re. Mit humør begyndte at dale. En enkelt lampe med et rødt skær var den eneste belysning.

Jeg så mig omkring. Masse af forgyldninger og udskæringer. Et stort spejl med en hylde under, og anbragt i en sølvvase en buket tørrede mimoser. Selv nu så mange år efter må jeg trække vejret dybt for at kunne holde den humoristiske tone. Det virkede så forbandet uægte det hele. Mit kendskab til udskæringer og forgyldninger var ikke særlig stort, men i min egenskab af anden års lærling i farvebranchen mente jeg nok at kunne bestemme disse udskæringer. Masser af gibbs og farvehandlerens bedste antikbronce. Endnu en dyb indånding. Nå ja det må folk jo selv om.

Jeg havde en anelse om dette hjem. Hvad jeg havde forestillet mig ved jeg ikke, men ihvertfald ikke en sådan overdådighed i guldbronce.

Jeg kom med alle gode fortsætter, hvad der ærgrede mig senere. Havde jeg vidst lidt mere om dette miljø, havde jeg klaret mig bedre.

Jørgen tog galant min frakke, hængte den ind bag forsingerne med en mine der var en bedre sag værdig. Selvfølgelig kom jeg til at le af hans overhøflige højtidelige facon at behandle min meget almindelige frakke på.

Det var nok min første fadæse i det hjem, at dømme efter det udtryk han sendte mod døren bag mig.

En let raslen fik mig til at vende hovedet.

Der stod en lille dame i sort fra top til tå.

Ikke »den lille sorte« som dengang var det eneste saliggørende men et sort dress af ubestemmelig alder og herkomst. Damen selv kunne være hundrede år men også halvtreds.

Ligeså ubestemmelig som damen var kjolen. Foran havde den en dyb udskæring som kunne have givet en dame med de rigtige proportioner et strøg af frigjorthed. Om

der var tale om selverkendelse eller manglende mod kunne jeg ikke afgøre men den var ihvertfald takkelig samlet med en nål der mest af alt mindede om en tapperhedsmedalje.

Nå der er du Jørgen og i samme åndedrag. Hvad var det De hed.

Jeg sagde mit navn og rakte damen min markbuket som hun tog imod med ordene: Nå det er sandt De er fra landet. Hun vendte øjnene op i forgyldningerne og af tonen fremgik det tydeligt at hun ikke havde mindste kendskab til det at være fra landet og bestemt heller ikke ønskede at få det. Havde damen næret mindste tvivl forsvandt den ihvertfald da hun løsnede sit blik fra loftet og lod det vandre op og ned af min blå lærredskjole bare brune ben og hvide sandaler.

Mine blomster anbragte hun ved siden af de tørrede mimoser hvad der fik mimoserne til at se endnu mere tørre ud.

Værsgod sagde damen og lukkede døren op vi spiser straks. Stuen vi kom ind i kunne have været smuk hvis man havde fjernet halvdelen af møblerne og tre fjerdedele af nipsgenstandene. Nu virkede den kedelig og overfyldt – trang som barndommens selvbyggede huler, men uden den frihedsfølelse de gav. Alt hvad man her måtte sno sig igennem var simpelthen frihedsberøvelse. Man var hundeanst for at der skulle trille én eller anden genstand på gulvet, som nok skulle vise sig at være uerstattelig, navnlig hvis man var fra landet.

Henne under et vindue sad to korte ben under en avis.

Goddag far. Der lød en mumlen. Manden sænkede modvilligt avisen og kiggede op over kanten. Det var Jørgens far som jeg tidligere har omtalt.

Goddag, nå er det Dem.

Det kunne jeg jo ikke nægte, men følte ingen trang til

at fortælle hvad jeg hed, noget Jørgen skyndte sig at råde bod på.

Havde jeg været nervøs ved dette besøg var det nu ved at aftage kendeligt og det er vist ikke svært at gætte aftagerens navn.

To døre blev slået op.

Værsgod.

Det bord imponerede mig.

Det for gennem min hjerne – – gad vist om dette her er sølvbryllup.

Kniplingsdug – sølvlysestager – sølvtallerkener – sølvservietringe med navnetræk – krystalglas to til hver kuvert. Her var en mangel konstaterede jeg og følte mig lidt bedre tilmode. Der var dækket til seks. Jørgens to søstre deltog også i dette måltid.

Det bord kunne have været smukt, hvis man som med møblerne havde fjernet halvdelen af sølvet og i stedet anbragt en buket blomster. Min markbuket kunne have afbødet lidt af den kolde glans, tilføjet det det skær af varme der kunne have tilgivet alt, selv de halvt afbrændte lys, som man ikke gjorde sig den ulejlighed at tænde. Nu lignede det mest af alt en overlæsset sølvsmedie man i hast havde forladt en sen natte time. Samme forladthed begyndte at bemægtige sig mig, men ved synet af de mange gafler afløstes forladtheden af skræk. Hvornår brugte man de forskellige ting. Jeg husker tydelig min bekymring ved tanken om de fornemme retter jeg nu skulle konfronteres med.

Damen kom med et fad et sølvfad med seks små stykker rundt udskåret rugbrød. På midten var der anbragt en lille sardin – en lille sammenkrummet sardin der så mere ensom ud end en død sardin i almindelighed, hvilket jo nok skyldtes den omstændighed at rugbrødet så ud til at være stukket ud med en tekop.

Faderen fik først, derefter damen selv, søstrene, Jørgen og tilsidst jeg.

Nå det hastede nu ikke så meget for mit vedkommen-de. Jeg har aldrig brudt mig så meget om små ensomme sardiner. Jeg slappede lidt af efter den sardin. Det teg-nede jo ikke til at blive retter af alt for fornem karakter. Man tog tallerkener og bestik.

Damen sejlede ind med nok et sølvfad, stort sølvfad med otte frikadeller.

En til hver to til faderen og en til fadet konkluderede jeg hurtigt og det viste sig at stemme.

Den sidste frikadelle vandrede bordet rundt indtil fle-re gange og så endnu mere ensom ud end sardinen der jo dog havde haft sit rugbrød at klamre sig til.

Krystalglas med vand er et smukt rent syn man ikke skal pege fingre af. Nydelse kan jo ligesågodt være for øjet som for ganen.

Frikadellen vandrede stadig hvileløs rundt. Ingen kun-ne spise mere ingen. Man kan godt lyve med munden uden at kunne det med øjnene. Jeg vil vædde på, at den første der er kommet forbi køkkenet har snuppet den lil-le ensomme i én mundfuld. Skyldbevidst men også med en vis skadefryd.

Nye tallerkener. Nå nu var der kun en ske tilbage og den skulle jo ikke kunne berede én den helt store dilemma og så gjorde den det alligevel.

Det kan være forbandet vanskeligt at fange én svedske i en tallerken lyslilla sødsuppe. Navnlig kan det være vanskeligt hvis den ikke er kogt helt mør og for stor til at have i én mundfuld.

Alle kæmpede tappert. Dette var en opgave og da Jør-gens smuttede udløstes alles irritation, samlede sig om den arme synder der ildrød i ansigtet forsøgte at begræn-se skadens omfang mest muligt. Dette blev min redning. I

en fart benyttede jeg lejligheden. Snupede svedsken i én mundfuld og sank den med stenen for at slippe for anklagen hvis det skulle gå galt. Anklagen der sikkert for mit vedkommende var blevet isnende tavshed. Jeg var umådelig lettet og kunne nu betragte de andres anstrengelser uden risiko for lovovertrædelser.

Da alle var færdige med den lyslilla del af middagen sagde faderen – velbekomme og som på tælling rejste alle sig.

Jeg spurgte så venligt jeg kunne om jeg måtte hjælpe med opvasken.

Opvask sagde damen som om hun ikke anede at der var noget der hed opvask. Med et overbærende blik forklarede hun at det lod man selvfølgelig stå til pigen.

Jeg sendte den arme pige en venlig tanke.

Så stor opvask for så lidt og så lidt hun sandsynligvis fik for så stor en opvask.

Jeg fandt senere ud af at jeg ikke havde behøvet at have ondt af pigen. De havde ingen.

Jo der var sandelig maner over den familie.

Vi fik et glas kirsebærvin til den lyslilla.

Alle tog plads i den anden stue, hvor den ældste søsters bidrag til underholdningen bestod i at oprulle nogle fantastiske fortællinger om hvilke celebre selskaber hun havde deltaget i indenfor den sidste måned. Om hvad hun havde haft på, om hvor elegante alle havde været og ikke mindst om hvilke erobringer hun havde gjort blandt unge ugifte herrer af Viborgs adelsstand.

Som fortællingen skred frem lød det nærmest som om hun var prinsesse af et mig ukendt kongerige midt i Viborg.

Jeg prøvede at forestille mig hende svæve rundt i skinnende silke og med slangekrøller. Her slog min fantasi

ikke til, selv hvis jeg havde haft god vilje var jeg kommet til kort.

Det var simpelthen umuligt at forestille sig at man skulle kunne fremstille tøj, der kunne få det pigebarn til at være en fryd for øjet og kunne man det ville alt være tabt når hun åbnede munden.

Det værste ved den aften var dog den måde hun tiltalte sin bror på.

Den var så uforskammet nedladende at jeg tilsidst var så ilde berørt at jeg med opbydelse af alt mit mod sagde. – De holder meget af Deres bror kan jeg høre.

Alles blikke vendte sig mod mig.

Stilheden der fulgte efter den salut var så tæt at man kunne skære spørgsmålstegn af den.

De fleste fordømmende andre målløse og så – den eneste oplevelse der var værd at tage med den aften. Spørgsmålstegnet i faderens øjne afløstes af et ganske lille anerkendende glimt. Flygtigt som en skygge men nok til at befri mig for følelsen af afmagt overfor disse isnende øjne.

Jeg blev så glad at jeg modig rejste mig op og sagde tak for i aften. Jeg har lovet mine forældre at komme tidligt hjem.

Har man lovet det brummede faderen, skal man også holde det.

Da vi igen stod under stukken og den antikke bronze lå min markbuket stadig ved siden af de tørrede mimoser. Døren ind til stuen stod åben og med mit nyfundne mod sagde jeg højt og tydeligt. Hvis din mor vil tørre blomsterne skal de hænge med hovedet nedad. Havde Jørgen ikke set nervøs ud da vi kom så gjorde han det da vi gik.

Havde Jørgens far ikke vist mig det lille glimt af mennesket bag facaden, havde jeg sikkert ikke undladt at

fortælle Jørgen lidt om den familie han tilhørte. Den lille omend flygtige menneskelighed gav mig noget at tænke over.

Jeg forstod at den facade kunne de mennesker ikke leve foruden. Hvis man tog sølvtøjet fra dem, ville de være uendelig mere fattige end de mennesker der aldrig havde ejet bare én lille sølvske.

Efterskrift

Hvis skansefolket læser min lille oplevelse – og det gør de – vil de have god grund til at spørge: Hvorfor bor De igen i Viborg – med tryk på De og Viborg.

Mit svar kan betragtes som en foræring eller som – hun tror hun er noget.

Viborg er en smuk by. En smuk gammel by. Den har atmosfære. Noget urgammelt evigunt. Helt ind i sjælen af det gamle murværk lever menneskene endnu. Færdes hjemmevandte ved dag og nat. Går stadig på de topede brosten. Tager de skærmende briller frem når gipslaget bliver for tykt og belaver sig på at overleve, kan overleve fordi fundamentet er ægte. Hvad betyder det så at man fandt og stadig finder uægte udskæringer og forkert anbragt sølv, når man også finder guld. For det findes i Viborg. Den stemme der siger: tilflyttere – tager jeg mig ikke af – jeg er jo dog halvt viborgenser.

Kære viborgensere kom så ud fra gipsfacaderne. De smuldrer jo mere og mere. Skanserne jævnes med jorden, sølvtøjet bliver så anløbet at det minder om guld, men til den tid lader menneskene sig ikke mere bluffe. De tager selv scenen i besiddelse og bruger den til dens egentlige formål – det at være mennesker i en by – levende mennesker i en levende by, der ikke har sjælen anbragt i sølvtøjet.

JÖRGEN BRYNJOLF

Byen

På et tidspunkt i løbet af foråret 1952 forlod jeg med et lettelsens suk min fødeby. Jeg skulle til København. Jeg var tyve år og bestemte, at det skulle vare længe, før jeg kom tilbage.

Jeg gik rundt som i en drøm. Disse første tyve år af ens tilværelse havde pludselig sublimeret sig. Jeg havde set mine kammerater dø som fluer omkring mig under det enorme pres, som embedsmandsbyen Viborg lagde på dem. Det lyder som et postulat, men flere skulle følge efter. Det var følger af forkvaklet opdragelse, borgerlige moralske opstød, sygdom, vådeskud; nævn det, og det passer.

Men i dag er næsten ingen af mine kammerater fra den tid i live. En datter af en oberst døde af abortus provocatus, en datter af en direktør endte som luder på strøget, hun ville dog aldrig deltage i kysselegene ved ungdomsgilderne, hun er død for længe siden.

Dengang var der ikke megen industri i Viborg. Kun Asani og Riegels fabrikker og T. H. Bentzens klædefabrik. Og så var der et æggepakkeri. Men man talte om oberstinden, retspræsidenten, fru togføreren, fru landsretssagføreren – byen var delt i klasser.

Jeg er født Bøgevej 12 over en købmandsbutik, mens min far var sagførerfuldmægtig – hos Ruus i Jernbanegade 10.

Min barndom var præget af Poul Henningsens radikale ånd. Vi stakkels børn skulle selv trække grænsen for vores frihed. Vi havde ubegrænset frihed, og vi var beryg-

tede i hele byen. Der lever endnu 70-årige damer og ægtepar i byen, som kan berette om, hvor slemt det var, når vi med vores forældre besøgte andre. Vi hang i portiererne, vi spiste alt på bordene, vi råbte og skreg, vi var store og stærke, meget, meget sunde, mig og min bror Erik og min lillesøster Eva. Mogens blev født som en lille efternøler i 1939, jeg selv som den ældste i 1931.

Ingen har siden været mere tilhænger af klare regler om planlægning end jeg. Jeg syntes, at vi flyttede uafbrudt, fra Bøgevej 12 til Jernbanegade 10, derfra til Mellemvej 17, nu 3, og her havde jeg min bedste barndomstid. Så til »Jensbo« på Sønæsvej, derfra til Vesterbrogade 2, og til slut til Nytorv 5, hvor mine forældre stadig bor.

Herudover havde min far kolonihaver uafbrudt forskellige steder i udkanten af byen. Og vi cyklede mod syd, nord, øst og vest for at plukke svampe. Det var min mors domæne; så vi kedede os ikke; og det var da også programmet, at holde os i ånde hele tiden, fordi det var umuligt at have os alle fire hjemme på én gang.

Allerede på et tidligt tidspunkt kom der kammerater ind i billedet, Finn Christensen fra Ibsgade, Hans Halskov Hansen fra Spidstøften, Stefan Mordhorst fra bryggeriet, Kaj Evers fra Vesterbrogade, og da spejdertiden kom, udbyggedes vennekredsen naturligtvis.

Turene i omegnen gjorde stort indtryk på mig. Områderne ved Hald, Undallslund og Skovsgård. De bakkede landskaber passede mig, den bakkede by passede mig. Byen var smuk, søen en herlig skøjte- og fiskeplads.

De fem krigsår faldt i min mest følsomme og ansvarsløse barndomsperiode. Fra mit niende til mit fjortende år var der krig. Den syntes uendelig. Vi kendte tyskerne udenad. Deres lugt, deres bæltter, deres sprog, deres sange, så det var en befrielse, da englænderne kom og holdt pa-

rade på Hjultorvet med Webbbælter og andre kampvognsmodeller og hældte benzin i aluminiumsvandfade for at lave te, så snart de overhovedet var kørt ind på torvet.

Spejdertiden var selvfølgelig en fordækt tid. Der blev modtaget våben fra luften på samtlige lejrture, men taktfulde som børn er, spurgte vi ikke om noget. Det hele var en drøm, og en ond drøm, når man så folk blive skudt ned. Den eneste måde, jeg kunne tage hævn på, var ved at tegne »sedler« i spejdernes udhængsskab med indkaldelse til patruljemøder, som på spidsfindige eller provokerende måder gjorde grin med besættelsesmagten.

Flere gange så jeg tyske officerer mistænksomt studere en tegning af Hitler, der kom for sent til et patruljemøde, og derfor blev hængt, eller lignende. Man var jo kun et barn og forstod ingenting. Men man forstod, at det var koldt i isvintrene – under og efter krigen. Og som handelsminister Halfdan Henriksen sagde i radioen: »Det gør ikke noget, tøjet har en lap, når bare det er rent.« Det forstod vi også, det var en realitet.

Efter krigen så vi unge, som ikke selv kunne støve en pige op i byen, pludselig alle tyskerpigerne, som vi kendte så godt, promenere med mand og barn på gaden. Sonja, Vera, fru Madsen og hvad de nu hed allesammen. Flotte piger.

De fik deres grusomme afklapsning den 5. maj foran rådhuset og promenerede nu få år efter med importerede mænd fra Skive og Randers. Det var mærkeligt at se.

Vi selv måtte også til Skive og Silkeborg og helt til Ålborg for at finde selskabelige piger. Der var ingen i Viborg.

Som en reaktion mod krigen blev de holdt som i jomfrubure.

Turene foregik på cykel, tog eller bus. Anstrengende

var det. Turen til Skive var for eksempel 29 km frem og tilbage, og den tog jeg adskillige gange.

Vi var i alderen med kulørte slips, vi dannede jazz- og filmklubber og gik i kunstforeningen, som viste billeder af Oluf Høst og fru Videbech.

Alt foregik som i en drøm, men de første former for eftertænkning kom på mærkelige steder. Som på trappen fra den daværende Rundebænk til arresthuset, eller i parken ved Hald Slot.

Der måtte være en forklaring på denne forvirring omkring en. Forvirringen måtte også ophøre.

Det var, som om det var nødvendigt, at ro og skønhed måtte træde i stedet, og hvis det ikke fandtes, måtte man selv skabe det i en form, som kunne forstås af alle. Det var en 15-årig drengs program og filosofi. Sådant opstod den mand, som lagde byen bag sig. Endnu skulle der gå adskillige år, før han selv forstod, hvad han mente.

Man må forstå, at mine forudsætninger ligger i det at være mærket af byen, sådan som så mange andre er af deres by.

Sådan som Sandemose er det af Nykøbing M. f. eks. – Janteloven gjaldt dog ikke i Viborg. De 12 bud i Janteloven kunne formuleres i ét: foragt.

Militærstandens foragt for juriststanden. Juriststandens foragt for handelsstanden osv. Embedsmandens foragt for den kommunale tjenestemand.

Det skal ikke være noget bittert angreb. Jeg følte det først, da jeg kom i boghandel. I den nu nedlagte Sophus Beckers boghandel. Men mine forældre har følt det og mine bedsteforældre.

Min farfar var korpssergent ved 3. regiment, og min morfar løjtnant ved samme regiment i Viborg. Den ene underofficer, den anden officer. Meget vanskeligt. Det siger sig selv. At gifte sig under sin stand.

Men lad os vende tilbage til 40'erne.

I Viborg klædte man sig om, hvis man skulle på gaden. Man gik ikke bare ud i træsko og gammelt tøj. Man skulle ses. Mathiasgade var jo »strøget«. Man pløjede strøget, som man sagde.

Der var nogle familier i byen, som var hævede over alle andre, som holdt store fester. Naturligvis. Nogle havde mange penge under krigen, andre havde ingen.

Der var store firmaer som A. Philipsen & Co., vulkanisør Mortensen, Peter Henriksen, Karl Bedsted, Kalhaver; der var store købmænd som Stensgård og Lauritzen.

Skolerne blev flyttet rundt i krigens sidste år. Jeg gik selv i skole på rådhuset, Fønss skole, Vestre skole og Katedralskolen. Jeg selv gik først på Østre Borgerskole.

I to bygninger, først i den lille skole, som nu ikke eksisterer mere og så i den store bygning, og efter 5. klasse kom jeg i 1. mellem på Katedralskolen, hvor jeg blev dimitteret i 1948 med realeksamen, g+.

Jeg havde på en mærkelig måde trang til at bryde ud af mine egne cirkler.

Jeg havde som dreng været med til krige mellem gaderne. Vi sloges med børnene fra Nicolajgade, Ibsgade.

Nicolajgade var jo direkte saneringsmoden og blev til dels saneret. Også gaden og området omkring Statshospitalet var et sted, hvor man næsten ikke vovede sig ud efter mørkets frembrud, hvis man ikke boede i gaden.

Min fattigdomsromantik gav sig mærkelige udslag. Mon det ikke har været en slags social nysgerrighed. Jeg ikklædte mig f. eks. træsko og gammelt tøj og spadserede ned ad bakkerne til St. Mikkelsgade for at se, hvordan der så ud dernede, og blev mødt med mistænksomhed af børnene, som jeg kendte fra skolen, fra Østre Borgerskole. Det var nu også, fordi jeg havde fået et par venner dernede, en der hed Hans, og en der hed Svend Åge.

Jeg så, hvordan de boede. Nysgerrig var jeg, jeg så, hvordan deres forældre var, hvad de fik at spise, det var en oplevelse, en social oplevelse.

Siden da jeg som voksen boede på Vesterbro i København, har jeg altid interesseret mig for, at de, der har det ringere, skal hjælpes.

Tænk nu på, hvad man egentlig havde af institutioner i Viborg. Det er sikkert ikke blevet mindre siden. Nu har man fået industri, som mentalitetsmæssigt opvejer den skævhed, som der var dengang. Vi havde Statshospital, Katedralskolen, Generalkommandoen, Landsarkiv, Vestre Landsret, slagterier, Kuranstalten ved Hald Ege, Garnisonssygehuset, Amtet, Amtssygehuset, Regimentet; vi havde auktioner, Arbejdsanstalt, Fattighus, Svendehjem, Hedeselskabet, elværk, vandværk, gasværk, Landbrugsskolen i Asmild, arresten, bispegård, station med stationsforstanderen, postvæsenet, toldvæsenet, bibliotek, og min fars område: Akkordudvalget for Viborg amt, som var en særlig kreditforening for de landmænd, der var ramt af krisen i begyndelsen af trediverne.

Samtidig med mig gik der andre mænd rundt i byen, jeg vidste det bare ikke.

Åge Fredslund Andersen fotograferede, Erling Kristensen skrev sine pragtfulde bøger, Nis Petersen boede hos fabrikant Pilgård i skotøjsfabrikken; vi hørte om dem, og de pirrede min nysgerrighed, men jeg så dem aldrig.

Poul Ørum mødte jeg som kontorist og ung debutant på sygehuskontoret.

Viborg var ingen forretningsby. Købene foregik i Randers eller Århus.

Jeg husker, da min familie skulle have nyt sovekammer. Det købte vi i spejlpoleret birk i Århus.

Jeg tror, der var ca. 16.000 indbyggere i Viborg i 1939. Men når man siger, at Viborg ingen handelsby var, må

man også huske på, at der var Toftmarked på eksercerpladsen, der var hestemarked på Gammelvagt, grisemarked i Skottenborg. Grisene interesserede mig ikke, men jeg har holdt heste mange, mange gange for 25 øre, mens der blev drukket lidkøb i Skows Hotel på Gammelvagt.

En ting, jeg stadig ikke forstår, er vores besøg i Arbejderforeningen i Grønnegade 41–43.

Vi holdt juletræ der hver jul i nogle år med en rigtig nissemand, som fortalte historier og delte slik ud.

Hvorfor det netop var i Arbejderforeningen, kan jeg ikke forklare, der kom ikke nogen fra vores omgangskreds, men også her følte jeg mig godt tilpas.

Familiens omgangskreds var jurister, Sløk, Agdal, Sorvad, politiassistent Ansgård, og vi havde jo tre aviser, Folkebladet med redaktør Wellejus og Stiftstidende med redaktør Agnus Sahl, og Politiken.

Når jeg før nævnede de kunstnere, der gik rundt i byen, må jeg også nævne andre mennesker, til dels af min egen generation, som også boede i byen, mens jeg var der.

Robert Risager, som boede i Jernbanegade, Karl Åge Riget var malersvend og trak rundt med en trækvogn, Lasse Winsløw, Johannes Bæch, miss Willis, en fremmed fugl, som malede i kunstforeningen. Franijeur, som malede, og min mors stedfar Chresten Lyngbo, som udstillede regelmæssigt på Hotel Preisler og Hotel Phønix sammen med københavnermaleren Robert Lepin, som havde sin faste kundekreds i Viborg. Jensenius Jacobsen og malermester Wire var sammen med malermester Svend Erik Ihle og min onkel Olaf Hauerslev også kunstnerisk aktive under krigen.

Samtidig gik folk som Carl Bang og Anders Giversten i skolen, og de skulle senere blive forfattere, men det vidste man jo ikke, ligesom man slet ikke kunne ane, at

man senere skulle møde folk igen, siden man omgikkes dem som barn, eller havde hørt om dem.

Embedsmændene i Viborg blev forvist til Viborg, fordi de led af en default.

Mange af dem var ikke rigtig kloge.

Så var der mere hold i de jævne mennesker, synes jeg.

Når vi besøgte de fine mennesker i Skovbrynet eller syd for byen, var der så mærkeligt kunstigt, venligt og smukt, men man var altid på vagt over for hinanden, og man var altid på vagt for ikke at tabe social status.

Den gamle boghandler Victor Christensen på Nytorv 5 havde endnu forretning, da jeg var dreng, men opgav den mere og mere og koncentrerede sig om sin store samling af lokalhistoriske billeder i form af postkort og fotografier.

Dem viste han i foreninger med et ældgammelt fremføringsapparat, som jeg passede.

Det var meget, meget morsomt at følge med ham ud om aftenen og vise de gamle billeder fra byen.

På det tidspunkt kom også det store tre-bindts værk om byens historie, og jeg havde oplevet Viborg-dagene i 1939, de rigtige optogsdage, hvor min far deltog som en eller anden historisk person. Man blev uvilkårligt interesseret i byens historie, man kunne jo ikke grave i byen, uden at der dukkede ting og sager op, som var spændende.

Så et af mine første småjobs som skoleelev uden for skoletiden var at følge med Victor Christensen ud at holde foredrag om Viborg bys historie.

Jeg havde dog andre gøremål.

Jeg var ansat i æggepakkeriet mellem Vestergade og Mathiasgade. Mig og min bror Erik. Men det varede nu ikke længe, fordi det var så mørkt og uhumsk og fugtigt

at arbejde der, så vi simpelt hen protesterede over for vores forældre.

Det var nedgangstider for familien, så vi måtte tjene penge. Så kom jeg ned hos gartner Peter Sørensen i Reberbanen, og ham har jeg det bedste indtryk af.

Han var religiøs, han er et af de få religiøse mennesker, jeg har truffet. Han efterlevede en slags næstekærligt bud – en meget harmonisk og venlig mand.

Der var jeg ret længe. Jeg kørte blomster ud til konfirmationer og begravelser.

Og det var jo ture, der kunne forslå – nordsiden af Nørresø, på cykel – Long John. Overlund. Op ad bakken og ned ad bakken. Bakkerne passede mig, men de var slemme at trække op ad.

Byen havde egentlig en meget stor udstrækning. Også området omkring Middagshøjvej og helt ude ved Jegstrupvej, der var faktisk langt. Men min debut som cykelbud blev dog foretaget hos Meinckes budcentral i Skottenborg. Her var der strejke under krigen.

Dengang kørte man budcykel med lad og tre hjul, store cykler med i hvert fald et par kvadratmeter på ladet.

Budene på budcentralen strejkede, fordi de fik for lidt i løn, og jeg, som gik rundt i en drøm, blev ansat som skruebrækker. Jeg forstod ingenting; de tre-fire voksne, som skulle leve af deres job, stod og råbte efter mig, når jeg kørte ud på turene til Overlund og rundt i byen, lange, lange strækninger.

Jeg tror dog nok, det gik op for mig; og jeg sagde op.

Så tog jeg toget til Vejrumbro og rejste tørv – det er det tog, man kalder Mariane, fordi det kører til Mariae – det var også hårdt.

Stegende sol, dårlig betaling, men min fysik var i top i hele min barndom. Jeg havde nemlig fået maltøl og ægte torskelevertran som barn!

Min fysik var i top. Min far var formand for VFF i adskillige år. Viborg Fodspørts Forening. Han tog mig med til fodboldkampe på stadion og til boksekampe i den gamle Håndværkerforening, som nu er revet ned, ved Domkirkepladsen.

Fodboldheltene dengang var Carl Heinrich Poulsen, målmand Lasse Nielsen, wing Lorenz Petersen, centerforward Finn Døssing, Robert Andreasen, Reinard Hollenbach, brødrene Erik og Knud Skov, målmanden Teilgård og målmand Svend Petersen.

Disse timer, ja, en fodboldkamp varer 2×45 minutter, og det var lang tid at sidde. Jeg gjorde det, fordi min far bad mig om det – jeg har aldrig selv brudt mig om sport – jeg har spillet lidt håndbold.

Boksekampene var for så vidt mere interessante, men »the noble art of self-defence« forekom ofte som en slem gang roderi. Villy Bay, Hans E. Jensen og »Den lange bager«, Carl Larsen var tre gode bokserere fra VAF.

Flarups rideskole havde til huse lige over for, hvor vi boede. Her kom byens smukkeste dame, fru fabrikant Philipsen og smed karameller i grams til os børn. Senere kom tyskerne og besatte kasernen, der lå lige over for, hvor vi boede på Mellevej.

40'erne var en ejendommelig tid. Engang må der vel skrives et udførligt afsnit om en så speciel ting som finnebørn. Hvem husker ikke den dag foran jernbanestationen, da 20–25 blege børn med røde strikkede huer og sedler om halsen kom og blev fordelt til byens borgere. Den lyshårede Anja var den smukkeste. Hun skulle bo hos garveren Jensen på Vesterbrogade. Jeg husker kun få af de navne. Pekkola var en flink spejderkammerat. Silja boede hos elværksbestyrer Jensen. Desværre er dette interessante afsnit af en kulturhistorie blevet borte, fordi børnene assimileredes eller rejste tilbage til Finland.

Mine andre barnekæresten var Else Frederiksen fra Chr. Erichsensvej og Sonja Holck-Rasmussen, hvis far var inspektør i Viborghallen. De lugtede så godt, når man var otte år. De var så pæne, så nettede. De sagde aldrig noget forkert, men de var skam standhaftige. I Viborghallen, der hang jo Lundstrøms kartonner til udsmykningen i svømmehallen i København. Jeg har aldrig set selve mosaikkerne, men kun Lundstrøms kartonner med de nøgne badende, som allerede kom op i starten af krigen i selve den store Viborghal; det var vist det eneste sted i landet, der var plads til dem, det gjorde et uudsletteligt indtryk på mig. Selvfølgelig var det nok fordi, der var noget seksuelt betagende ved at se en nøgen dame så stor, men jeg tror også, at de kunstnerisk har påvirket mig meget, fordi jeg kunne se, at kunst dels var noget, der kunne anvendes, for det var jo kvantitativt, men også noget stærkt enkelt. De hang der, så længe jeg huskede, de hang der mens vi var til boksekamp, mens vi var til afdansningsbal, mens vi så en opera fra Peking efter krigen, mens vi var til salgsudstillinger for byens handlende, mens vi var til spejderfest i Viborghallen, og de hang der, da Asani brændte i krigens sidste år og blev flyttet ind i lejede lokaler i Viborghallen, der sad damerne og syede på deres symaskiner mellem Lundstrøms 5–6 m høje kartonner; hvor de er véd jeg ikke. Jeg glemmer dem aldrig.

Det må blive navne, når man skal huske tilbage og fortælle lidt om de børn, som var med til at forme én, fysisk og psykisk, nogle af dem var stærkere end én selv. Karl Anker Larsen havde jeg en evig fysisk strid med, om hvem af os der var stærkest. Vi kunne finde på at løbe efter hinanden hjem fra Katedralskolen i 1. mellem, og først indhentede han mig og tævede mig i rendestenen i Reberbanen. Så indhentede jeg ham og tævede ham på fortovet ved Gammelvagt, og sådan kunne vi blive ved.

Nogen direkte ondskab var der ikke tale om mellem os, en fysisk kappestrid. Henning Wriedt, Frode Knudsen, Walter Dalland, Poul Ringhoff, Torben Foughne. Farvehandler Petersens børn Jørgen, Kaj og Else, Carl Heinrich Theut, bankdirektør Eriksens drenge Svend Eriksen og Anders Eriksen. Trillingerne Else, Niels og Grethe Hyldahl og spejderførerne Sten Herfort og Martin Munk Jørgensen. Ulveføreren Grete Kristensen. Martin Munk Jørgensen var under hele min drengetid den uforlignelige ungdomsfører. Morten og Ella Larsen var også involveret i ungdomsarbejdet på en måde, som jeg husker med fornøjelse. Og Poul og Oluf Pedersen, som blev kaldt Wolle P., og som døde ung.

Samtidig med ungdomsarbejdet kom danseundervisningen. Bella Hald lugtede også godt, hun havde en fin stil. Danseskolen hos Bodil Neergaard gav nok til resultat, at man nu kan danse foxtrot og vals, men jeg har glemt tango.

Og spilleundervisningen, ja, hvad jeg dog blev sat til. Jeg har spillet hos fru Plessing og hos Sigrid Sparrevohn og hos Sigrid Kristensen, og jeg er bange for, at det aldrig har givet resultat, men spille skulle jeg. Jeg kan ikke en node i dag, og min interesse for musik ligger mere i forlængelse af min interesse for maleri, altså det romantiske, konstruktive kompleks, som interesserer mig, i alt hvad jeg ser.

Viborg Centralbibliotek havde dengang til huse i den gamle gymnastiksal, som hører til den oprindelige katedralskolen ved Latinerhaven, og bibliotekar Henri Hansen, bibliotekar, frøken Gad og den unge biblioteksassistent Mogens Posselt satte jeg efterhånden grå hår i hovedet.

På et tidspunkt mellem mit fjortende og femtende år havde jeg simpelthen læst hele bibliotekets bogbestand og

begyndte nu at forlange lister fra Statsbiblioteket i Århus og København over bøger på engelsk, tysk og fransk.

Jeg husker særligt et værk, som gjorde indtryk på mig, nemlig Edward Gibbons »History of the Decline and Fall of the Roman Empire« i 8 bind, det læste jeg fra ende til anden.

Også James Joyces »Dubliners« og »Ulysses« læste jeg, dem havde biblioteket ikke, de måtte skaffe dem. Og Walt Whitmans digte. Jeg kom i et nært forhold til dette bibliotek og dets medarbejdere, selv om de anså mig for at være noget af en pestilens, som på en venlig, men insisterende måde forlangte at få bøger skrevet hjem. Digte interesserede mig så meget, til dels fordi Whitmans urimede digte var et chok.

Jeg havde oven i købet set en rigtig digter gå omkring i gaderne. Det var Harald Ditzel, som trykte digte hos Backhausens bogtrykkeri. Surrealistiske, spændende, mystiske digte. Han gik i gummisko på gaderne og havde et pandebånd af jern omkring håret.

En dag var jeg ude og besøge Mogens Posselt, som altså var ansat på biblioteket, og som blev en af mine gode venner. Han boede i et lejet værelse på Sct. Laurentiivej.

Jeg kan huske, vi diskuterede Yang og yin-princippet. På et tidspunkt var vi så nær ved en forståelse af de grundlæggende principper, at vi udmattede sank tilbage i stolene. Vi evnede ikke den sidste afgørende metafysiske indsats, da var klokken blevet over midnat. Jeg måtte hjem.

Da jeg kom hjem til Nytorv 5, var der lukket og låst over alt. Jeg måtte vandre ned i Latinerhaven og lægge mig på en bænk i det tidlige forår.

Det var ikke særlig koldt, men heller ikke særlig varmt. Jeg fik nogle timers søvn og vågnede ved 6-tiden. Der var stadig ikke lukket op. Så tænkte jeg: hvor kan jeg

gå hen på denne tid af dagen? Hvor er der varme? Og så kom jeg i tanke om Jernbanestationen, i ventesalen, og fik mig lidt varme dér. Jeg havde ingen penge, så jeg kunne ikke få mig noget morgenmad, men jeg skulle da ud og tisse på toilettet.

Da havde jeg jo glemt Viborgs årvågne kriminalassistent Weismose, som havde en usandsynlig evne til at opspore indbrudstyre, hvad han havde bevist adskillige gange. Han vidste udmærket, at hvis der var en chance for at anholde indbrudstyre, så var det netop på Jernbanestationen på en tidlig morgen og i særdeleshed på toilettet. Så midt i det hele følte jeg en kraftig hånd på min skulder, og en stemme sagde: »Hvad laver De her?«

Jeg vendte mig om og genkendte Weismose, men jeg anede ikke, om han genkendte mig, og jeg sagde: »Ja, jeg er altså lukket ude, og jeg står her og venter på, at jeg kan komme op.«

»Hvem er De?« sagde han så.

»Ja, jeg hedder Jørgen Brynjolf, og jeg bor Nytorv 5.«

»Nå«, sagde han, det var jo en anden sag.

Så gik jeg jo lettet og som en fri mand hjem igen og meldte mig hos mine forældre.

Min familie i byen bestod foruden af den talrige familieflok af min fars bror, blikkenslagermester Normann Pedersen, også kaldet Nød. Desuden havde vi familie i Lysgård ved Dollerup bakker, nemlig min fars onkel, som boede med sin søster i en købmandsforretning, de hed Laura og Johannes Laursen.

Under krigen, som jeg stadig taler om, boede min mors mor og mors stedfar Chresten Lyngbo og Heda Lyngbo på Sct. Laurentiivej i en håndværkerstiftelse. Han var nemlig fordrevet fra Henne strand ved Oksbøl, fordi tyskerne havde lagt beslag på hans store atelier i Henne. Så

vi havde en rimelig og rigelig familieomgang, og jeg satte pris på dem allesammen.

Skolen er et vanskeligt område at fortælle om. Det gjorde så ondt at gå i skole, at det endnu ikke er helt afklaret, hvilket resultat jeg har fået ud af det.

Jeg synes faktisk, at de første tre år i den lille skole i Sct. Nicolaigade var de bedste med min klasselærerinde Anna Petersen som det samlende midtpunkt, en pædagog langt forud for sin tid omend noget reaktionær.

Fra tredje klasse og til femte klasse gik jeg i Østre Borgerskole, og her husker jeg mange forskellige lærere for det gode og for det onde. For det gode husker jeg lærer Andreasen, en mager og høj mand, afslappet, venlig og interesseret i mit specielle tilfælde, som formodentlig er trådt frem på et ret tidligt tidspunkt, idet jeg havde ham i tegning. – Han studsede.

Apropos en af de første intelligensprøver jeg var ude for var netop i første klasse, og jeg husker så tydeligt endnu de forskellige systemer, der skulle løses. Jeg husker en opgave, hvor en bold lå i en cirkel og skulle findes, man kunne ikke se bolden, men man skulle angive ved hjælp af streger, på hvilken måde man ville afsøge terrænet på den mest effektive måde for at finde bolden. Jeg tænkte ved mig selv, den bold finder du sgu aldrig, så jeg slog en hel masse forvirrede krydser og streger inde i cirklen og havde slet ikke sans for, at den eneste effektive måde var at afsøge terrænet først i den ene retning og så i den anden. Det viste sig imidlertid, at min intelligensprøve var den højeste i flere år, og det andet, jeg husker, er det forbløffede ansigtsudtryk, da resultatet blev gjort op, og jeg blev udnævnt som intelligent på trods af min romantiske fejl med bolden.

Den næste intelligensprøve, jeg blev stillet overfor, kom først i soldatertiden, men det er en anden historie.

Katedralskolen lå som en kopi af Randers Latinskole på Skivevej. Det var vist nok meget fint at komme på Katedralskolen, der var gråd og tænders gnidelse hos de børn, som ikke bestod optagelsesprøven til mellemskolen, og som så skulle i realklassen på Vestre skole eller Fønss, hvor de for øvrigt lærte lige så meget, om ikke mere.

Mine svageste fag var de matematiske fag, og selv om jeg ønskede at komme i sprogligt gymnasium, kunne jeg ikke komme det, fordi mine matematiske karakterer trak gennemsnittet så langt ned, at det var umuligt. En helhjertet indsats af adjunkt B. Løvind hjalp ikke, jeg måtte gå af med realeksamen og kom i boghandlerlære.

Disse lærere på Katedralskolen var ikke pædagoger, mange af dem var stakkels mennesker med kontaktproblemer, med handicaps af psykisk og fysisk art.

Jeg tror nu nok, at jeg hovedsagelig har været heldig med *mine* lærere. Eller også gjorde min charme udslaget. Ellen Billetoft var mig en god veninde, adjunkt Krogh var mig en god ven, han var for øvrigt også min tegnelærer, og adjunkt Løvind var mig også en god ven.

Ligeledes lektor Schwärter, omend han var mere reserveret, så var han dog en interesseret mand.

Efter skoletid havde vi lektiearbejdet, stilene interesserede mig, jeg skrev alenlange stile, som efter min egen mening ikke blev honoreret efter fortjeneste af Christian Krogh.

Om aftenen kunne vi gå i biografen, bortset fra alle de andre gøremål, vi havde. Vi kedede os ikke.

I Fotorama kostede det 35 øre at komme ind for børn, og når man var til provinspremiere i Kino, fik hver publikum overrakt en rose. Det var i direktør Munksgårds tid, han havde sans for det. Han fik en af byens skiltemalere til at male store, flotte skilte med hver ny spillefilms titel. Jeg tænkte: det må være *meget* kostbart. Vi

kunne også gå i Palæ. Palæ var før ombygningen et særdeles intimt og pænt sted, med prægede simili-gyldenlæders tapeter. Jeg husker en optræden af en ung pianist, der hed Børge Rosenbaum. Han fremførte et komisk nummer, hvor han erstattede punktummer og kommaer med lyde. Her sad jeg i sribet blå/hvidt matrostøj med mine forældre og spiste fisk og drak sodavand, mens vi nød denne enestående aften. Mine søskende var for små, de måtte blive hjemme, men det var heller ingen sag, for vi havde dels en barnepige og dels en stuepige til at passe dem. Eller jeg gik med mine forældre ned i Salonen, som var et pindehus i vikingestil, før tyskerne ved en fejltagelse brændte det af i krigens sidste dage. Der var også fint. Vi sad på første sal på balustraden og hørte salonmusikken spille Nonnens bøn og Phantasie, og kompositioner af bysbarnet Franz Thielemann, mens vi drak eftermiddagskaffe sammen med byens borgerskab, som allesammen var ikklædte stråhatte og hvide sommerhabitter, damerne i lærredskjoler.

Krigens første år mærkedes ikke så meget, de første tropper, der kom til Danmark og til Viborg, var fra Braunschweig og Østrig. De fortalte i hvert fald, at de ikke var særligt engagerede, og vi troede jo på, at tyskerne var kommet for at beskytte os mod en engelsk invasion indtil den 29. august 1943. Da forstod selv jeg, at noget ikke var, som det skulle være, da var jeg tolv år og læste »Kim«. Denne bog var mit første møde med litteraturen. Selv om den var skrevet af en engelsk imperialist, kunne jeg dog forstå, at denne dreng havde et unormalt forhold til sine omgivelser. Jeg gik grundende gennem Jernbanegade, uvist af hvilken grund, og tænkte på, hvordan det egentlig kunne gå til, at Kim havde de omgivelser, som han havde, mens jeg havde de omgivelser, som jeg havde. Man må huske på, at forfatteren, Rudyard Kipling, også

var forfatter til »Junglebogen«, som nærmest var en slags bibel for ulveunger og spejdere. Junglebogen med alle dens navne som Bagheera, Ikki, Kaa, Shika, Akela, skulle man næsten lære udenad. En enormt velskrevet bog, som jeg senere har læst igen, men denne gang som eventyr.

Jeg håber, man tilgiver mig, at jeg har sprunget lidt i det. De sidste år, inden jeg forlod byen, var afventningernes år. Noget var i gære, noget skulle ske. Jeg forlod byen og besluttede mig til, at det skulle vare længe, før jeg kom tilbage. En ganske nøgtern beslutning, en ganske nøgtern tanke: »Nu er du færdig med det!«

De næste par år bragte mig ud i nogle kosmopolitiske sammenhænge, fra København til Paris, fra Paris til Madrid, fra Madrid til Rom, hvorefter jeg vendte hjem og aftjente min værnepligt. Det var en ballast at have levet i Viborg. Jeg håber, at man vil forstå, at denne ballast gjorde det muligt for én at møde andre mennesker med en psykologisk skepsis, og at den positivisme, som gjorde, at man overlevede, mere var en iboende kraft hos én selv, end et resultat af baggrund og miljø. Jeg holder stadig meget af byen, og jeg holder mere af byen nu end dengang. Byen har forandret sig. Nu er den menneske-værdig og spændende. Dengang var det en vanskelig tid.

METTE FASTRUP

Til buk med Bætten

Det var en forventningens dag. Vores gamle ged, Bætten, skulle til buk hos skrædderen i Overlund.

– Hun trænger til at komme afsted, sagde mor.

– Så må vi hellere se at komme derop i morgen, sagde far og så på mig over brilleglassene.

Det lød forjættende. Jeg havde fri fra skole, og nu skulle far, Bætten og jeg på udflugt. Mor snakkede lidt om madpakke. Far rejste sig fra skrivebordet, bankede på barometeret og konstaterede, at det fine sensommervejr ville holde, i det mindste morgendagen over.

— — —

Vi var tidligt oppe. Far skulle røgte rusen, før vi kunne begive os til Overlund. Der var kun en halv snes dovne ål og lidt småfisk. Vejret var for godt, sagde far, vandet for varmt.

Til Bættens urolige brægen fik vi vores morgenmad. Den mere ungdommelige Bitten var fornuftig og medgørlig, mens Bætten hev og sled i tøjret, da mor løste hende i båsen. Vi måtte i hast gøre os klar til afgang. Jeg anede noget uopsætteligt og uudgrundeligt. Med min halve snes år vidste jeg så lidt, men det stod mig klart, at besøget hos skrædderens buk var noget aldeles livsnødvendigt, som vi alle måtte bidrage til at få afviklet.

Så startede optøget. Bætten førte an. Hun trippede hen ad markvejen, så jeg næsten ikke kunne følge med. Jeg

småløb i mine røde træsko, og far fulgte efter på sin cykel. I den sorte mappe, fæstnet til stangen, havde han mors madpakke og en ekstra pose med rugbrødsterninger til Bætten.

Som det da gik. Vi fulgtes godt vi tre. Far sagde, det var heldigt, han havde taget cyklen, ellers kunne han ikke følge med. Han måtte i det daglige pleje hensynet til sit ene ben, der i den tidligste barndom havde fået mén af polio.

I baneleddet mødte vi landpost Villumsen. Han gav kasketten et skub om i nakken og assisterede med at få de to sorte led til at makke ret. Han så på os og skønnede, vi havde travlt.

– Nå, så vi skulle til buk i Overlund. Det var da et stykke vej. Men der var vel ingen nærmere. En 6–7 kilometer vel. Det hastede, kunne han se. Han skulle nok lukke det sidste led efter os.

Oppe på landevejen sendte vi et vink hjem til mor ved Knoldens morgenlyse østgavl. Hun skulle til at flå dagens ålefangst. Vi trængte nok til noget, når vi kom hjem, havde hun sagt.

Jeg tænkte på den vægtige madpakke i mappen og kom til den erkendelse, at der vist var mad til flere dage. Men mor ville jo gerne gøre det så godt. På det tidspunkt anede jeg ikke, hvor langt der *kunne* være fra Rindsholm til Overlund – og navnlig hjem igen.

— — —

Vi svingede ind ad Rindsholmgårdens allé, over gårdspladsen og ud på Bruunshåbvejen. Oppe ved vores mælkekusk, Marinus, fulgte vi havehækken og nærmede os et landskab, vi ellers kun plejede at se i det fjerne. Ved gården Stilund sendte de landlige morgenlyde deres musik ud i stilheden. Jernbeslåede træsko mod brosten, mælkespan-

de, der ligesom kræver at blive sat hårdt til jorden, knasende vognhjul i sand, knirkende seletøj, stemmer, en lille foxterrier, der med skinger sopran kundgør, at noget sært er i syne.

Det er gået lidt stille her på det sidste. Bættten har søgt at holde tempoet oppe. Jeg har måttet holde igen, for far døjer med at følge os. Han må trække cyklen ad et græskantet hjulspor, og vi beslutter at gøre holdt på højdedragets runding.

Jo, heroppe på Bjergsnæs, Bjergets næse, som nogle sagde, måtte vi stå stille. Her havde vi udsigten til Viborg, til kirketårnene, der spejlede sig i Søndersø, kigget ned over Søndermølle op mod lyngbakkerne mod nordøst, hvor tyskernes tanks på øvelse havde lavet åbne sår i bakkernes solbrune lynghud.

Bættten sled i tøjret, der for en stund var fæstnet til en ung birk. Vi forsøgte med et par rugbrødsterninger. Men dyret var tilsyneladende gået fra kosten. Hun var vel-sagtens tørstig.

Så stille det var! Vi vendte med en lidt påtaget undren og oprigtighed tilbage til emnet, for noget truende var bragt ind i sensommerstemningen ved synet af besættelsesmagtens sandgrå hjulspor i de brune lyngbakker. Det var larvefødder, der havde lavet de spor. Mon der skulle være øvelse i dag? Foreløbig var der intet ondt, der rørte sig, men blikket tog en gallop rundt over lyng og beplantning for at se, om fjenden skjulte sig et eller andet sted i det landskab, vi om lidt skulle passere.

Jeg var inderligt ræd for de tyskere, var det hele besættelsestiden igennem, hvad enten de slog om sig med sort krudt eller bare larmede med det rullende materiel. Far kendte min angst for skolevejen og havde gerne forskånet mig for at møde fjenden på denne landskabelige bagevej. Men muligheden for en træfning var til stede. Det

måtte vi se i øjnene. Den stemningsfulde hulvej, vi stod ved, fik pludselig et dystert skær. Det kunne have været her, ugerningsmændene hvilede ud efter mordet i FINDERUP lade. I det mindste kunne sceneriet fra det kendte maleri være hentet her. Vi måtte herfra. Båtten havde nået at snøre sit tøj mange gange rundt om birkestammen. Vanskeligt var det at få hende befriet, fordi hendes vedvarende rykken modarbejdede hendes egen utålmodighed.

— — —

Det lignede en flugt, da vi fortsatte. Geden var så balstyrig, at jeg nærmest blev slæbt efter den, tabte træskoene og stakåndet fik råbt til far, at han måtte tage dem på bagagebæreren.

Hulvejens sand var varmt og godt under fodsålerne. Det gik strygende. Med den fart kunne vi sagtens nå til Overlund og hjem igen til kaffetid. Neden for skrænterne, ved Søndermølle, blev Båtten tilbudt vand af en klar og kølig bæk. Ingen interesse. Vi fortsatte. Lidt mere sindigt. Det gik op ad igen. Højdedraget med værnemagtens umiskendelige spor skulle ligesom indtages. Selv om ingen med rette kunne antaste os, trådte vi forsigtigt i vejens grus, far og jeg. Båtten sled i sit reb, så mine arme følte forstrakte og håndfladerne slidte. Godt, vi snart var oppe hos skrædderen.

Med et lettelsens gisp slap vi gennem fjendens land uden at ane så meget som krudtrøg. Stop sø blev passeret i strakt karriere. Her kunne far cykle, og Båtten førte an med en fyrighed, der virkede forbløffende og en smule ublufærdig. Hun plejede at være agtet medlem af familien, en sat og fornuftig ged, der til daglig ydede sit til den fælles husholdning. Nu var hun som forhekset. Og forbundet med dette hekseri ved rebets livsline var det,

som fortryllesen og forventningen bredte sig til mig, der kom slingrende bagefter.

Jeg ænsede knap, at jeg skankede mig selv med træskoen. Det var festligt, dette her. Det var fart, det var kådhed og forventning.

— — —

Bætten og jeg rundede eksercerpladsens nordvestlige hjørne ved Vinkelvej og galoperede op ad Kirkestien. Far måtte stå af cyklen, og meget mod vores vilje måtte Bætten og jeg gøre holdt for at vente. Jeg havde slået tøjret om en stamme i læbæltet. Bætten ytrede sit mishag mod forsinkelsen ved at hive så umanerligt, at hendes mule blev helt fordrejet, og de sorte pupiller lyste uheldsvangert i de ravgule øjne.

Far fik et forspring, så vi kunne ankomme samtidig til skrædderens hus. Vi fik råbende vekslet et par bemærkninger om, hvor han boede. Dér måtte det være. Jeg gav los og hvirvlede det sidste stykke op ad Kirkestien efter det ellevilde dyr. Vi tumlede ind ad en indkørsel. Far kom stakåndet nogle skridt efter os.

Vi var kommen til den rette dør. Derom herskede der ingen tvivl. Bukkens virile dunster stod som en bedøvende sky omkring skrædderens bosted, specielt udhuset, som Bætten stilede hen imod. Lugten var ætsende og stram. Den rev i mine næsebor og fik mig til at vakle som den, der vover en dyb indånding af syreflasken. I denne omtågede atmosfære listede far mig en 10-øre i hånden. Han syntes, jeg skulle stikke ind til købmanden ved siden af og få mig lidt lakrids.

Hvor Bætten blev af, opfattede jeg ikke.

— — —

Underligt, sådan i timevis at styrte over stok og sten frem mod et mål og så i det sidste, afgørende sekund at bøjes

udenom. Jeg så på 10-øren i min hånd og værgede mine sanser mod bukkelugten. Underligt. Far plejede ikke at uddele 10-ører til slik. Jeg gik stille ind til købmanden og stod ved disken. Kaffekværnens hjul snurrede, fluer svirrede panisk i den klæbrige substans på fluefangerens dødbringende spiral under loftet. Købmanden sludrede med et par kunder. God tid. Middagsfred. Lugt af stegte løg fra privaten inde bag ved.

Det var endnu ikke blevet min tur, da far stod i døren og spurgte, hvor jeg blev af. Købmanden fik et adspredt udtryk i øjnene og ville vide, »hvad det skulle være«. Han fik min 10-øre. Jeg fik et kræmmerhus.

— — —

Udenfor stod Bættens tøjret til trappens gelænder. Far tog cyklen ved muren og konstaterede med fasthed:

– Nå, så går det hjemad!

– Hjemad, allerede?

Jeg kunne ikke forstå det. Skulle vi ikke blive her lidt? Hvor var bukken? Og skrædderen havde jeg ikke engang set.

Bukken stod i udhuset, og skrædderen var gået ind igen, fik jeg at vide.

– Det er i orden, sagde far med et tonefald, der overflødiggjorde flere spørgsmål.

Hvad der var i orden, gik ikke op for mig. Jeg følte mig håndfast taget ved næsen og ført bag lyset. Men lade mig mærke med det. Ikke tale om. Far måtte have en hensigt med at belukse mig. Og da jeg altid troede det bedste om ham, lod jeg ham gøre det uden at protestere. Men forventningen var gået fløjten. Jeg var blevet snydt.

— — —

Hjemad gik det. Bættens trippede villigt afsted, men ikke et skridt længere end til skrædderens indkørsel. Af folk

og få opfattedes kun lugten fra udhuset. Bættens næsebor sitrede. Hun plantede benene skråt og stift i jorden, stin- dede sig og *stod*.

– Blive kan du jo ikke, Bætten, sagde far, så må vi hjælpe til. Far skubbede bagpå, jeg trak. Her nedad Kirkestien skulle far have siddet på cyklen. Men han måtte skridt for skridt skubbe det forheksede dyr.

– Det bliver nok bedre, når vi kommer ned til Vinkelvej, sagde far.

Det blev det ikke. Brødterningerne kom frem som lokkemad. Vi snakkede godt for dyret. Bætten stod der bare apatisk med sine smalle, bedrevidende pupiller. Det tog fem minutter at smutte op ad Kirkestien, men en time at skubbe os ned på Vinkelvejens lyse sand igen.

Så tog far en roetop op fra vejen og svirpede Bætten lidt om bagdelen. Vi kunne jo ikke blive stående her. Svirpene havde en vis virkning. Dyret løsnede bremserne en smule, blev for et øjeblik bøjelig i leddene. Så var det galt igen. Roetoppen svirpede. Far var led ved at skulle svinge pishen. Det var ham inderligt imod. Men hjem skulle vi.

Pludselig stod der et par små sirlige damer og stirrede på os med dyreværn i blikket. De talte sagte og sigende sammen. Noget om mishandling og om at melde.

Jeg sagde til far, at han da måtte fortælle de damer, hvad der var galt. Han vendte sig fra dem med en bemærkning om, at det kunne de vist ikke forstå. Stemningen var ladet med anklage og magtesløs ærgrelse. Jeg tror, Bætten forstod det, for i det øjeblik, damerne skulder ved skulder nærmede sig for at fortælle os, hvad de mente om den behandling af en ged, da begyndte Bætten mekanisk at vandre. Sindigt, uden at ænse noget. Vi turde ikke tale for ikke at bringe hende til standsning. Det gik godt, skridt for skridt forbi Stop sø. Og måske var

det gået godt hele den lange vej hjem, hvis ikke tyskerne havde indledt en lille krig på begge sider af vejen ved Vandrerhjemmet. Bætten vandrede med åben pande ind i krudtrøgen. Vi fulgte med. Jeg med hjertet klaprende af angst og en tunge så tør, at jeg ikke kunne tale.

Her, hvor hulvejen er dybest, standser Bætten med en bestemthed, der for kendere af hendes psyke lader ane, at det vil blive meget svært at få hende på gлед igen. Vi står. De to »hære« bekriger hinanden hen over hovedet på os. Der skydes, kommanderes, mases rundt inde i kratet.

En befalingsmand står pludselig i et spring på vejen hos os.

– Passieren, passieren, skriger han.

Han kan vel se, at vi gør, hvad vi kan. Han råber, fægter med armene. Far gør det samme. Begge ryster opgivende på hovedet. Bætten bliver stående.

Så stilner krigen af. Bætten vender hovedet mod lyden af det sidste skud. Så begynder hun at gå.

— — —

Sindsbevægelsen havde på det nærmeste lammet mine ben. Far måtte tage tøjret, og jeg fik lov at tulre bagefter lige så stille. I fredelig gangart nåede vi ned til Søndermølle. Så begyndte trængslerne igen. Bætten stillede sig mere stædige an end nogen sinde. Hun var træt, og vi var trætte. Det var ved at blive mørkt og køligt. Der blev ikke tid til at nyde mors madpakke. En mellemmad til hver fiskedes op af mappen. Bætten ville hverken spise eller drikke. Hun lagde sig tungt midt på markvejen, mens vi lænede os op ad hver sin hegnspl.

Sidste del af turen avancerede vi vel en kilometer pr. time. Mørke, kølighed, græsstråenes dugvåde klask op ad mine bare ben, vejens ujævnhed. Og den evindelige hiven,

sliden og skubben for overhovedet at få Bætten til at bevæge sig. I baneleddet så vi 10-toget passere. Da stilheden havde lagt sig, tog Bætten benene på nakken og standsede ikke, før hun stod hjemme ved udhusets dør, brægende for at komme ind i sin bås.

— — —

Ålene var for længst blevet kolde på panden. Jeg hørte mor rive tændstikker og pumpe primussen. Jeg hørte far fortælle mor om dagens besvær. Jeg lå allerede i sengen, ombølget af bukkelugten, der viste sig uafrystelig i mange dage. I skolen snusede de til mig og spurgte. Jeg skulle ikke have fortalt, at jeg havde været med Bætten til buk i Overlund. Slige oplevelser måtte man bære alene.

CARL BANG

Søvnløs befrielse

I et hjørne af verden overlevede man. Og alle var taknemmelige. Taknemmelighed er en stor ting. Fælles nød skaber fællesskab. En periode under besættelsen havde man sågar i store skarer samlet sig omkring den danske sangskat. Fællessangen bølgede på Borgvold. Det haver så nyligen regnet og Den danske sang er en ung blond pige. Siden døde sangbevægelsen ud for aldrig mere at dukke op.

Siden har der heller ikke i Danmark været nogen blussende nationalisme. Tomrummene er blevet fyldt op med utrolige forbrugsgoder. Vejene mellem menneskenes hjerter udgøres af vældige vejanlæg. Selve hjerterne ligger i dybfrysere og venter på flambering.

Tendenser til en folkefest var der dog den 4. maj 1945 her på gaderne i Viborg. Nogle begyndte at rive tyske skilte ned. Jeg var selv klatret op på ryggen af en kammarat. Men en alvorlig person advarede os på det bestemteste mod den slags vandalisme. Og så var det ligesom det døde ud.

Samme aften blev vi indkaldt til tjeneste i den pludseligt store befrielsehær. Vi blev udstyret med armbind og sat i gang med på slagteriet at pakke våben ud af store kasser hvor de bogstavelig talt lå og svømmede i deres eget fedt.

Der var allerede rygter i gang om varulsvirksomhed. Men hvor kommer rygterne fra? De er selv varulve i en usikker verden. Nu var Montgomery på vej, og her stod vi med splinternye våben. Jeg havde en ven der var rigtig sabotør i Århus. De havde aldrig vadet i våben.

Slagteriet var bemanded med folk i mange aldre. Der var nogle skolekammerater. Resten kendte jeg ikke. Vi gik til ro på gulvet, men kun få fik søvn i øjnene.

Om morgenen begyndte slagteriet sin virksomhed. En efter en førtes køer og kalve til slagtebænken. En efter en søgte de at undslippe den sikre død. De kunne lugte forgængerens blod og gjorde fortvivlet modstand.

En mager, nervøst udseende mand, bankkasserer, ankom og tog rekrutterne under behandling. Vi blev excerserede i at marchere. Det kneb med fodslaget. Jeg pådrog mig hans foragt ved enten ikke at kunne eller ville marchere. Jeg må indrømme at lysten aldeles ikke var tilstede.

Senere op på formiddagen blev vi i lastbil kørt ud i en sandgrav for at prøve vore våben. Jeg brændte 33 skud af fra en maskinpistol. Et underligt hysterisk våben. Så virkede en riffel mere anstændig.

Hjemkommen fra våbenuddannelsen blev vi sendt på patrulje i byen. Det var her vi skulle marchere, vise at der var ro og orden og alting under kontrol. Jeg sørgede for at placere mig bagest så jeg kunne slippe for fodslaget. Men der var hele tiden nogen som var på nakken af mig og opfordrede mig til at vise mig værdig til denne opgave, gennem fodslaget.

Nogle steder blev vi standset af folk som ville vide hvor vi havde fået våben fra. De forsøgte at overtale os til at skaffe dem våben. De ville også være med. De var begejstrede. Der var sikkert nogen man kunne skyde. Der var i hvert fald mange som skulle klapses af.

Måske ville de skyde på de lastbiler som nu var begyndt at bringe arresterede sammen.

Efter vor tjeneste drev jeg rundt i byen. Folk var meget optagede af om nu de store værnemagere i byen blev knaldet. Foreløbigt var de gået fri. På lastbiler sås ingen

af de prominente. Det var jo ikke en revolution. Det var en befrielse på de forhåndenværende søms princip. Sønerne til en af de prominente værnemagere gik smilende rundt i spejderuniform. De var strengt opdraget, og det var sikkert ikke nogen tilfældig handling. De skulle vel demonstrere at familien var så dansk som nogen. Egentlig beundrede jeg dem. Således at forstå at jeg godt kendte betingelserne i den borgerlige familie. Jeg havde under besættelsen fået strenge pålæg om under ingen omstændigheder at deltage i de gadedrengestreger som sabotørerne lavede. Jeg var jo ikke et voksent menneske. Men mulighederne for at blive det var også ret begrænsede. Det vigtigste her i verden var »at blive til noget«. Det vigtigste var at besværges angsten. Den angst der er den borgerlige arv. En angst som jeg forvaltede på den mest selvmodsigende måde. Ved at gøre mig umulig. I klassen var jeg umulig, hjemme var jeg det også. Men det var jeg ikke ene om.

Kun de modige havde løst problemet. De havde også løst det for mig, hvis jeg selv kunne være modig.

Nu var jeg blevet udstyret med frihedskæmperarmbindet. Gadedrengene var rehabiliterede af udviklingen. Den borgerlige angst var momentært sat ud af kraft, tilgivelsen var hjemme. Ja, mere end det: Jeg var på den rigtige side. Men i virkeligheden sad jeg mellem to stole. I mit umulige oprør havde jeg gjort mig umulig. Jeg skulle op til en studentereksamen der kunne blive katastrofal. Jeg burde være upåvirket af det. Men jeg var det ikke. Men den modige er ikke tvetydig, han føler i hvert fald ikke sin tvetydighed.

Befrielsen bragte en hel del tvetydigheder for dagen. Nede ved Rådhuset blev nogle arresterede indbragt, og folk stod og spyttede på dem. En overbetjent hersede med de elendige og kommanderede dem til at stå med armene

i vejret med ansigtet op mod væggen. Det blev sagt at en præst også var med i flokken af hævngherrige.

Jeg var blevet beordret til kurertjeneste med kvarter på Preislers Hotel hvor byledelsen havde til huse. Der sad vi så nogle stykker i timevis og ventede på opgaver. Men der viste sig ikke nogen. Nu var der jo heller ikke nogen som havde sprængt telefonnettet i stykker, og verden virkede endnu. Der var ingen varulve, og ingen tyske soldater som modsatte sig nederlaget.

De der havde tabt havde fået lov at opleve nederlaget til bunds. Men det var underligt at befrielsen kom sådan, at den ikke fik den gamle verden til at gå op i sine fuger.

Da jeg havde haft en vagt som kurer bad jeg høfligt om at blive forflyttet til andre opgaver. Min anmodning blev imødekommet, og jeg fik ordre til at begive mig til Hans Tausens Hus hvor man holdt de arresterede inde-spærret. Der herskede en nervøs stemning blandt dem. Jeg ledte videre efter de prominente værnemagere. Det blev indskærpet os at vi ikke måtte snakke med de arresterede. Jeg kunne ikke rigtig se nogen grund til det. De fleste af dem var nok folk der havde undgået at rejse til Tyskland og arbejde ved at de havde skrabet penge sammen til en lastbil og kørt for tyskerne her. En mand havde åbenbart nervesammenbrud. Han mumlede hen for sig og skulle ud og brække sig ustandseligt.

Når vi gik vagt udenfor mødte man de pårørende. De havde breve med til deres familie derinde, små sedler. De bad så mindeligt om at jeg ville viderebringe disse budskaber. Jeg stoppede dem til mig og viderebefordrede dem når lejlighed gaves. Jeg fik en skarp henstilling fra lederen om ikke at gøre det. Jeg gik derfor lidt mere diskret til værks.

Mens jeg stod vagt udenfor bevæbnet med den gode riffel kom en af mine lærere forbi. Han hilste mig med

et ironisk smil og jeg smilede ironisk igen. Der var kun ironi imellem os. Men han havde endnu magten, og jeg var til trods for min riffel magtesløs. Jeg forestillede mig at jeg slukkede hans ironiske smil ved at rette våbnet mod ham. Jeg havde kvalme. Den nye retfærdighed var af en underlig klæg karakter.

Jeg var en tur hjemme og blev modtaget med stolte blikke. Men jeg kunne desværre ikke dele denne stolthed.

Det blev sagt at englænderne snart kunne være her. Jeg cyklede rundt i byen, men der var ikke nogen englænder at se endnu. Man trængte til at se sejrens ansigter. Jeg søgte tilflugt i kiosken ved rutebilstationen. Her residerede en lang, flink fyr som under hele krigen havde kunnet skaffe visse lækkerier til stamkunderne, og hvem jeg af og til skyldte svimlende beløb. I dag havde han æggepunchstænger med næsten rigtig chokolade på. Det tog noget af kvalmen, eller skabte i hvert fald en anden slags kvalme. Jeg forlod ham med et gensidigt udtrykt håb om at jeg snart måtte være i stand til at betale min gæld. Han forærede mig et par ekstra æggepuncher. Fordi jeg snart skulle være student, sagde han. Jeg havde ikke store muligheder for at financiere mit forbrug. En af de få bestod i at jeg frekventerede et par af de handlende som skaffede min far tobak. Der fik jeg af og til nogle pakker cigaretter som jeg så solgte videre til overpris til nikotinhungrende kammerater.

Jeg lagde vejen ind forbi tobaksforretningen. Jeg fik tyve. Men i dag trængte jeg til dem selv. Jeg blev let svimmel allerede ved den første. Man kunne jo godt få øjeblikke hvor man følte man var noget. Man havde armbindet på, hvad der skilte en ud fra den almindelige mængde. Hvorfor ikke nyde sejrens stund med de sejrende. Men jeg fandt ikke rigtig nogle sejrende.

Jo, én fandt jeg. Jeg mødte der midt på Mathiasgade

min bedste ven, Hikke kaldet, hjemvendt fra Århus. Hans skæve smil var endnu mere skævt end sædvanligt. Men han var ved godt mod, og i et bælte om livet bar han en parabellum. Den var imponerende. Hikkens gruppe hørte til de rigtigt aktive; mange havde mistet livet i den. Men han overlevede altså. Jeg kunne ikke få mine øjne bort fra revolveren, jeg måtte røre ved den. En modig mand og hans våben. – Du må da gerne låne den, sagde min ven Hikke. Jeg tøvede lidt. Men jeg kunne ikke stå for fristelsen. Han spændte bæltet om mig. Sådan spankulerede vi ned ad gaden. Jeg med den lånte potens. Jeg var så heldig eller uheldig at et par piger fra min klasse kom forbi og så mig. Jeg var ikke i stand til at afgøre om deres smil var en positiv erkendelse af min strålende apparation, eller om den tværtimod omfattede min nyvundne tåbelighed med den dertil passende tendens til lattermildhed. Det var jo muligt at de var lidt splittede på det spørgsmål ligesom jeg selv. Man forventer altid at andre mennesker tager skarpere stilling end en selv til fænomener og medmennesker.

Men relativismen var under fuld udfoldelse, kunne Hikke fortælle. I de sidste par døgn havde de aktive grupper i Århus nærmest været holdt i en art arrest af de en del mindre aktive grupper bestående af de sidste dages hellige. I de dage var jo enhver kommunist indtil han havde erklæret det modsatte. Visse steder var man bange. Alle de gemte våben talte jo også deres sprog.

Nu sammen med en ven begyndte jeg at fatte mod til fremtiden. Vi talte om alt det vi skulle gøre, nu freden var kommet. Hele verden lå for vores fødder. Det var så svimlende. Vi havde aldrig set et udland. Vi havde ikke været i et land hvor de talte et fremmed sprog, hvor alting var anderledes. Vi havde planer om at drage ud i verden og hjælpe til med genopbygningen. Befrielsen var

ved at indfinde sig i vores sind. Bevidste trådte vi ind i en ny epoke. Denne by der endnu klæbede til vore fødder ville vi helt og holdent frigøre os fra.

Vi slog et slag ned til vore venner i Kroen. Hikke kendte værtsparret. Han havde boet der når han havde noget at gøre i byen og ikke turde bo hjemme hvor man kunne finde ham. Han havde allerede levet et spændende liv et helt år. Kroen var udstyret med attrapper og andet ragelse. Men der var atmosfære. Af værten og værtinden blev vi modtaget med stor glæde og gratis drinks. Værtinden var høj, slank og lyshåret. Jeg var meget forelsket i hende. En gang havde vi været ude at bade sammen. Hikke havde også været med; og mens vi efter badet lå i det grønne græs følte jeg pludselig hendes tær glide op ad mit ben. Det kunne ikke være tilfældigt. Men jeg havde ikke samlet mod til at gøre noget virkeligt ved det. I mine drømme og fantasier vendte hun ustandselt tilbage. Hendes hud, hendes hår, alt havde en bedøvende effekt på mig. Hun bøjede sig over mig og skænkede et glas snaps. Jeg mærkede hendes ånde på min kind og hørte hendes silkestrømpeben glide under kjolen. Hendes bryster sad så fint i deres bæreposer. Hun belærte mig om at det var på tide at gøre noget ved det, at vise jeg var mand. Men jeg handlede ikke alligevel. Igen det manglende mod, den borgerlige angst. Men lukkede jeg øjnene et øjeblik kunne jeg se det hele for mig. Hendes lange ben, hendes ryg, hendes lår. Jeg havde jo set det altsammen sidste sommer. Nu var der en ny sommer. Nu kom befrielsen og dens lyd af trompeter.

Befandt man sig her på Kroen var man ligesom langt væk fra Viborg, man hørte ikke lydene derudefra. Fra kælder til kvist var det en sluttet verden. Der gik også rygter om at her havde boet en spion, dobbeltagent. En dessertør blev handlet herigennem. Fransk. Han havde

fået valget engang mellem at blive skudt eller blive tysk soldat. Han valgte livet. Han havde haft tegninger af tyske installationer at give i bytte. Jeg havde selv set dem. En aktion blev planlagt. Jeg havde stået sidst i kæden, med en fattig lille revolver for at bevogte de aktives cykler i den dystre allé ved kirkegården, mens de aktive listede frem mellem gravene. Tyskerne havde depot på den anden side. Det var en frostklar nat og alt var dømt til at mislykkes. De lavede en forbandet støj. Der stod jeg længe, mens lydene svandt. Så vendte lydene tilbage. Nogle skikkelser nærmede sig. Var det venner eller fjender? Det var mine venner. Jeg stod med min lille revolver. Ville jeg have skudt hvis det havde været de andre?

Spørgsmålet blev aldrig besvaret. Vi cyklede hjem gennem den stille by hver for sig. Jeg havde et tov hængende ud af vinduet og nåede op i seng uden at nogen i huset opdagede det. Selv hunden tav.

Jo, vi havde hørt trompetspil. Der boede på Kroen i længere perioder en mand der drak og blæste trompet. En ven af huset.

Vi sad i trompetistens værelse. Vi fik en kold snaps til. Og trompetisten blæste en tynd sølv tone. Årerne svulmede i hans pande og hans læber pressede sig sødme- og smertefuldt mod mundstykket. Værtens kone havde lagt sig på sengen, hendes smukke ben snoede sig om hinanden.

På slagteriet fortsatte blodsudgydelserne. Tarmrensingen sad og rensede tarme. Verden begyndte at gå i ring for mig. Søvnløshedens ring.

I Hans Tausens Hus var der en stemning af underverden og håbløshed. Ingen vidste hvor længe de arresterede skulle blive der. Det var forår udenfor. De havde vist heller ikke fået nogen søvn. Var der angivere, mordere

imellem? Når de skulle på toilettet blev de ledsaget derud og tilbage igen. Vi havde skam ansvaret for dem. De havde intet i hænderne, intet at beskæftige sig med. De havde kun haft hænderne at arbejde med. De havde fundet arbejde der hvor det var at finde. De var ikke lærere, ikke dommere, ikke præster eller læger med sikker løn og råd til nationale handlinger.

Jeg havde truffet endnu en bekymret derude som ville have en besked ind. Lederen fik fat i mig og konfiskerede brevet. Jeg fik en skarp henstilling. Jeg havde at adlyde ordren om ikke at fraternisere.

Da jeg forlod min vagt var et raseri på vej i mig. Det var vel ikke den vrede der greb pelleiden Akilleus, Peleus' søn i Illiaden som vi tæskede igennem i skolen og hvis sprog og personer jeg aldrig trængte dybt ind i. Det var alle de ikke særligt modige som nu stod sammen om at foragte nogen. Måske var det i lige så høj grad disciplinen, denne højtidelige menneskeudslettelse som vakte min vrede. Jeg hadede enhver ordre og person der gav ordrer. At lystre, det var noget man prøvede at lære en. I skolen brugte både rektor og visse lærere slående argumenter, lærevilligheden blev noget infantilt hos mange af mine kammerater. Ethvert oprør var forlængst knækket, ironiseret og latterliggjort. Jeg var nok en af de få. Men mit oprør var latterligt. Jeg var blevet infantil på en anden måde. Mine kammerater begyndte skam at ligne voksne. Men jeg vidste hvordan de egentlig var. Hvordan de havde været for kort tid siden.

Jeg standsede op ved en telefonkiosk. Jeg måtte tale med nogen om det. Jeg valgte redaktøren af en af de lokale aviser, en ven af familien. Han var jo dog en forkæmper for det frie ord. Jeg tror ikke rigtigt han forstod hvad jeg snakkede om. Jeg foreslog at bladet skulle sende en journalist ud at se på hvordan de arresterede havde

det. Næh, det kunne der ikke være tale om. Han hørte ikke rigtigt efter hvad jeg sagde, jeg begyndte at hakke og stamme i det.

Nej, jeg var ikke besjælet af den vrede som greb pel-leiden Akilleus. Og den eneste kampplads jeg kendte til hvor kræfterne slog til var sportspladsen. Der kunne man sommetider i lugten af nyslået græs føle et strejf af mægtig lykke. Og når starten gik til hundredemeteren og man lagde sig i spidsen, eller diskos'en slap hånden rigtigt og lå støt og roligt i luften så bankede hjertet også støt og godt i brystet. Sportspladsen var den eneste luksus, og det eneste sted hvor man kunne være sig selv en stakket stund. Ellers var hakkemaskinen i gang for at gøre os til tro tjenere i samfundet. Ingen ved denne skole havde nogensinde hørt om Scherfigs Det forsømte forår, og hvis de havde lod de i hvert fald ikke deres viden gå videre. Men den bog passede ganske præcist.

Nu kom de mange uger hvor regnskabet skulle gøres op. Hvor jeg i fag efter fag skulle indkasserer katastrofale karakterer. Hvor man skulle klare sig igennem på mirakler.

Midt i denne verden som den var var det jo kyllingesorger. Det beviste at jeg havde et kyllingebryst. Nok stormede det vildt i mig med store tanker. Men det var vel de borgerlige brådsøer der brusede i det halvråde akvarium. Jeg manglede den afgørende begavelse: en mærkelig og naturlig ro. Der havde ikke været tid til at erhverve den. Min far selv var et stormende gemyt. Let til afsindig vrede, ustandseligt svingende. Man vidste sig aldrig sikker. Det mærkeligt selvmodsigende ligger i at man skal »finde sig selv« uden at erhverve den sorgløse ro som er baggrunden for medmenneskelighed, for begavelse.

Jeg nåede, som sagt, aldrig ind til de dybere handlings-

gange i Illiaden og »den vrede der greb pelleiden Akilleus«. Men vreden kendte jeg godt nok til.

Det var også søvnløsheden der gjorde mit nervesystem tyndere end sædvanligt.

Når der ingen er som man kan solidariserer sig med der hvor man lever så finder man måske nogle fjernere at solidariserer sig med. Er det virkelig hele forklaringen?

Jeg har i hvert fald forstået det senerehen: følsomhed kræver styrke og balance for at den kan udvikle sig. Men følsomhed er et misforstået ord.

Sådan bliver vi kløvet på vores følsomhed.

Der havde været uhyre kolde vintre disse år under krigen. Den krig som ikke ramte en selv, men ramte millioner af andre. Især den sidste vinters stjerneklare nætter hørte man de allierede bombere flyve mod Nazityskland. Man var kløvet. Det var jo frihedens orgelkoncert. Men det var samtidigt ubegribeligt masse mord og lemlæstelse. Man fornemmede afstanden til stjernerne, en afstand der var så svimlende at den var på nippet til at ophæve eksistensen. Det var jo ikke engang sikkert at det lys der nåede herved kom fra en stjerne der eksisterede endnu. Og så den dag havde man opgivet at trænge ind i græskens sproglige problemer. Morgendagen truede med endeløse afhøringer i uvidenhed. Mens man lå i sengen blev tusinder drevet fra hus og hjem. Min far havde flyttet nålene på kortene der viste fronterne. Det gik fremad. Under sengen havde han en stok. Det var i de tider hvor de tog folk som gidsler. Det skete nu aldrig i Viborg fordi det var nedkastningsområde, og frihedsbevægelsen holdt det derfor relativt frit for operationer. Men han var parat til at forsvare sig. En heroisk, men urealistisk tanke.

Men jeg tænkte den mange gange: også os må der hændes et eller andet der på en eller anden måde gør os solidariske med alle de andre som er udsat for fare. Det vi

lever i er ikke nok til at ... nej, ord og forklaringer slog ikke til. Kun mod slog til. En utrolig generøsitet som man ej heller længere traf tilstrækkeligt af i sit fremmedgjorte jeg. For at bruge et ord man ikke kendte dengang. Men indholdet og betydningen sad ofte i en som en kvalme.

Sådan skulle man blive voksen.

Og der var selvfølgelig nogle dage med tendens til grov triumfering: her kommer jeg, med potens ved bæltet og de blodige begivenheder i en strålekrans om panden. Køn og erotik talte man aldrig om hos os. Sommetider var det somom kønnet blev knust mellem møllestene. Der kommer en slags krig af det. Og uden for stod den rigtige krig.

Og så kommer befrielsen. Som et møde mellem retsindige borgere og deres ret til at leve retsindigt videre. Mon? Som en omflakkende, guderamt Odysseus der vender hjem til den dydige Penelope der har modstået bejlernes flok? Jeg betvivlede ikke Penelopes dyd, men dens værdi. Ikke i forhold til bejlerne, men i forhold til Odysseus.

Sommetider i dybet af sin sjæl kunne man drømme om at al denne dydighed blev omstyrtet så man kunne se hvad den var værd. Drømmen om at kunne begynde fra bunden igen hvor menneskelighed skulle bestå sin prøve. Hvor man ikke bare levede videre i de spændetrøjer som var indrettet.

Men Buhl kom til mikrofonen og holdt sin tale. En ny tale ganske vist, med tak til frihedsbevægelsen, hvor det før havde været afstandtagen.

Den sidste dag jeg tilhørte det store korps der skulle bevare ro og orden blev jeg sammen med en kammerat udkommanderet til at holde vagt på banegårdsterrænet. Man ville vel ikke længere have mig på vagt ved Hans Tausens Hus fordi jeg ikke overholdt de regler man hav-

de om absolut isolation af de internerede. Vi blev foruden vore rifler udstyret med håndgranater. En håndgranat er en djævelsk lille knytnæve. Når man afsikrer den kan man nå at tælle til ti og den springer. Hvorfor vi skulle udstyres med håndgranater står mig ikke klart. Hvem vi skulle kaste den imod heller ikke. Ventede man et angreb på godsbaneterrænet? Eller ville man bare beskæftige os? Vi havde fået en kort instruktion i håndgranatens vaner. Jeg holdt hele tiden fast omkring denne djævelscrotum. Jeg turde ikke slippe den. Jeg var nu efterhånden så både fjern og tilstedeværende af de mange døgnns søvnløshed at jeg meget nøje måtte kontrollere mine handlinger. De fleste mennesker er tilbøjelige til at omsætte lyde til stemmer når de har været vågne i fem døgn. Hos mig skulle der vel ikke meget til at slå katastrofealarm. Hvis jeg ikke passede på ville håndgranaten slippe ud af hånden på mig.

Vi vandrede op og ned mellem de udrangerede vogne. Mørket faldt på. Skjulte der sig mon nogle fjendtlige elementer i de tomme vogne? Undertiden satte vi os ind i en af dem og fik ild på en cigaret. Så vandrede vi videre.

Pludselig opdagede jeg at jeg ikke længere havde håndgranaten i hånden. Alarmen blev udløst. Jeg sprang afsted som en gal for at finde våbnet igen. Jeg forestillede mig at nogen fandt det og kom til skade. Men alle vognene lignede hinanden, og i mørket så man ingenting.

Jeg sad lidt i en af de tomme vogne for at sunde mig. Måske kom der snart et lokomotiv og trak afsted med den stamme hvori håndgranaten lå. Jeg gik i gang igen med at gennemlede hver enkelt vogn. Og til sidst fandt jeg den.

Det er pinligt at skulle gøre rede for sine soldateregenskaber når de ikke lever op til de gængse forestillinger om heltes omgang med våben. Jeg må have stået og fum-

let med riflen. Pludselig lød der et bragende skud. Ingen tvivl: det var min riffel som var gået af.

Sagen blev rapporteret. Og det var også rigtigt: Hvert skud der bliver løsnat i det fredelige Danmark bør rapporteres.

Pludselig rullede en sort bil op foran slagteriet hvor jeg daskede omkring. Det halve af byledelsen var i den. De gik ind på kontoret. Lidt efter blev jeg tilkaldt. Den magre bankkasserer førte ordet. Først forlangte han at jeg skulle stå ret. Jeg følte ikke trang til at stå ret. Jeg kunne simpelthen ikke få mig til at stå ret for ham. Jeg fik foreholdt at jeg var under militær kommando og havde at parere ordre. Jeg adlød stadigvæk ikke. Bankkassererens ophidselse steg. Han rev i mig, men fik mig stadigvæk ikke til at stå ret. Jeg følte mig aldeles ikke som nogen helt. Det er muligt at helte står ret. Bankkassereren gennemgik mit synderegister. Jeg benægtede ikke noget. En af de tilstedeværende var kvinde, og det gjorde situationen endnu ubehageligere. Det var kastraktionens sidste akt. Bankkassereren rev armbindet af mig. Min riffel blev mig frataget. Jeg var en fri mand. Men jeg følte mig aldeles ikke fri. Jeg følte mig ydmyget. Det var ikke den vrede der greb pelleiden Akilleus som dunkede i mig, men vrede var det ligegodt.

Jeg gik ind på våbenlageret hvor der endnu var en masse håndvåben. Der stod en fyr derinde, han havde en tromlerevolver i hånden og kunne ikke løsrive sig fra den. Jeg fik den også i hånden. Det var kram det. Hvorfor nupper vi ikke en, sagde han. Så stak han den under jakken. Jeg tog en fra kassen og gjorde ligeså. Det var ligesom de skyldte mig noget. Nu skyldte de mig ikke noget længere.

Jeg tilstår det først nu: tyveri fra frihedsbevægelsen. Men der var jo andre tyverier fra samme bevæ-

gelse udført af alle dem som ville gøre sig til et med den.

Jeg cyklede hjem. Jeg ville sove. Men jeg måtte jo aflægge beretning om det der var sket. Min far blev helt bleg. Så brød han ud i en række klager og beskyldninger. Jeg var jo ikke et ungt menneske som man kunne betro noget. Han vidste ikke jeg havde en revolver under jakken. Og så sluttede han: Nu var vi lige så stolte af dig.

Jeg gik ovenpå. Jeg undlod ikke at smække med dørene. Så kunne jeg endelig sove.

Da jeg vågnede op havde jeg fået øjne i hovedet. Jeg så tingene omkring mig, men der var en vis afstand. Jeg talte ikke med nogen i huset. Jeg skulle jo ikke blive her. Nu begyndte min egen befrielse vel snart.

Så ringede Hikke og fortalte at vi var inviteret til fest på Kroen.

På festen var der rigtig levende englændere, disse mennesker der talte dette herlige sprog som man heller ikke beherskede, men som beruste en. De bød engelske virginiacigaretter. Der var spiritus på bordet. Man genvandt mod og mandshjerte. Jeg havde min egen pige med. Men hun interesserede ikke så meget i aften her hvor der var voksne kvinder. Jeg dansede meget med værtinden. Vi dansede i en sky af Craven A, og i pauserne var der whisky i små og større glas. Hun trykkede sig ind mod mig når vi dansede. Hendes ansigt var skønt som en filmstjernes, hendes hår duftede og hendes ånde ramte mig i ansigtet og vi var hinanden nære. Men hun måtte jo også tage sig af de andre. Det var klart at levende englændere der havde været med i krigen var værdige modbejlere. Jeg satte mig hen og snakkede med et par piger som var med til festen. De så lidt triste ud. For dem havde de sidste dage været en stor omvæltning. Men ingen havde krummet et hår på deres hoveder. De var smukke. De var

som sagt lidt triste. Men under hele besættelsen havde de været muntre. De havde omgædedes tyske officerer. De havde omgædedes dem ganske upolitisk. Man så dem ofte køre afsted gennem byen med deres officerer. Det var altid flotte, unge fyre. Aldrig grimme. De valgte med omtanke og smag. Tysk talte de udmærket, men engelsk knapnok.

Deres far var død mens de endnu var børn. Mo'ren havde åbnet en lille forretning og slået sig igennem. Hun var selv køn og fuld af gåpåmod. I hendes forretning kunne man købe isvafler med ægte, luftpisket mælkeskum. Der var en venlig atmosfære, og undertiden kunne man få en af pigerne at se hvis man var heldig.

Vi var kort sagt alle på en måde kvalificerede til at være med til denne fest. Mindst jeg. Men vi var allesammen mennesker der skulle leve videre. Så stedet her var et godt sted at få de første afgørende lektioner.

Da vi skulle til at gå sad to englændere og sov, overmandet af freden her. I et mørkt hjørne var en tredje i gang med at lære de to triste engelsk. De var ikke helt så triste mere.

Hikke og jeg gik gennem den morgenstille by. Vi var ganske fulde. Vi talte om den frihed der ventede os ude i verden. Her skulle vi ikke blive. Vores planer gjorde os endnu mere berusede.

Morgensolen så os ovre på den anden side af Sønder sø. Vi skød til måls efter et adgangs forbudt-skilt med min gode tromlerevolver.

Vi skød indtil der ikke var flere patroner tilbage.

Næste dag solgte jeg revolveren til en fredelig medborger. Han har siden levet pænt og anstændigt og ikke myrdet nogen. Men hæler er han jo immervæk.

For 75 kroner.

JYTTE BORBERG

Et brev

frit efter Charles de Montesquieu, Lettres Persanes

Kære veninde!

Så er jeg velankommen hertil og har i et par uger været uafbrudt på farten for at udforske stedet, og nu vil jeg, som jeg lovede, sende dig et brev om mine første indtryk.

Uvilkårligt sammenligner jeg hele tiden det nye sted med det, jeg kom fra, skønt det er forkert, jeg bør se på det nye med nye øjne, men hvor er det vanskeligt at undgå sammenligninger, og når jeg nu vil beskrive det for dig, melder de sig straks, så jeg må fortælle dig, at her er gaderne langt smallere og mere krogede og tættere trafikeret, end hvor du bor, og hvor vi for så kort tid siden begge boede, ja, fortovene her er så smalle, at man bevæger sig i stadig angst for at træde ud på kørebanen, hvor de store transitlastvogne må midt ind gennem byen ad den allersnævreste gade, men det siges, at der er langsigtede planer om en ringvej, og at et par gader ad åre skal forvandles til gågader og en del rives ned for at skaffe plads til bilerne. Man tænker så: Hvad river de ned, og hvad bevarer de? For jeg har en fornemmelse af, at planlægninger her ofte er en forvirret blanding af løbske fremskridtstanker og ufremkommelig stikken i det vedtagne, og til hvilken kategori af tanker hører mon de mange gamle, maleriske huse og gårdene med de toppede brosten?

Der er så meget at skulle finde ud af i en by, der er dobbelt så stor som den, jeg kommer fra, men det er dog ikke kun byens størrelse, der har bidraget til min forvir-

ring, men nok så meget disse menneskers skikke og ritualer. Du kan ikke tænke dig, hvor alt her er anderledes end det, jeg før levede i. Endnu kan jeg ikke forklare hvorfor, hverken for mig selv eller for dig, og derfor er det vel, jeg føler mig så fremmed her. Det, at jeg ikke kan forklare alt, afholder mig dog ikke fra at beskrive det for dig, og jeg håber, at jeg ved brevets afslutning er nået til en vis klarhed, som måske kan hjælpe mig. Ak ja, der ser du! Jeg begynder så smukt med at sige, at jeg vil skrive til dig, »som jeg lovede«, men allerede få linier henne i brevet må jeg bekende, at jeg mere skriver for min egen skyld end for din. Tag dig det dog ikke nær, for netop de handlinger, der udspringer af den rene og skære egoisme, har vel den største bærekraft, og således regner jeg med, at både du og jeg vil få udbytte af dette brev. Hør derfor:

Jeg har som allerede nævnt været i uafbrudt aktivitet for at få udforsket stedet og har naturligvis allerede mødt en del mennesker, der har givet mig et første indtryk, der i al sin negativitet går ud på, at jeg her vil blive holdt i en slags konventionernes isolation, og når du hører det, forstår du straks min pessimisme, fordi du mere end nogen véd, hvor bange jeg er for at lade mig indkapsle af den slags sociale hæmninger. Jeg er overbevist om, at jeg skal bruge mange kræfter for at få brudt den isolation, men hvordan? Lige nu øjner jeg ingen løsning, og jeg véd, at du nu siger, jeg er for utålmodig og bør indstille mig på en lang og måske også besværlig proces, men at jeg må gøre noget. Du har sikkert ret, men forestiller dig dog ikke, hvor besværligt det vil blive, fordi du ikke har set, hvordan konventionerne virker som en beskyttelse i de kredse, hvor man inddeler samfundet i: »VI«, »De JÆVNE« og »ROSSET«. Tanken om at optage en klasses ideologi i sig uden økonomisk at høre hjemme i den synes

udelukket. Men naturligvis håber jeg, at denne iagttagelse er et forhastet fejlskøn, så det slet ikke forholder sig sådan. Jeg ønsker ikke andet, end at tiden vil modbevise mig, og at der vil vise sig lettilgængelige passager over kløfterne, så der kan opstå dialoger, som rummer en fremtid i sig, men det vil for nogle kræve en hård erkendelse af det nuværende mønsters mangel på indhold.

Skønt jeg endnu kun har været her en kort tid, tør jeg dog påstå, at det bliver en langvarig proces, for her findes mange hårdnakkede forkæmpere for det bestående.

Jeg indrømmer, at den opdagelse har gjort mig forstemt, så forstemt at flugttanker ikke var mig fremmede, men det er ingen løsning. Langt bedre er det ikke at låse sig fast i en bestemt kreds, det vil blive alt for fantasi-løst og indsnævrende, og mine informationer om menneskelige vilkår derfor altfor få og usaglige. Det er, ligesom jeg ser det så klart her, hvor de forskelle, som jo findes alle vegne, virker forstærkede, dampet ind til en essens, der anskueliggør dem i en særlig afskrækkende grad.

Jeg hager mig fast i en tro på ændringer, men indser samtidig, at det vil tage tid, måske mange år, men lad mig hurtigt forlade den slags nedslående tidsberegninger, de fører mig nemt over i alt for følelsesladede udgydelser, som jeg senere vil fortryde, derfor vil jeg nu beskrive de klimatiske forhold, de må da være ganske blottede for emotioner.

I denne måned farer regn og blæst hen over bakkerne med den stride, brune plantevækst, men man fortæller mig, at solen kan brænde og græsset blive så tørt, at det kan smuldres mellem fingrene, og at søerne til den tid vil være stedet, hvor sorgløshed og munterhed udfolder sig. Jeg ser det allerede for mig, de små joller med udspilede, brogede sejl, badende, råbende, glade mennesker, hvoriblandt jeg måske er at finde, alt grønt og blomstren-

de i de veldyrkede haver, der sine steder strækker sig helt ned til søbredderne. Jeg vil så gerne tro på disse varme syner og prøver at udbygge dem ved at vandre ad de små stier, der som et net snor sig rundt mellem haverne. Men nu fortaber jeg mig jo atter i noget, jeg ikke véd tilstrækkeligt om, lad mig vende tilbage til virkeligheden og fortælle dig, at jeg under mine vandringer er kommet til samlingssteder af forskellig art, udendørs sportspladser, der venter på sommeren for at blive brugt og nogle indendørs, der har tændt et håb i mig om at finde flere steder, hvor jeg kan trives.

For et par aftener siden gik jeg til en komedie spillet af skuespillere, der var kommet rejsende hertil helt fra hovedstaden. Desværre blev jeg ustandselig forstyrret af et velmenende menneske, der vidste, jeg var nyankommen og mente, jeg burde oplyses om alt væsentligt, hvorfor jeg fik at vide, hvor de kvindelige tilskueres frisurer var sat, hvor deres tøj var købt, og hvilke titler mændene ved deres side havde. Under hele forestillingen tilflød disse oplysninger mig i en stadig hviskende strøm, og jeg forstod, at hvad skuespillerne viste os var underordnet. En dag har jeg vel været her tilstrækkeligt længe til, at den slags forstyrrende orientering vil forekomme andre overflødig, og da vil jeg uden tvivl få ro til at opleve.

Som du ser, indfletter jeg hele tiden små optimistiske fremtidssyner, og det er ikke alene for at trøste mig selv, men virkelig fordi jeg *tror* på, at fremtiden rummer de livsnødvendige ingredienser, som skal til, for at tilværelsen skal føles rimelig, men jeg må bede om hjælp. Du og andre må ofte skrive til mig og fortælle, hvad der rører sig i jer og om jer, så jeg hele tiden kan sammenholde det med, hvad jeg ser her. Uden den slags perspektiver klarer jeg det ikke, og send kun trygt jeres breve afsted, det siges nemlig, at breve som oftest når frem til den rette

adressat, noget jeg fejlagtigt betvivlede forleden, da jeg så kort efter min ankomst blev budt til fest hos en herboende familie, jeg aldrig har hilst på, men brevet var virkelig til mig, skønt det både var trykt og håndskrevet på én gang. Da det blev tydet, viste det sig at være anvisninger på, hvor og hvornår jeg skulle møde og i hvilken dragt. Naturligvis forskrækkede det med dragten mig lige straks, og jeg så ikke anden udvej end at anskaffe én, som måtte forekomme både værtspar og gæster korrekt. Tror du, at jeg med tiden får mod til at sætte mig ud over den slags? Jeg må dog i sandhedens navn indrømme, at såvel indkøb som ventetid til dagen for festen hensatte mig i en vis opstemthed, for jeg tænkte, at nu vendte alt sig sikkert til åbenhed og munterhed, og fuld af fortrøstning ankom jeg på rette tid og sted og i den rette påklædning.

Jeg havde bestemt mig for at lægge nøje mærke til, hvordan andre gjorde, da jeg nødigt ville støde an, men til min forfærdelse var jeg den første og havde ingen retningslinier at gå efter. Da jeg har det indtryk, at samfundet her er et udpræget mandssamfund, mente jeg det rigtigst at hilse på manden først, men han betydede mig ved en nonchelant håndbevægelse, at ved festlige lejligheder ansås konen for hovedperson, og at æresbevisninger derfor tilkom hende.

Jeg ilede nu frem mod hende med den store buket, jeg medbragte, fordi behjertede mennesker forinden havde oplyst mig om betydningen af ikke at komme tomhændet, når man blev budt til folks huse. Jeg havde ligeledes erfaret, at det var vigtigt, at stilkene var lange. Ikke så snart havde jeg afleveret den meterhøje buket, før en tjenerinde tilkaldtes og hurtigt fjernede sig med blomsterne, hvad der naturligvis både skuffede og undrede mig, indtil hun straks efter vendte tilbage med dem i en vase, som hun høfligt anbragte et iøjnefaldende sted. Jeg kunne ik-

ke undgå at opdage, hvor stort et stykke hun havde måttet skære af stilkene for at få dem til at passe i vasen.

Efterhånden som gæsterne ankom, blev buketterne så talrige, at der ikke længere fandtes tilstrækkeligt med vaser i huset, og forskelligt køkkengrej blev da taget i anvendelse.

Efter en kortvarig sammenstimlen i det værelse, hvor vi blev modtaget, begav alle sig på et kort, bydende signal til næste værelse, hvor et måltid skulle serveres, men først blev man anbragt omkring bordet efter et indviklet system, der åbenbart havde stor betydning, hvad man tydeligt kunne læse på ansigterne, der fik et skuffet eller ligefrem forbitret udtryk, hvis der blev anvist en anden plads end forventet.

Her ved bordet blev der rig lejlighed til at studere de mange festdragter. Kvinderne var farverigt og overdådigt klædt, mange af dem tungt behængt med smykker. De vurderede i smug hinanden. Mændene havde mørke, højtidelige dragter, dog hos nogle livet op af små rosetter eller lignende prydelser på brystet. Skønt de fleste så ret velnærede ud, syntes de meget ivrige efter at komme i gang med spisningen, og da værtinden omtalte de forventede retter, som om ingredienserne til dem kun havde kunnet fremskaffes med største besvær, så forekom det nok så besynderligt, at spisningen meget hurtigt blev afbrudt ved, at den ene efter den anden blandt mændene rejste sig og talte. Mange ord blev gentaget op til 4 gange, skønt talernes indhold var så godt som enslydende fra mand til mand og hovedsageligt bestod af en utilsløret ros af den kreds, hvori de blev holdt, dog forekom ind imellem nogle små prik og stød, som hensatte tilhørerne i en let utryghed, der bedst bortvejredes ved, at man drak flittigt af de drikke, der uafbrudt blev budt rundt.

Omsider var talernes række slut, og man gik over til

ubruds spising og havde samtidig lejlighed til at tale med hinanden. Også disse samtaler foregik efter vedtagne regler. Først indledte manden en samtale med kvinden, der sad til højre for ham, men pludselig brød han af, som om han kom i tanker om noget, og indledte nu en samtale med den kvinde, der sad på hans venstre side. Denne samtale varede dog kun kort, hvorefter han igen vendte sig mod højre. Var kvinden til højre imidlertid blevet indfanget af samtale med den mand, som sad næst efter, valgte han at stirre tavst frem for sig, til hun blev ledig, da en fornyet samtale med kvinden til venstre kunne få hele systemet til at vakle, idet taletiden til venstre så måske blev lige så lang eller endog længere end til højre, og det lod til at være en dødssynd.

Her under måltidet troede jeg, grunden blev lagt til et indgående kendskab til de lokale skikke, jeg glemte, at det kun var en enkelt kreds blandt mange, jeg var i. En dag vil jeg sikkert møde andre kredse med mere befriende omgangsformer, for ingenting her virkede befriende. Efter at spisningen var til ende, viste det sig, at også resten af aftenen skulle præges af lige så forud fastlagte regler. Man sad i rundkredse omkring lave borde og drak først af små moccakopper siden af køligt duggende glas. Med jævne mellemrum gik en eller flere til en anden rundkreds, hvor der så rejste sig et tilsvarende antal, som flyttede til de tomme pladser i andre kredse. Denne stadige bytten pladser havde den fordel, at den enkelte ikke behøvede at skifte emne, men kunne sige de samme ting på ny. Når alle havde været rundt i alle rundkredse, var det åbenbart tid til opbrud, og man skiltes med mange taksigelser og lovprisninger af aftenen.

Havde det kun været den ene gang, jeg skulle deltage i den slags festrivaler, ville jeg have fundet det morsomt nu at skulle delagtiggøre dig i folklorens kolorit, men

man fortæller mig, at sådan foregår det altid, og jeg frygter, at de mange gentagelser, der i så fald venter mig, vil gøre mig modløs. Jeg er bange for at være undergivet vilkår, som jeg vanskeligt kan affinde mig med, og ganske naturligt kredser mine tanker uafbrudt om, hvordan jeg unddrager mig disse ritualer.

I beskrivelsen af mit første møde med stedets selskabsliv antydede jeg, at dette er et udpræget mandssamfund, og det punkt ønsker du sikkert nærmere uddybet, fordi vi sammen så ofte har drøftet den slags, og jeg må desværre sige, at det, som vi andre steder så som fordomme, der kunne bekæmpes, her fungerer som uskrevne love, i hvert fald i den kreds, som synes at skulle slutte så tæt om mig, at jeg dårligt ser andet, og jeg må igen understrege, at hvad jeg fortæller dig i dag kun kommer fra mine egne forudsætninger blandet med mine første indtryk. Med det forbehold tør jeg påstå, at de fornemme kvinder her bliver undertrykt i en grad, så de dårligt tør vove sig ud på egen hånd. Jeg ser dem isolerede i deres huse, fordrivende tiden med forskellige spil, men det, der forvirrer billedet og ikke gør det entydigt, er, at mændene samtidig arbejder som deres slaver og slæber rigdomme hjem, som kvinderne har ønsket eller krævet. Jeg tror ikke, dette indviklede mønster lader sig udrede før efter en længere og mere indgående observation, og mens den står på, vil strømninger udefra måske overflødiggøre den, fordi mænd og kvinder med tiden vil blive ligestillede i arbejde og ansvar, men naturligvis kan jeg ikke blot sætte mig hen og lade tiden arbejde for opklaringen. Jeg har forhørt mig om de øjeblikkelige forhold hos nogle af kvinderne, men kun fået vrede og harmdirrende ord som svar på mine spørgsmål. Du forstår bedre end nogen, hvordan den slags får mig til at længes tilbage til, hvor vi færdedes frit og ubesværet hos hinanden.

Her på stedet er der mange højt uddannede og belæste mænd, dem lytter man til og lærer af, det venter de, men ofte finder kvinderne det både anstrengende og kedeligt og holder deres egne sammenkomster om dagen, hvor dybsindigheder er bandlyst. Om aftenen er de så parate til at påhøre mændenes tale, men dog ikke for længe ad gangen, og de får fikst betydet dem, at en lettere konversation er at ønske, især hvis den krydres flittigt af komplimenter, noget jeg allerede erfarede ved den omtalte fest og mange gange senere har fået bekræftet ved at bemærke den begejstring, hvormed komplimenter citeres over for veninder.

Naturligvis bor her også kvinder med en ganske anden indstilling, dem leder jeg nu efter og vil skrive til dig om dem, så snart jeg har fundet dem, så du kan glæde dig sammen med mig. Jeg er også overbevist om, at her er aktiviteter i gang, som endnu er ukendte for mig, også dem leder jeg efter. Alt her er et spørgsmål om tålmodighed og tid, forhåbentlig kender jeg snart fantasifulde, skabende mennesker, der udtrykker sig gennem den måde, de lever på, for sådan som jeg lige nu ser stedet, *må* det ikke være, så ville tilværelsen blive ganske udsigtsløs.

Jeg kan ikke være med til at støtte en livsform, jeg ikke selv kan antage. Kan mændene her forlange, at jeg skal deltage i ritualer, der måske er til fordel for dem, men til fortvivlelse for mig?

Kan kvinderne her forlange, at jeg skal deltage i den lediggang, som er et adelsmærke for dem, men ørkesløs for mig?

Du husker vel, at vi, inden jeg rejste, talte sammen om mine forventninger og fandt frem til, at de gik ud på at kunne ændre oplevelsesmåde gennem det nye, men allerede de første dage her stod det mig klart, at der forventedes noget *af* mig, en slags bevidstløs medleven i de her-

skende skikke, og at *mine* forventninger var helt uden betydning.

Og dog må du ikke opfatte dette brev som skrevet gennem et modløshedens slør, derfor ønsker jeg at beskrive modtagelsen for dig, fordi den forløb i en enestående atmosfære af hjertelighed. Efter den lange rejse var det en lise endelig at få et rigtigt måltid at spise og en rigtig seng at sove i. Jeg glemmer aldrig den befriende følelse, da jeg så søerne glimte og røgsøjler stige til vejrs fra de mange huse med røde tage og opdagede søfuglenes urolige silhuetter mod den regntunge himmel. Snart efter sad jeg bænket ved et veldækket bord, og al usikkerhed over for det nye fortonede sig i det øjeblikkelige velvære.

Jeg ser nu et sådant velvære som hele indholdet i den del af befolkningens liv, som jeg hidtil har mødt, men jeg tager sikkert igen fejl, den kommende tid vil vise mig noget andet, ingenting er jo endeligt og afsluttet. Nej, netop! Jeg er overbevist om, at det at skulle leve her for mig vil blive et opgør med noget stivnet og pege mod noget muligt, men om det vil tage ti eller tyve år, véd jeg ikke i dag, kun at mine forhåbninger er store, og med disse trøsterige ord vil jeg slutte mit brev til dig om det at være i Viborg i november 1953.

Din veninde.

DAPHNE SCHJØTT

Lykkelig den by, som har en sø

Lykkelig den by, der har en sø – og lykkelig den, der har to. Hvorfor det? Det kommer jeg senere til.

Som lille pige, lige fyldt 10, skulle jeg med min familie flytte fra Odense til Viborg. Det forekom mig at være en katastrofe, en landsforvisning, en sand rædsel. Fyn, i.e. Odense, var ikke blot Danmarks smørhulscentrum, det var hele min verdens midtpunkt. Til højre lå Sjælland, som var København med mine bedsteforældre og deres gamle håndværkerstuer ude på Nørrebro. Til venstre, på den forkerte side af Lillebæltsbroen, lå Jylland. I Jylland var alting omvendt – bl. a. var køerne derovre ikke røde, men sortbrogede; det havde jeg selv lært i frøken Hørlycks private skole. Jylland betød besøg hos min moster og onkel på landet, hjemmelavet lagkage med glasur på (noget vi krigs- og efterkrigstidsbørn hjemme i Odense aldrig fik) og diverse kæledyr, som allesammen lugtede lidt at stald. Det var udmærket som besøgssted betragtet – men BO i Jylland? Køre over Lillebæltsbroen og fortsætte ind på dette fastland i stedet for efter en vis tid og et vist stykke vej at vende næsen hjemad? Umuligt.

Oven i købet var mit første indtryk af Viborg behæftet med en gru, som jeg endnu kan genkalde mig, og som på min personlige sjælearena indvarslede den atomalder, vi nu alle lever i. Det var dog en gru, der som i alle gode kriminalromaner var blandet op med en god portion gammeldags håndgribelig hygge.

I 1948, året inden vi flyttede til Viborg, var jeg heroppe på et kort besøg med min far. Vi boede for enden af Reberbanen i frøknerne Hermansens pensionat (som for nylig er revet ned for at give plads for et fladt stykke græsplæne). Dette pensionat, »Højskolehjemmet«, havde til huse oppe på førstesalen i en hyggelig rød bygning. Bagved forhuset lå baglængerne og en stor gårdsplads med toppede brosten. Den rumlende lyd af hestevogne, der kom herind med deres last af brændsel, hører ind under kategorien: menneskevenlig støj (i lighed med susen i trækroner, bølgebrænding, blæsevejr etc.). Og så var der et par kælnede gårdmisser oven i købet. Oppe i selve pensionatet herskede de to elskelige frøkener. Der var både hus- og hjerterum til en lille pige og en guds velsignelse af fremmed mad samt denne specielle jyske rigdom på kager, der i min bevidsthed kastede et lidt blidere skær over det barske hedeland.

Det var derfor mæt af både kager, kattekæl og indtryk, at jeg om aftenen blev puttet i seng oppe i et af gæsteværelserne. Men mens skyggerne voksede, og fremmede lyde puslede rundt omkring, dukkede en godt gemt og fortrængt viden op i mig: Det var i nat, verden skulle gå under. Det havde stået i aviserne, folk – dvs. alle de voksne – havde hvisket om det, og hvad værre var: selv om de nægtede det, så var det tydeligt, at de troede på det. Denne aften i det viborgske fremmede benægtede min far da også på det bestemteste at tro på det, men overbevisningens styrke fattedes ham. Det var i denne nat første gang, at en atombombe skulle nedkastes i havet i stedet for på landjorden – og jeg husker endnu, hvorledes jeg lå og kiggede på stjernerne gennem de skrånede tagvinduer og savnede mine søskende og min mor og Odense. DER ville verden aldrig skulle være gået under.

Næste morgen stod »Højskolehjemmet« i Viborg og

resten af verden endnu. Bomben var nedkastet, og dens menneskefjendske budskab havde givet genlyd helt op i en fjern jysk idyl.

Således var Jylland og Viborg i og for sig meget gode og hyggelige steder, men IKKE for odenseanere.

Og nu sad vi så alligevel en dag pakket sammen i den sorte Buick med far ved rattet og havde lagt Lillebæltsbroen bag os og arbejdede os længere og længere ind i landet, mens vores stuer hjemme i Jernbanegade lå tomme og forladte bag os, Frøken Hørlycks skole og den lyshårede artige Kirsten og den mørkhårede uartige Inger Merete var også ladet tilbage. Det var sørgeligere, end ord kan beskrive.

Sent på dagen – det var en klar oktoberdag – nåede vi endelig det aldersstegne hus i Sct. Mogensgade. Det var et kæmpehus, syntes jeg, og vi skulle bo oppe på anden sal med den store runde karnap. Allerede hovedtrappen var forkert: lys og kold og af sten. En rigtig hovedtrappe var mørk og lun og af træ. Der var ingen kæmpestor rude i entrédøren. Og stuerne inde bagved denne dør? I skumringstimen gabede en uendelighed af kæmpestore, alt for lyse rum og en umådeligt lang gang med et virvar af døre. Hvordan skulle dette dog nogen sinde kunne blive »hjemme«?

Min første nat i Viborg havde været præget af skræk, min anden blev fortvivlelsens nat. Ak, fjerne Odense, ak, hjemme!

Og så fulgte alligevel en god barndom i Jyllands gamle centrum. De store lyse kakkellovnsopvarmede stuer og den lange gang blev meget hurtigt »hjemme«. Fra vindu-

erne så man til den ene side ud over de to søer og diverse småskove, til den anden over røde teglstenstage og til den tredje over til et stort rødt genbohus, som vi hver nytårsnat udvekslede blinkende lampehilsner med. VORES gård med de sjove små bagbygninger var også brostensbelagt, og hestevognene rumlede larmende og hyggeligt ind med deres forskellige ladninger. Vi kunne også se lige ned i smedens gård, hvor hestene blev skoet – det så meget farligt ud, ikke mindst fordi vi snart i byens gader mødte en gammel mand, som vi – skønt han var ganske harmløs – var meget bange for. Han var engang blevet sparket i tindingen af en hest, og nu gik han rundt med en stor konkav fordybning i panden. Jeg personligt var altid meget bekymret for smeden, men han overlevede hestenes første tidsalder i fin stil.

Når man kom ned på gaden, kunne man enten gå »op i byen« (Viborg betyder jo det hellige bjerg, og bykernen med domkirken i Sct. Mogensgade ligger på toppen af dette »bjerg«). Denne tur gik ad snævre og mere eller mindre snoede gader forbi gamle købmandsgårde og foroverhældende borgerhuse og endte oppe i hovedgaden, Sct. Mathiasgade, der sammen med Sct. Pederstræde slås med vores gade om at være den allerældste.

Eller man kunne gå udad, forbi træskyggede haver og den nye katedralskole med sin søjlehal og sin legendariske symmetri, videre ud mod det egentlige land. Den sidstnævnte vej er jeg gået og især løbet utalte gange i mit skoleliv. Vi havde 5 minutter eller helt præcist 3 hen til skolen. Vi vidste, at Ussing-Jepsen i al slags vejr gik udenfor med sin lille stok og ventede på at notere efternølerne. Alligevel var vi ofte blandt disse og prøvede forgæves at blande os med Bjerringbro-eleverne, der på

grund af togtiderne ikke KUNNE nå at komme til tiden. Men Ussing kendte sine lus og skilte rutineret de sorte fra de hvide (må min zoologilærer tilgive mig denne allegori).

Var således vejen udad forbundet med hastværk og bange anelser ind imellem, så var vejen op til byen en glædelig vej. Det var vejen ind til Nytorvs festlige torvedage med haveblomster i brogede bundter omvundet med sejl garn, kæmpekurve med grøntsager og brune landæg, ja, sågar levende gæslinger af og til. (En ung Viborgjurist faldt for sådan en lille gul en og slæbte den med hjem til sin efterhånden hærkede kone, hvor den levede et lykkeligt kælegås-liv). Og så var der, ikke at forglemme, honningkageteltet, hvor man kunne vælge mellem hjerter med ømme indskrifter i lyserød sukkerglasur eller, hvis man var en mindre poetisk, men mere lækker-sulten sjæl, store brune rosin- og mandelfyldte chokoladeovertrukne bomber. Pengene puttede man i en messingske på et meterlangt skaft, som den rare mand rakte ned til en. – Det var også vejen ind til hestemarkederne i Grave- ne, hvor kæmpestore heste dundrede frem og tilbage over brostenene, og hvor de rødmossede købere og sælgere blev mere og mere lystige, som timerne skred frem. – Videre var det vejen ind til Fotorama og Kino Palæet, byens to biografer, sidstnævnte oven i købet byens teater ved festlige lejligheder, med malet fortæppe, amoriner i loftet og en mægtig stor prismelysekrone. Under denne krone har jeg i min allermest romantiske alder engang siddet og set en ung Erik Mørk som Hamlet og siden med bankende hjerte presset den rødeste blandt roser og lagt ind i programmet, hvor den ligger endnu, lidt sort efterhånden, men tilsyneladende uforgængelig. – Endelig var det vejen ind til en af de to tilbageblevne af byens mange, mange gamle kirker, som ikke eksisterer mere. Her stod valget

mellem domkirken, der var stor og kold og majestætisk i al sin granit med Joakim Skovgaards billeder på både lofter og vægge – disse billeder, der virkelig skiller menneskeheden i to dele: én for og én imod. Og så den lille varme Søndre Sogns kirke (der vel burde hedde Sortebrødrekirke den dag i dag) med sine gamle udskårne kirkestole af træ prydet med ydmyge små malede billeder fra en længst svunden tid. Typisk for disse naive billeder er dét med det ængstede hjerte, zinnoberrødt og svulmende, der vederkvæges af dråberne fra en himmelsk vandkande, som stikker ud mellem de drivende sommerskyer. Hvis ens eget hjerte ikke røres ved dette syn, da skal der vist mere end himmelske dråber til at smelte det.

Jeg indledte med noget om søer. Og jeg vil slutte med at fortælle om Viborgs søer, fordi de gemmer den gamle bys sjæl i sig (og ikke blot dens sjæl. Også – efter hvad gamle kloge folk fortæller – en højst konkret muret underjordisk gang, der i hemmelighed går, eller gik, fra domkirken til den gamle Asmild Klosterkirke ude ved Søndersø. Sidstnævnte hørte nemlig til et nonnekloster).

Der er det specielle ved Viborg, at næsten uanset hvordan man går, udad eller indad, op eller ned, så ender man gerne ved en af de to søer.

Kommer man østfra, så føres man ind til byen ad den gamle dæmning, der delte den oprindelige ene sø i to, Nørresø og Søndersø (næsten alle stednavne i Viborg er noget med verdenshjørner eller helgener). Den kastanie-træs-kantede Randersvej hæver sig jævnt, og allerøverst oppe ligger domkirken med hele den gamle del af byen. Det er den smukkeste måde at komme til Viborg på.

Søerne selv har mange lykkelige egenskaber. En af dis-

se er, at de hver for sig netop har den ideelle størrelse for en travetur. Nørresø er den mindste og kan af trænedes hærvejstravere klares på mindre end en time. Almindelige mennesker bruger ca. fem kvarter. Søndersø er lidt større og også lidt landligere. Alligevel er det svært at foretrække den ene for den anden. Deres øvrige gode sø-egenskaber deler de med andre søer, når man ser bort fra Loch Ness og de få andre i verden, der kan prale af uhyrer.

Til gengæld har Viborg-søerne en tam svane. Eneste overlevende af et kuld på fem, udruget i Nørresøs nordende, dybt inde i sivene. Denne nummer fem har vist sig at være en udpræget hjemmeføding. Mens træernes løv omkring begge søer og i byens mange haver og baggårde først flammede op i alle solnedgangens farver for siden at falme og tørre og dale mod jorden, svømmede den forvoksede grå og grimme ælling rundt ved sine fødesiv i selskab med en lille sort troldand. Da den første rimfrost lagde sig i græsset, og den merkantile novemberjulestemning begyndte at stikke sit skægprydende fjæs frem i gågaden, var den blevet en meget stor, nærmest gåsestor gråsvane. Men den blev i sine siv. Alene sammen med sin lille sorte nabo. På det tidspunkt vidste den allerede, at den var en svane. Når søgængerne stod stille inde ved bredden og kaldte »svane – svane«, kom den sejlende hen mod de kaldende, allerede med noget let kongebrusende over sig. Man kunne også signalisere til den, helst med en bagerpose. Og så lod den sig i øvrigt traktere, værdigt og venligt, og kunne tit finde på at gå helt op på bredden på sine store sorte fødder for at være så nær som muligt ved det høje rare mobile brødtræ. – Inden frosten nu for alvor bed sig fast, kom den tidligere nævnte himmelske vandkande i funktion og overgød vinteren med stiltfærdige byger og blide grå tåger, til lige stor glæde for energikriseramte mennesker og hjemstavnsbundne svaneunger.

Forbløffende tidligt på året var søbredderne dækket under et blåhvidt anemonetæppe, som næsten straks efterfulgtes af blomstrende træer og buske, hvorhen man så. Da skete det, som hver gang er lige dejligt, hvadenten det opleves i eventyret, operaen eller nede i Viborg Nørresø: En dag, da de gule iris var sprunget ud, og et af dens mange mennesker stod og vinkede med sin krøllede brødpose inde på bredden, kom den nu helt udvoksede svane langsomt sejlene indad over søens blå bølger. En snehvid hals hævede sig yndefuldt op over et brus af de hvideste dun og fjer, mens to kæmpestore vinger lå nydeligt og sirligt let krydset over ryggen. Da den nåede bredden, vendte den hovedet på siden og så op med et venligt kul-sort perleøje. Og så var fortryllelsen brudt, og den sædvanlige hyggelige affodring fulgte.

Således har Viborg-søerne om ikke en Nessie, så en Swannie. Og der er håb om, at de længe vil have det: For da den lille troldand lagde sig til at ruge på en stak æg i nabosivene, kunne man pludselig se svanen i selskab med den yndigste damesvane, som alene den gavmilde himmel må vide, hvor den har fundet. Syrenhegnene ved Søndersø duftede i et væld af surrende bier den dag, den lille sortbrune promenerede sin pippende flok på en halv snes omkringfarende dunkugler. Og kort tid efter kunne enhver, der lagde vejen om ad Viborg-søerne, fryde sig over et vakkert syn: forrest sejlede en stor hvid svane, bag den fulgte i (næsten) lige række syv grådunede svaninger, og bagest knejsede endnu en stor hvid svane. I de efterfølgende uger kunne den lille familie ses rundt om i begge søer. Somme tider forskrækkedes deres brødtrær over kun at se fem eller seks grå unger; så taltes der op-hidset om de umættelige vandrotter, der gør så drabelige indhug i de små ællingers rækker. Men kiggede man nøjere til, opdagede man et eller to små hoveder tittende

frem oppe fra en af de store svaners rygge, inde under vingen. Og lettelsens suk var næsten hørligt.

Hvis nogen nu, efter at have læst om denne gamle idylliske bykerne og dette sande svaneeventyr, vil spørge, om hele Viborg da er et stykke H. C. Andersen-idyl, vil svaret (hvad andet havde han ventet?) blive nej. Ganske vist er en stor del af min barndoms Viborg, der på mange måder var et menneskevenligt og varmt miljø, bevaret. Tendensen går tilsyneladende gudskelov i retning af en større forståelse for sådanne miljømæssige værdier, der spiller en langt større rolle for menneskelig trivsel, end de magthavende indtil for blot få år siden forstod. Selvfølgelig er der også vokset et nyere omegns-viborg frem. Nogle steder har det fået en udmærket udformning, hvor man har forenet gammel og ny tids erfaringer til et harmonisk hele, hvor det er godt for både dyr og mennesker at være (hvilket er, hvad man kan kræve af et godt miljø). Men der er andre kvarterer – selv inde i byens midte – hvor man har begået vor tids typiske fejltagelser med alle de deraf følgende sociale vanskeligheder, trivselsbesværigheder og almindelig miljøforringelse – alt det, der ind imellem truer med at ødelægge de gode livsbetingelser i vort samfund, og som man måske tydeligst kan sammenfatte under betegnelsen »Det københavnske Sørings-syndrom«.

Det er her, søerne kommer ind: hvad gode fremsynde menneskelige kræfter tit forgæves må slås for at opnå over for gigantmodstanderne: profitkrav, prestigeønsker og hele den teknokratiske ensporethed – det klarer en enkelt tilpas stor sø blot i kraft af sin eksistens. Thi hvor der nu er et frisk åndehul med levende småbølger, sorte troidænder og tamme svaner, med svajende sivskove og

gule iris, og med bredder dækket af krat og buske, haver og træer – der ville der højst sandsynligt ellers have ligget en betonkranset parkeringsplads med en masse biler, der allesammen oser.

Lykkelig derfor den by, der har en sø. Og den, der har hele *to*? Må *den* så ikke kaldes lyksalig?

Regn er tegn på, at svalerne flyver lavt

Løjtnant Larsen så ud over paradepladsen, der lå med lange skygger mellem de røde mandskabsbarakker. Der gik en soldat med en lærredssæk om halsen og samlede sølvpapir og andet affald op fra den soloplyste vej på den anden side af plænen. En gang imellem stod han stille og så ud over græsset, hvor stære nikkende spadserede rundt efter føde.

En af munderingsdepotets lastvogne kom langsomt til syne ovre ved kostforplejningen og passerede i slow motion tungt kompagnis og stabskompagniets bygninger for kort efter at dreje med stadig mindre og mindre hastighed ud af hovedindgangen ved Rødevej. Løjtnant Larsen trak vejret dybt og kiggede igen over mod soldaten, der stod som før og fulgte stærene med øjnene. En gang imellem lettede de og fløj af sted ud over de røde tage og op i træerne, der voksede i skellet mellem kasernen og dyrskuepladsen.

»Hvis jeg kunne synge«, tænkte han, »ville jeg synge en sang om det derude: fuglene og morgensolen og den enlige soldat, der står i sine egne tanker ... men helt det samme kunne det jo nok aldrig blive.«

En af stærene slog op fra græsset og fløj over mod barakken, han stod og stirrede ud af, og da den kom nærmere, kunne han se, at den havde noget i næbbet. Så forsvandt den over hovedet på ham. Løjtnant Larsen vendte sig om. Kommandobefalingsmanden sad bøjet over skrivebordet og renskrev den nye øvelsesliste, og ved det an-

det bord var kontorordonansen i færd med at ordne kompagniets kartotekskort, men den eneste lyd kom inde fra chefskontoret, hvor kaptajn Halding med denne snøvlen-de stemme, som han var kendt for i hele regimentet, atter udbrod: »Om jeg forstår et kuk af det hele!«

Kompagnichefen havde straks ved sin ankomst til kontoret bedt ordonansen om et metermål og stod nu ved sit skrivebord og målte den ene gang efter den anden længden af den ridestav, han altid gik med under armen.

»Nøjtnant Narsen«, kaldte han højt et øjeblik efter.

»Hr. kaptajn«, svarede den næstkommenderende og skyndte sig ind til kompagnichefen.

»Om jeg forstår det«, gentog kaptajn Halding. »Om jeg forstår en pind af det hele, nøjtnant Narsen. Nøjagtig 61,5 centimeter nang. Om jeg forstår, hvordan det kan gå til ...«

Løjtnanten var et hoved højere end sin overordnede, og da han var kommet helt hen til ham, sagde han med en lille hovedrysten: »Det er ikke godt at vide, hr. kaptajn.«

»Ja, 61,5 centimeter nang, det er den«, repeterede kaptajnen og tænkte på konkurrencen, som kompagniets to ordonanser havde arrangeret på soldaterhjemmet aftenen før. Et af spørgsmålene til deltagerne havde været, hvor lang kaptajn Haldings stav var. Alle havde svaret 61,5 centimeter, hvortil kaptajnen triumferende havde kunnet svare, at det rigtige tal var 60 centimeter, hvad han endvidere også kunne oplyse om var i overensstemmelse med de militære forskrifter.

»Hvor de sidste halvanden centimeter er kommet fra, det gad jeg nu godt vide«, sagde kaptajnen, »men 61,5 centimeter, det er den. Hvordan kunne de menige nabaner være så sikker på det. Det er et mysterium. Et stort mysterium!«

Engang under en stor militærøvelse havde kaptajn Halding stået i et skovbryn med en tændt cigar i munden, mens han studerede fjenden i en kikkert. »Nå, de nægger nok røg ud derovre«, sagde han lidt efter til sin lange løjtnant. Men om det var under den samme øvelse, at han var faldet i noget snubletråd, som kompagniet havde lagt ud for at afsløre fjenden, var der næppe nogen, der huskede længere. »Hvad er det her for noget nort«, havde han råbt vredt, da han atter var kommet på benene.

»Melder, hr. kaptajn, at det er snubletråd«, kom det lidt efter fra en lille korpulent korporal.

»Snubletråd eller ikke snubletråd«, skældte kaptajnen, »det skal ned under jorden. Man går jo og falder i det!«

En anden historie om kaptajn Halding gik ud på, at han sammen med løjtnant Larsen havde været på inspektion i kompagniområdet under en efterårsmanøvre. De var da kommet til to soldater, der lå ved siden af en radiosender.

»Og hvad naver de to herrer så her«, spurgte Halding strengt.

Den ene af de to radiofolk havde fortalt, at de lå og ventede på bærebølge.

»Ja, er det ikke det, jeg siger, løjtnant Narsen. Nutidens ungdom, ikke sandt? Her nigger de to nømler og dovner. Mens den ene nige så godt kunne nøbe over og hente den bærebølge.«

Ikke mindst to gravehistorier var særlig yndede i såvel mandskabets kantine som i officersmessen. Den første gik ud på, at kaptajnen havde beordret sin næstkommanderende til at grave et stort hul ude på eksercerpladsen. Løjtnant Larsen havde da spurgt om, hvad der skulle ske med al den jord, som blev til overs. Hertil svarede Halding, at den skulle fyldes i et hul, som løjtnanten kunne sætte kommandodelingen til at grave. Derpå spurgte Lar-

sen, hvad man skulle gøre ved den jord, som blev til overs fra det nye hul.

»Narsen, Narsen, som De dog spørger i dag«, udbrød kaptajnen til sidst utålmodigt. »Al jord som bliver til overs skal naturligvis fjernes på bataljonens foranstaltning.«

Den anden gravehistorie, som verserede, angik nogle menige, som var fritaget for almindelig tjeneste. De var derfor blevet sat til at planere et stykke jord, og mens det øvrige kompagni dagligt var på øvelse på Klostermarken, var kaptajnen hver morgen gået ud til de fritagne og havde afstukket et stykke jord og sagt, at når de havde ordnet dette stykke, havde de fri for den dag. Det passede altid nogenlunde med et dagsarbejde. En onsdag havde kaptajnen imidlertid afstukket et mindre areal og endvidere sagt, at når de havde planeret dette jordområde, kunne de alle syv tage på orlov. Ved middagstid var de menige færdige med at grave og var da også straks efter taget hjem. Da kaptajn Halding hørte det om aftenen, råbte han højt: »Det er da også kattens. Og jeg som troede, at det var nørddag!«

Der var også to historier ude fra byen, som ofte gik igen på kasernen. I den ene havde han under en fest, som regimentet arrangerede for gamle soldater, efter fællessang af »Jylland mellem tvende have« holdt en af de blændende taler, han også var kendt for. Da han var færdig, havde han så opfordret hele den store forsamling til at synge med på »Jylland mellem tvende have«.

Den anden drejede sig om en fest, som regimentet holdt med deltagelse af byens borgmester. Hen mod aftenens slutning skulle Halding som den ældste officer overrække byen en lille present, og med høj røst bad han derfor borgmester Lauritsen om at modtage gaven ved talerstolen. Borgmesteren var imidlertid for en stund kaldt ud

til telefonen, og i den hensigt at fortælle kaptajnen dette ilede en uniformeret betjent op til Halding. Inden han havde fået tid til at aflevere sin besked, greb den smilende officer kontrollørens hånd og holdt en smuk takketale, som sluttede med, at han bad borgmesteren modtage regimentets gave som en tak for mange års godt samarbejde.

Der verserede mange andre beretninger om kaptajnen med den karakteristiske talefejl. At han en morgen på en vintermanøvre havde råbt til en chauffør, som sad fast med sin lorry i et mudderhul, at han skulle sætte lastbilen i bakgear og køre langsomt frem. Og at han en gang i messen havde hørt en oberstløjtnant fortælle en gåde, som gik ud på, »at der var fan'en til forskel på livgarden og 1. regiment«. Hvad der ved en senere lejlighed havde fået Halding til at spørge den intetanende løjtnant Larsen, om han vidste, hvad forskellen var på de to københavnske regimenter. Da hans næstkommanderende ikke kunne finde løsningen, fortalte kaptajnen ham, »at der var santsans til forskel«.

I løbet af de mange år, som Halding tjente sit regiment i Viborg, blev der vel også tillagt ham flere historier, end det var rimeligt.

Men det skulle ikke have været sådan. Det var ikke meningen, at hans liv skulle være forløbet, som det gjorde, endsige næsten være bestemt af de historier, som stadig holdes i hævd ved regimentet. Akkurat som det ikke var meningen, at de fleste mennesker her i verden skulle have levet det liv, de levede, mens de var levende. I næsten alle tilfælde skulle de have levet et anderledes liv med andre muligheder, men et eller andet sted tog de fejl. Eller noget mislykkedes, eller de lod sig vælge eller begrænse af ting og mønstre, som allerede var færdige, og

som det – om nogensinde – kan tage et menneske det meste af en levealder at løfte sløret for.

I Haldings tilfælde findes der godt gemt en forsamling af mennesker, som engang var kommet for at høre en kendt opdagelsesrejsende fortælle om sit liv sammen med eskimoer nord for Thule. Selv glemte eller fortrængte han vel efterhånden denne bestemte aften, hvor det første menneske, han så, da han trådte ind, var en mørk, langhåret pige, der rejste sig ovre ved den ene væg og forsvandt i en klynge mennesker.

Men folk sad ikke desto mindre rundt om ved små borde dengang for længe siden. De lyttede til de sælsomme ting, som foredragsholderen kunne berette om fra de små bopladser. Senere kunne de, som havde lyst til det, smage tørret sælkød og spæk. Halding sad først for sig selv i en krog i salen, men under spisningen flyttede han over til et bord midt i rummet. Lidt efter opdagede han, at den brunøjede pige, som han havde set et glimt af tidligere på aftenen, sad ved et bord et par meter væk og stirrede på ham. Han bøjede sig frem og begyndte at fortælle hende om en drøm, han havde haft om natten:

Jeg kom hjem, fortalte han hende og kunne mærke, hvorledes stilheden bredte sig, og da nåede jeg lige at se dem bortføre en eskimoisk pige i en bil. Hun lå bagbundet på en dør, som de bar imellem sig. Der var en af dem, der sagde: »Vi ødelægger ryggen på hende.« Men jeg kom for sent. De nåede at slippe væk. Det eneste, jeg fik fat i, var nummeret på bilen. Det var X 4088. I det samme kom mine venner til, og jeg fortalte dem, at jeg var klar over, hvem bortførerne var, men at jeg ikke ville fortælle dem det, idet jeg vidste, at ingen af dem ville tro mig alligevel. Det var fire af hendes venner, som havde bortført hende, og da de kort efter kom kørende forbi ude på vejen, standsede jeg dem og råbte så højt, jeg kunne,

at det aldrig skulle lykkes for dem. Derefter lod jeg dem køre og skyndte mig ind i huset. Jeg var ikke mere end lige kommet ind ad bagdøren, før jeg hørte min far sige i telefonen: »Hvis der er én, som kan opspore hende, så er det ham. Vi bliver nødt til at uskadeliggøre ham. Jeg vil begynde med at kassere ham«, fortsatte han, »og det betyder ganske enkelt, at man vil tage alting fra ham.« Da min far havde lagt røret på, gik jeg hen og stillede mig foran ham. Han tog mig om skulderen og førte mig hen, så jeg kunne se ud over en storby, der i aftensolens sidste stråler bredte sig til alle sider. »For god til at skyde på, ikke sandt«, sagde han og pegede ud over hustagene. Jeg nikkede. »Nå, men hvorfor har du så skrevet, at vi skal åbne ild imod den«, bemærkede min far. Jeg kunne kun svare, at det var ment symbolsk, hvortil min far omgående replicerede: »Hvordan vil du så forklare skydningerne rundt om i gaderne lige nu.« Han stod lidt og nød sin triumf, men så sagde han lavmælt: »Du er færdig nu!« Der var ikke andet at gøre end se at komme væk. På et tidspunkt løb jeg oppe ved den bageste række i en sal fyldt med folk, og nede foran dem allesammen stod en mand og kastede ild efter mig. Ilden beskrev en bue i luften, før den landede, men jeg nåede at springe til side hver gang. Under flugten kom jeg til en bro, hvor jeg endelig kunne føle, at jeg var sluppet fra dem. Det eneste, jeg kunne se, var en mand, som kom hen imod mig med et stykke sandpapir i hånden. Endvidere kunne jeg ikke undgå at lægge mærke til en tom bil, der stod lidt ude til siden. Meningen er, at jeg skal tro, at han er på vej hen for at slibe bilen, tænkte jeg og vidste bedre. Så da han gik til angreb på mig for at stryge huden i ansigtet af mig, var jeg forberedt. Endnu en mand med et bundt sandpapir kom til, men jeg var dem for hurtig hele tiden. Gang på gang undgik jeg dem for til sidst at se mit snit

til at komme væk. Kort efter begyndte det at sne. En storm rejste sig, og alene og noget forkommen begyndte jeg at kæmpe mig ind i snefoget, mens jeg bestandig tænkte på, at for hver eneste meter jeg fjernede mig, kom jeg en meter nærmere mit mål. Og således fandt jeg til sidst dig uskadet i en lille bjælkehytte, der lå i læ af nogle bakker med forblæste fyrretræer. Alligevel gik jeg et øjeblik efter atter ude i snestormen, i det fjerne kunne jeg se den lille træhytte. Du var der ikke mere, men der lå en seddel til mig om, at du kom straks. Det første, jeg tænkte på, da jeg læste din besked, var din ryg. På den anden side kunne jeg hverken gøre fra eller til længere. Der stod en lille udskåret trækurv henne i det ene hjørne.

Den langhårede pige med de smalle brune øjne havde sat sig i hugsiddende stilling på gulvet foran mig. »Skal jeg fortælle dig noget«, sagde hun og satte sig ved siden af mig. Hendes hår var sort og tykt, kinderne var runde og munden meget stor. Når hun så på mig, så hun lidt længere, end det var nødvendigt. Eller også var det mig, der gjorde det. Eller jeg vidste ikke, om jeg var vågen eller ej. Foredragsholderen var i færd med at fortælle om én af sine slæderejser. Hun smilede og begyndte:

Jeg tog en dag ud i skovene lidt nord for Helsingør. Det må have været i begyndelsen af maj, fordi jeg husker, at bøgen stod med nyudsprungne grene, og mens jeg løb ud og ind mellem stammerne, sagde jeg til mig selv, at alle disse grønne farver var utrolige. Senere begyndte jeg at gå efter lysningerne og lydene. Mens jeg sådan næsten lod mig føre af sted, tænkte jeg mere og mere på, at der måtte være en anden måde at være dér, en måde, hvor ikke bare skoven og dens liv, men også mine følelser i forbindelse dermed bestemte hele min færd og mine oplevelser i det flammende rum, som stod åbent omkring mig. Hvor jeg var en del af et stort rullende hjul. Må-

ske forstår du det bedre, når jeg fortæller, at jeg lidt efter lidt opdagede, at jeg ikke længere var alene. Vi var to og gik lidt forskudt for hinanden, ingen af os sagde noget, og da vi kom til toppen af en lille ås, hvorfra en dal bredte sig ud i nogle skråninger med lærketræer, satte vi os ned. Det ville ikke være rigtigt, hvis jeg ikke fortalte dig om den anden. Det var ikke et overnaturligt væsen, en dæmon eller engel, hvad du måske kunne tro, og det var heller ikke et andet menneske. For eksempel én, jeg var forelsket i. Nogen gange var han en mand, andre gange var hun en kvinde eller et barn, men heller ikke det spillede nogen rolle. Det nærmeste, jeg vist kan komme det, er, at den anden var det menneske, jeg skulle blive til, hvis jeg resten af mit liv levede i overensstemmelse med alle de muligheder og situationer, som jeg kom ud for, eller hvad man nu siger, når man vil udtrykke, at man i bogstaveligste forstand er totalt til stede på det sted, man er. Jeg var hele tiden dette hjul, og hvis du havde set den måde, vi oplevede skoven og dens muligheder på, ville du ikke være i tvivl om, hvad jeg mener. Der var så at sige ingen forskel. Derudover må du endelig ikke tro, at det menneske, som jeg var sammen med den dag, sagde en hel masse eller gjorde noget, som klart eller uklart overbeviste mig om, at det var, hvad man måske kunne kalde mit yderste jeg. Slet ikke. I grunden skete der ikke andet, end at vi var sammen. Ingen af os sagde for eksempel noget, og når jeg nu oplever det igen, husker jeg tydeligst af alt den lange flammende tid, hvor vi sad tavse og så ud over den lille dal. På et tidspunkt vidste jeg, at det var den eneste gang i al tid, at træerne om os stod, som de gjorde. Visheden om dette gjorde mig varm over det hele. Det meste, jeg kan fortælle om, hvad der skete med mig sammen med den anden, er noget, jeg senere er kommet til. Jeg mener ordene, for mens jeg sad

derude eller gik mellem træerne og deres utrolige farver, forstod jeg det altsammen uden ord, og det var godt at komme ud af sig selv. Jeg tror, at der i hvert eneste menneske er en uendelig række muligheder, som bliver til uendelige oplevelser, når man åbner sig til alle sider. Jeg tror også, at en masse mennesker ikke kommer længere end til sig selv, fordi de lukker af eller ensidigt lader sig bestemme eller føre med af hensigter udefra. Men ingenting er givet på forhånd. Alting sker, mens det sker.

Da jeg forsøgte at fortælle ham om min oplevelse den dag i skoven, opdagede jeg, at han stirrede mere og mere hengivent og indstændigt på mig, ligesom jeg ikke kunne undgå at lægge mærke til, at han havde sværere og sværere ved at holde sine hænder i ro.

JETTE DREWSSEN

Tre år i Viborg

Viborg, tre års gymnasietid, senpubertet. Perioden mellem seksten og tyve er måske den, da der sker allermindst. Den tid, som Klaus Rifbjergs Anna kalder den gode samvittigheds tid. Den selvhøjtidelige, selvcentrerede periode, da man tror sig i stand til at frakende sig sine væsentligste forudsætninger, da renheden i hjertet er uden grænse, da alle muligheder føles åbne, selv om intensiteten i oplevelsen egentlig er så forfærdelig lille.

Vore meninger var så rigtige, selv om vi sådan set ikke mente så forfærdelig meget. Ikke nær så meget som den tilsvarende aldersgruppe mener nu tolv-femten år senere.

Der er mange enkeltbilleder i erindringen fra den tid. Men hvad var betydningsfuldt? Jeg véd det ikke. Jeg kan ikke pejle begivenhederne fra disse år med nogen prioritering. Jeg véd ikke, om det er mere væsentligt, at jeg var dårlig til langbold, end at jeg stjal magnolieblomster i anlægget ved Borgvold om foråret. Det må blive spredte betragtninger uden nogen særlig velstyret samordning. Andet kan ikke lade sig gøre.

Sørne spillede en rolle. Der er to søer i Viborg, Nørre og Søndre. SØEN er Nørresø. Dagen efter et skolebal gik drenge og piger to og to med hinanden i hånden rundt om søen. Terrænet omkring søerne egner sig fortrinligt til at dyrke et nyt bekendtskab op.

Hvis man efter et bal havde aftalt med en fyr at gå tur med ham om søen næste dag, var spillet gående, forspillet, hvis man var heldig. Hvis alliancen fortsatte ud-

over dagen efter skoleballet, tog man af og til begge søer med, og det tog tid, når man skulle ligge ned på alle de gode steder, for dem er der mange af. Var den udkårne en kollegianer, var søturene problematiske, fordi begge søer dårligt kunne nås inden det fastsatte tidspunkt for læsetid på kollegiet.

Mærkeligt nok faldt det næsten aldrig nogen ind, at man også kunne leje en robåd og sejle på søerne. Det var først, da en tilrejsende forbindelse gjorde mig opmærksom på, at en rotur var en mulighed udover den efterhånden så grundigt kendte spadaseretur, at jeg for første og eneste gang oplevede Viborg fra vandet, mens en kompetent yngling håndterede årerne i den lille robåd, mens han missede med øjnene mod solen og smilede venligt til sin overrumplede ledsagerske.

Men søerne betød også noget i andre forbindelser end lige romancernes. Når vore sind var i oprør, og vi gik til søerne en efterårsaften, lod vi de beskedne krusninger på søens overflade akkompagnere vore udfarende følelser. Det er klart, at et hav med voldsom brænding og uendelige vidder mod horisonten ville have passet os bedre. Men en tilværelse midt i landet med få lomme- og rejsepenge havde lært os at tage til takke.

Der var drøn på selverkendelserne den aften, da vi efter en engageret tur om Søndre Sø havnede i kollegiets opholdsstue og hørte Ravels Bolero, eller dengang en pige sad foran pejseilden samme sted og drak frugtsaft fra dåse med sugerør og sagde, at hun vel nok følte sig primitiv nu.

Katedralskolen var en lukket og beskyttet verden. Også for os, der var tilløbere og ikke egentlig integreret i byens akademiske miljø. Der gik nemlig klare skel mellem forskellige grupper af elever, eller alumner, som det vist hed i kollegiets ordensreglement.

Der var de oplagte, dem, hvis forældre boede i byen, og heraf var naturligvis de allermest oplagte dem, der stammede fra akademikerhjem.

Så var der de tilrejsende, eller gennemrejsende, burde man nok sige, skibonitterne, dem fra Bjerringbro, Kjellerup osv. De kom om morgenen og rejste hjem om eftermiddagen. Jeg kom aldrig til at kende nogen af dem fra Skive, men jeg havde altid en fornemmelse af, at de var særligt spændende. Der gik myter om deres oplevelser i toget til og fra. De så så sikre ud, når de i flok langsomt og værdigt gik gennem Gravene og Reberbanen fra toget, og pigerne fra Skive var altid så flotte. Siden er der kommet gymnasium i Skive, har jeg hørt. Viborg Katedralskole må være meget anderledes nu.

En tredje gruppe var kollegianerne, rektors kælebørn. Rektor var stolt af kollegiet. Der var fem etager. Tre, de nederste for drenge, de to øverste for piger. Jeg boede ikke på kollegiet, men kom der meget. Det var et hus med præceptorer, præfeker, tid for morgenberedskab, læsetid, natteberedskabstid, sovetid. Disciplinen har muligvis ikke været urimelig, selv om den ind imellem forargede os dybt. Faktisk var der kun ganske få, der lavede numre med at kravle ud af vinduer på forbudte tidspunkter, selv om det naturligvis skete af og til.

Ud over bybørnene, de gennemrejsende og kollegianerne var der en fjerde gruppe, den jeg selv hørte til: Dem, der boede på lejede værelser. Det var en kaste helt for sig. Ikke at vi ikke havde berøringsflader til de andre, for det havde vi naturligvis. Vi var fribyttere, lidt forhuttede, men besad en vis hovmodig stolthed over at kunne sætte vore egne rammer for en tilværelse, som kun begrænsedes af husværterens luner, der var meget skiftende fra tilfælde til tilfælde. Imidlertid var de fleste husværter

uendeligt langmodige, jeg vil altid have en stor blød plet i hjertet for Elna og Oskar på Johannes Ewaldsvej.

Den form for frihed, vi havde, rummede noget af det, ungdomsoprørerne senere gik i brechen for. Om vi håndterede frihedens muligheder særlig godt, véd jeg ikke noget sikkert svar på. Vi læste alle sammen Det forsømte Forår af Scherfig og aggressionerne blomstrede ved det. Men jeg kan hverken i erindringen eller ved overlagt eftertænkning rigtigt blive klar over, om vi følte vore forår forsømte. Vi var jo ligesom forløberne for det egentlige ungdomsoprør. Den cementerede respekt for autoriteterne var ved at være i skred, vi stod ikke helt til at afrette eller forsømme efter forgodtbefindende. Men der var alligevel ikke tale om egentlig revolteren mod systemet. Et løst mellemstadium af den slags kan være et dårligt udgangspunkt i nogle henseender, men kan måske også give en gavnlig fleksibilitet i andre. Jeg tror, jeg skal blive ti år ældre, før jeg kan bedømme, om også vi snublede i starten.

Nu er det i øvrigt også voldsomt at udtale sig på en hel generations vegne, og måske endnu vanskeligere end nogensinde før, for udover forløbere for ungdomsoprøret spirede der jo også i de tider – omend yderst spagfærdigt – småkim til kvindeoprør og kvindefrigørelse.

Jeg husker morgener til morgensang i festsalen mellem søjlerne, da en eller anden hviskede, at hendes menstruation var gået over tiden, den fælles panik, der pludselig blev en hektisk tællen på fingre alle steder, veninders aldrig svigtende sympatiangst for, at også de blev gravide.

Nogle blev jo faktisk gravide, kastede op til morgensang og fik foretaget aborter under mere eller mindre lyssky, ydmygende, mandsskabte betingelser. Altid med ganske få medvidere, altid med en stensikker tavshedsloyalitet fra de nærmeste veninder.

At det aldrig faldt os ind at formulere os om disse problemer, at vi aldrig drømte om at forsøge at tage stilling til den tids abortlovgivning, at vi bare fordøjede vilkårene, der dengang var sådan, at man enten »kendte en adresse til fem hundrede kroner« eller også agerede nervesammenbrud, hvis man var dygtig, at vi aldrig opponerede mod alt det, forekommer i dag helt usandsynligt. Men sådan var det. – Mulighederne, der åbnede sig ved at få lov at tage studentereksamen viste sig jo siden for mange at være en gulerod foran næsen, præmien, som det netop for nogen ved den manglende kvindebevidstgørelse blev vanskeligt at indhente og nyde godt af.

For værelsesbeboerne var der mærkeligt nok det særkende, at de fleste kom i skole hver dag, havde snitligt vist ikke nær så mange forsømmelser som f. eks. kollegianerne. Mastodonten på Ålborgvej i nyklassicistisk stil med pergola, balustrade og festsal med søjler udgjorde i vores ellers noget strukturløse hverdag en sikkerhed, en ramme, som vi automatisk søgte til, selv om mulighederne for pjækkeri var iøjnefaldende store.

Balustrade, pergola, præfekter, præceptorer. Det var begreber, som nok kunne tage vejret fra den, som kommer ind med firetoget, eller altså i dette tilfælde med rutebilen fra Tørring. Men foruden disse forrygende fremmedord stødte man på andre nye begreber som f. eks. fortovsret og hilsepligt.

I Reberbanen (gaderne har sære navne i Viborg) var fortovet på visse steder så smalt, at to personer ikke kunne passere hinanden. Jeg tror, det er ud for blomsterforretningen. Derfor indskærpede rektor ved morgensangen, at der var noget, som hed fortovsretten. Hvilket vil sige, at den, som har gaden på sin venstre side, skal vige for den, som har gaden på sin højre, når man møder hinanden på steder, hvor fortovet ikke er bredt nok til to. Det

er imidlertid ikke helt umuligt, at jeg husker galt. Det kan godt være, at sagen i virkeligheden forholder sig sådan, at den, som har gaden på sin højre side, skal vige for den, som har gaden på sin venstre. Men under alle omstændigheder lærte jeg i gymnasiet, at der er noget, som hedder fortovsretten.

Hilsepligten var ikke noget, man i den forstand kunne lære. Det var noget, man skulle huske. Og det var en af de ting, der oftest blev omtalt ved morgensange: Man skulle hilse på lærerne, både når det var inden for skolens pigtrådsindhegnede grund, og når det var udenfor.

Meningen var, at det skulle gavne skolens klima, at vi således hilste på hinanden alle sammen. Jeg er ikke utilbøjelig til at være enig i synspunktet, men visse elementer i skolens noget inhomogene lærerkollegium syntes ikke umiddelbart begejstrede for at skulle hilse, når de traf os. En enkelt lærer fik faktisk nervøse, krampelignende trækninger i nakke og ansigt, når han nødtvungent skulle hilse på os uden for skoletiden. Der var også andre, for hvem det må have været en lidelse, selv om det ikke gav sig lige så tydelige udslag.

Men disse flinke hilsener, vi afleverede rundt omkring i byen gav ind imellem anledning til en noget urimelig sammenblanding af arbejde og privatliv. En veninde var engang i en fransktime ude for at blive irettesat for sin manglende forberedelse til dagens lektie med ironiske bemærkninger om, at hun skulle læse om eftermiddagen i stedet for at rende og føjte. Den slags gjorde os bitre, når det var, hvad der kom ud af at følge sin hilsepligt på en måde, så alle lærere vidste, hvornår man havde været på bytur og med hvem. Jeg selv var ude for, at en lærer ligefrem gik så vidt, at han sagde, at jeg skulle kunne aflevere min oversættelse med ligeså stor sikkerhed, som jeg havde afleveret min vinken til ham, da vi sidst havde

truffet hinanden på Ålborgvej. Enhver må kunne forstå, at bebrejdelser af den art er for meget for et ungt og følsomt pigesind.

Men gymnasietiden var jo nu engang undervisning, og hvad skal man så skrive om undervisningen? Som en af klassens dovneste elever burde jeg måske have et godt udgangspunkt for at betragte undervisningsmetoderne distant og beskrive dem præcist. Men det føler jeg nu ikke, jeg kan. Jeg holdt mest af skriftlig eksamen og terminsprøverne, for da kunne man sidde i fred uden at blive forstyrret. Men jeg skal ikke lægge skjul på, at det ærgrer mig nu, at jeg ikke læste Shakespeare ordentligt, at jeg ikke læste Cicero ordentligt, at jeg ikke læste Goethe ordentligt. Jeg véd ikke hvorfor, jeg ikke arbejdede ihærdigt med stoffet, for det interesserede mig sådan set alt sammen. Der var kun to emner, jeg var helt og aldeles ligeglad med: Stenarter og det tysk-romerske kejserrige, emnegrupper, det stadig ikke er lykkedes mig at aftvinge nogen interesse.

Der blev på et tidspunkt arrangeret ekskursion til Bornholm, hvor vi skulle gå lange ture og se på stenarter. Vi boede i Gudhjem og blev så hver morgen kørt i busser til et eller andet sted, hvorfra vi skulle gå lange ture, tilrettelagt sådan, at busserne ventede ved endemålet for at køre os hjem. En tre-fire stykker af os gjorde os gode venner med chaufførerne, sådan at vi ubemærket kørte med dem i stedet for at vandre turen igennem, og når så de første fra flokken af ivrige skærvesamlere dukkede op, blandede vi os tilfældigt og diskret med dem. Tilbage på vandrehjemmet skrev vi de andres rapporter af. Jeg fik aldrig lært mere, end at granit består af kvarts, feldspat og glimmer. Men det er jo også altid noget, og Gudhjem er yndig om aftenen.

En enkelt lærer står stærkest i erindringen. Han blev almindeligvis beskrevet som en dårlig lærer, men et pragtfuldt og spændende menneske. Nu var det sådan, at selv om respekten for autoriteterne var ved at være i skred, betød det ikke, at vi havde særligt veludviklede forudsætninger for at modtage en undervisning, som ikke byggede på autoritære metoder. I virkeligheden var Baf foruden at være et inspirerende menneske og en fremragende oplæser en fortrinlig underviser. Men vi var ikke egnede til at modtage hans form. Han lagde tingene frem, vi kunne tage dem eller lade være, men de var der. Og eftersom vi altså ikke rigtigt var modnet til at forarbejde et stof, som blev tilbudt uden nogen som helst fornemmelse af tvang, endte vi med at bruge hans timer til at indhente forsømmelser i andre fag. Det var dumt, ærgerligt. Han var forud for sin tid. Hans undervisning rummede dele af det, de begyndende oprørstanker efterlyste, og vi så det ikke. En godt og vel midaldrende lærer med hans ideer må i alle fald dengang have følt sig som et forsømt efterår.

Gymnasietiden, og dermed Viborg, er for mig stærkest knyttet sammen med den omstændighed, at perioden var senpuberteten. Den tid blev grundlaget for venskaber, som holdt og et ægteskab, som ikke holdt. Disse ting har haft betydning, og først virkelig betydning senere end Viborg.

Det alderstrin, som byen uløseligt er knyttet til for mig, finder jeg egentlig ganske uinteressant. Børn før puberteten har som regel en langt større vidde i deres begrebsverden, et langt mere originalt tankesæt end de, som netop er ved at komme ud af puberteten. Forudsætningerne for personligheden er lagt længe før, man når sekstentytten-tyve år, og den tilværelse, man skal manifestere sig i, tegner sig først senere.

Ibsen har forstand på livsløgne, I. P. Jacobsen på den

ideale fordring, de gamle grækere på demokrati og Shakespeares vist nok på alting. Bestanddelene i granit er allerede nævnt og maskeret futurum exactum er vanskelig at genkende, fordi den formelt optræder som plusquamperfectum.

Viborg er en indtagende og smuk by, skolen ikke nogen dårlig skole. Jeg var tilløber en tid, de væsentligste ting er hændt mig før og efter.

Min vej til byen

Døren falder altid i med et brag, hvor forsigtigt jeg end prøver at lukke den. Jeg går rundt om hjørnet, hvor jeg må bøje hovedet under hyldetræet, knaser hen over den lille plads nord for huset, lister ned langs æbletræerne, der blomstrede så længe i år og nu tynges ned af grøn-hvide klynger af frugter, går ud ad den snoede sti, der kantes af nælder og vild boghvede og kommer ind i Klosterskovens høje, åbne sal, hvert år til højre med tætte grå skarer af fuglemælk, og altid den kløvede sten på plænen til venstre og altid og for evigt den lille bitte sivende kilde i det store elmetræ lidt længere borte. Nu er jeg på vej til byen.

Jeg dasker over den store plæne, hvor det gamle indre-mission synger salmer en tidlig forårssøndagmorgen, og hvor villakvarterets yngre ungdom leger rodeo på knallert om aftenen, og kommer ind på stien, hvor jeg så ofte traf Ole Skovmand for nogle år siden.

Ole kom man aldrig forbi blot med en morgenhilsen, hvad enten han var i gang med at rive eller spise sin frokostpakke i Morris Minoren, der var parkeret uden for skovporten. Man skulle lige høre et lille afsnit af Ole Skovmands barndomshistorie fra en landsby, hvor han var anbragt som plejebarn. Det var intense beretninger båret af social indignation, som endnu flammede vildt op i hans erindring.

Så kort et menneske lever, så tæt det endnu er på sine fjerneste oplevelser. Vi kan nå dem med hænderne og røre ved dem næsten.

Ole opholdt sig et eller andet sted på min vej. Vi vinkede ikke til hinanden, Ole forlod heller aldrig rigtigt sit arbejde, før jeg var lige ved, så så han op og sagde dav, og så stod jeg der en halv time, selv om jeg med mellemrum sagde, at jeg havde travlt.

Ole passede på mine børn på vej ind til byen. De hilste og råbte til hinanden, og han standsede dem med bolcher, opmuntrede dem og morede dem og fulgte dem i opvæksten, som han kommenterede på en tillidsvækkende måde.

Pludselig forsvandt Ole fra sin post, han havde antydet, at han ikke holdt til det mere. Jeg traf ham senere ledig på fortovet over søen. Det gik ikke så godt, men alligevel ikke så dårligt, kunne jeg se på Oles undvigende smil.

Han havde så ofte svoret hævn over for mig, på sin barndoms fortrædeligheder, men har vist aldrig taget den.

Jeg lagde selvfølgelig ikke mærke til noget, når jeg havde talt på Skovstien med Ole, så gik jeg blot hen ad stien og gik udad skoven, men traf jeg ham ikke, som jeg ikke gør mere, så og ser jeg på de mange indskårne navne i bøgetræerne, nogle skåret tydeligt for ganske nyligt, andre vokset til forvreden ukendelighed. Jeg prøver at udskille tallene, men kommer aldrig ud af 1930'erne, skønt jeg så gerne ville have haft et tegn fra det sidste århundrede, hvor skoven dog allerede havde vokset så længe, og hvor så mange må have vandret i den og skåret hjerter, forbogstaver og årstal i den.

Nu er jeg på Kloster Allé, hvor det suser og rasler i de høje gråpopler. Den første har en udhulet kræftknode, hvor der ligger et frønnet pulver, lidt hø og undertiden et cigaretskud. Her trykkede en vildand sig et par år i træk og rugede. Omkring træet, på den lille græsflade ned til søbredden vokser der mange svampe i eftersommeren, gerne fluesvampe, som jeg vælter med skosnuden på vejen

hjem i håb om, at det kunne være champignon, som jeg en enkelt gang også har fundet. I søbredden og ud i Sønder sø satte fiskeren tidligere garn, men nu er fiskeriet frit, og efter at søen er blevet rensat, ligger der én og to og tre og fire både langs østbrinkerne morgen og aften.

Jeg er lidt tidligt på den, men da jeg nærmer mig Bruunsvej, kommer tandlægen elegant svingende om hjørnet og drejer hovedet og ser mig og hilser godmorgen, inden han kører over Randersvej på vej ind til byen med veltilpashed. Han var én af de første fra villakvarteret, der lod bilen stå og blev gående og cyklende. Der bliver flere og flere. De fleste begynder først efter en lille eller en stor advarsel. Så ser man dem stile afsted med stor energi og fyrighed, lysende af genvundet kondition. Måske ser jeg én af de første, når jeg drejer om hjørnet ved postkassen, én af byens embedsmænd, der så længe har gået her, har gennemført ualmindeligt hastige vandringer sommer og vinter med ternet filthat eller ternet kasket og et stort halstørklæde viftende bag sig, tit med stokken knuget på ryggen og trods farten langt borte i egne tanker.

Dæmningen over søen må vi alle passere, og her identificeres byens fodgængere og cyklister let igennem idelig færdsel. Her kommer domorganisten raslende ned ad Overlund bakke med blikket rettet 45 grader nedad, betagende distræt, én af byens store entusiaster, som snart vil give lyd fra sig inde ved kirkens store orgel. Op ad Overlund bakke maser vor biskop, lidt svinglende med forhjulet under den hårde anstrengelse, men med sit venlige, fine smil og glimt i brillerne parat. Vilhelm Pape stimer op på sin knallert. Han har spand eller en kasse på bagagebæreren og er på vej ud til sit fiskeri. Han vil vende tilbage cirka fem minutter i tolv for at spise middagsmaden, og om eftermiddagen vil han køre ud igen. Han

er bare fyldt treogfirs. Vorherre holder sin hånd over ham, men slår hans fjender ned. Det har han betroet mig gentagne gange, dog aldrig på vej til fiskeri. Da hilser han ikke, da står han aldrig af, han der ellers standser mig på gadehjørnet og fortæller mig om de fejltagelser, jeg i øjeblikket er ved at begå.

Isbåden ligger død hen ved sit bolværk på nordsiden af dæmningen, men bådudlejerer er i gang på udlejningsbådene og hilser op i morgensolen. Inde i alleen ved Borgvold vandrer allerede redaktør Skodshøj og frue med en lavbenet hund vimsende på morgenturen, men de er for langt borte til, at vi kan hilse og få os en snak. Jeg råber over vejen til gartneren, der hvæser afsted på en orange knallert og overhales imens til fods af én af byens sagførere, der med flagrende hvidt hår forsvinder ind mod byen, mens kommunaldirektøren drejer af ind til cykelstativerne ved toiletbygningen, hvor han for bakkens stejlheds skyld foretrækker at sadle af og vandre det sidste stykke i dyb koncentration. Han er én af de få oftest langsomtgående.

Jeg ser ned i bunden af parken vest for Borgvold, hvor magnolietræet hvert år blotter sin fylde af sanselige blomster, lige før det store rhododendronkrat åbner sit flor af lynfarver, mens kastanjerne tændes langs vejen, og hegnets kaprifolier begynder at dufte.

Der ovre til venstre på hjørnet af Brænderigården, hvor et lille stykke af Riddergade endnu drejer af ved siden af den nye gennembrudsvej, skal jeg ikke mere se gamle Ørum med stråhat og plusfour på vej ud ad byen og omkring søen, ledsaget af sin hustru, måske efterhånden hvilende lidt på bænken, nu hvor de nærmede sig halvfems. Der sidder en ungdom, der venter på en bus mod Hammershøj og Randers, og en anden rejser sig og går videre for at tage en lift, jeg véd ikke hvorhen.

Jeg krydser gaden og går op langs de små stejle haver mod Mathiasgade, hvor kvinderne stod i aprilsolen og rev bedene med vintergækker, krokus og juleroser. Jeg passerer porten til det for længst nedlagte bryggeri Dania med dets sagnomspundne ølkældre, som alle endnu mener er hemmelige gangsystemer til gavn for munke og nonners synd, et tema, som optager vor by, som døden gør det.

På vej op ad Bispestien træffer jeg budbringeren fra Ibsgården, han stager sin høje magre krop i hastigt fald ned ad bakken. Hans drengede hår falder hvidgult ned i panden over de mørke vidtåbne øjne, der ulmer i hans magre ansigt, han trækker kroppen lidt skævt afsted, han hilser kort og næsten uhørligt og imponerer ved sin nærværelse, fordi han altid har været her, altid i den samme rastløse uopholdelighed på vej mellem hjemmet og byen med sin stok, sin gang og sine øjne. Og pludselig husker man ham også på den gamle Rundebænk omkring træet, sammen med de andre, der flyttede stokken mellem benene sommerdagen og aftenen med, de evige tilskuere, som fulgte os, mens vi gik til eller forlod dagens gerning.

Bispegårdens portner er i haven, ømt optaget af at holde vedlige og gøre smukkere. Hans høje skikkelse med hatten er inde i skyggen af store træer. Han ser op og ser sig om engang imellem, og ser ud over græsplænerne, bærbuskene og bedene, og et lykkeligt lys rammer nu og da dele af hans skikkelse.

Oven for trappen sidder gartneren fra Latinerhaven og spiser sin mad i bilen. Han ser lige ud og smiler og hilser og spiser videre. En halv time senere vil man se ham igen mellem blomsterne og buskene i den gamle have, hvor han atter hastigt ser op og smiler.

Og nu bliver det mørkt under træerne, mens jeg passerer domkirkens apsis, hvor stenløverne vogter det østlige

vindue. Jeg går i svalheden og grenhangets svingende skyggenet og kan se kirketjeneren komme ud af sin dør og skrå over til syddøren. Vi skal hilse mange gange på hinanden i løbet af dagen.

Sådan når jeg kontoret i den gamle telegrafbygning og hilser på dem, der er kommet.

Vi hilser og hilser på hverandre. Vi bevæger os i nærhed og fjernhed omkring hverandre, med og for hverandre, og ingen kan vide, hvad han er for de andre, men måske hvad de andre er for ham.

Og hjem går jeg i medlys sen eftermiddag, eller i skumringen om vinteren, hvor sneen løber over skovstien.

En tilflytters bekendelser

En forårsaften i 1966 sad jeg i stuen i min lejlighed i Silkeborg. Jeg var travlt optaget af at rette stile, og foran mig på bordet befandt sig foruden stilebunkerne min røde tepotte og en stor kop. Børnene var for længst lagt i seng, og der var blevet helt stille i børneværelset. Da ringede det på døren. Jeg havde ikke ventet besøg, så det var med nysgerrighed, at jeg lukkede op. Udenfor stod en meget ung mand i meget store støvler. Jeg inviterede ham ind og bød ham en kop te og et par madder, hvorpå han gik til sagen: Han kom fra Viborg og havde hørt, at jeg kunne holde taler. Og at jeg var engageret i det vietnamesiske folks kamp for frihed og selvbestemmelse. Det første stillede jeg mig tvivlende overfor, da jeg sandt at sige aldrig havde holdt en egentlig offentlig tale, men det sidste kunne jeg kun bekræfte. Nå: Ville jeg holde en tale i Viborg ved en demonstration til støtte for det vietnamesiske folks kamp? Da vi begge mente, at en sådan tale næsten holdt sig selv, sagde jeg ja.

Til trods for, at jeg er opvokset i Svejlbæk uden for Silkeborg, blev dette mit første besøg i Viborg. Det skulle ikke blive mit sidste.

På denne tid havde jeg arbejde i Århus og kørte hver dag frem og tilbage med bussen. Det var drøjt, men jeg havde af hensyn til børnene, der var ganske små, valgt at bosætte mig i Silkeborg, hvor boligproblemerne var mindre faretruende end i Århus, og hvor man lettere kunne få børnehavempladser. Dertil kom naturligvis, at Bedste, familiens ubestridte overhovede, boede kun 8 km fra

vor adresse i Silkeborg. Jeg gik og lurede på, at der skulle blive arbejde til mig på de kanter. Så en dag i foråret 1967, i et frikvarter, sad en af mine kolleger og slangede sig på lærerværelset med det sidste nummer af fagbladet. »Hør her, Estrid«, råbte han pludseligt. »Her er stillingen for dig! Det er på Viborg Katedralskole. Læs engang!«

Jeg læste stillingsopslaget og så, at der var tale om en stilling med engelsk og fransk, mens mine fag er engelsk og tysk. Så det var med bange anelser, jeg i næste frikvarter ringede skolen op. Imidlertid opmuntrede rektor mig til at søge stillingen, da han kunne se, at der under alle omstændigheder kunne blive arbejde til mig. Jeg betænkte mig ikke et øjeblik, men gik lige hjem og skrev ansøgningen. Ganske kort efter blev jeg indkaldt til samtale med rektor. Folk, der hørte, at jeg havde søgt stillingen, sagde til mig: »Er du klar over, at du får en fremtrædende konservativ personlighed som rektor, hvis du får den stilling? Jeg mener, du som kommunist ...«

Mødet med Karl Olsen resulterede imidlertid for mit vedkommende i kærlighed ved første øjekast. Ud af et gammeldags, stort kontor kom en høj, kraftig hvidhåret mand, der trykkede på næven, så en fuldbefaren dæksmatros kunne gå hjem og lægge sig. Vi fik en kortfattet snak om, hvad jeg var vant til at påtage mig af arbejde og om, at skolen skulle indføre HF-kurset pr. august 1967, dvs. straks ved HF-lovens ikrafttræden, og som et af de første gymnasier i landet. »Jeg mener, at vi må tilbyde amtets uddannelsessøgende de muligheder, der gives, så jeg har kraftigt støttet tanken om, at vi i Viborg starter med HF straks«, sagde han. Vi snakkede om boligproblemet og andre praktiske ting, og den ufortrødne maner, hvorpå Karl Olsen tacklede den slags daglige vanskeligheder, gjorde et meget tillidvækkende indtryk på mig, da jeg sætter stor pris på beslutsomme og handle-

kraftige mennesker. Dette var kontant snak, så da jeg tog hjem med tilsagn om, at jeg ville blive indstillet til stillingen, var jeg selvfølgelig meget glad.

Efter få måneder som adjunkt på Viborg Katedralskole svor jeg en dyr ed, at jeg ikke ville flytte, før jeg blev båret eller smidt ud. Efter nu at have arbejdet der i syv år føler jeg endnu ingen anledning til at revidere min ed.

Sagen er nemlig den, at Viborg Katedralskole er en bandsat god arbejdsplads. Den er en stor, gammel skole med et stort lærerkollegium. Alle aldre er repræsenteret, lige fra de helt gamle kolleger, der står umiddelbart foran deres otium, til purunge folk direkte fra eksamensbordet. Dette giver en fortrinlig garanti imod, at grasserende pædagogiske moder kan erobre arbejdsgangen. Der er ingen »profeter« på Viborg Katedralskole – en »profet« ville straks blive grundigt til grin – men derimod er der en rig variation af opfattelser vedrørende det daglige arbejde, så at frugtbare samtaler om dette emne gang på gang kan inspirere en og give en gode ideer. Hvad angår forholdet mellem elever og lærere, kan jeg jo ikke udtale mig på andres vegne end mine egne, men jeg har i hvert fald et helt fortræffeligt forhold til eleverne, hvilket jeg da håber, er gensidigt!

Elevklientellet kommer fra byen, oplandet og også langvejs fra, idet skolen har kollegium. Elevernes alder rækker fra 16 til op i de midaldrende år, idet der blandt HF-kursisterne bestandig findes gifte og hjemfarne folk med erhvervs erfaring. Der ligger noget positivt i at gå fra en gymnasieklasse ind i en HF-klasse og dermed skifte arbejdsatmosfære. Det er en probat metode til vedligeholdelse af ens pædagogiske formåen, og det giver arbejdet en ekstra underholdningsværdi.

At undervisning kan være et meget underholdende ar-

bejde, især på en god arbejdsplads, betyder selvsagt ikke, at der ikke er problemer at slås med. Det er altid problematisk at afsætte lærdommen til det mindretal af elever, der har ondt ved at magte ens fag. Det er trist at se, når en elev får et ringe udbytte af sit arbejde, og man kan kun gøre ét for sit publikum, nemlig undervise så effektivt og elskværdigt som muligt. Med de nylig forhøjede klassekvotienter i gymnasiet og HF er opgaven blevet meget sværere, og mange flere får meget mindre ud af undervisningen. Det er min opfattelse, at en sådan form for offentlige besparelser er molboagtige, idet befolkningens kundskabsniveau naturligvis bør højnes, ikke ned-sættes.

Viborg er på flere måder en sælsom by. Den adskiller sig en hel del fra sine nabo-byer Skive, Holstebro, Herning, Silkeborg og Randers. Disse nabo-byer har i betydelig grad karakter af industri- og arbejderbyer, hvad Viborg ikke har. Viborg er præget af det kraftige islæt af embedsmænd og offentligt ansatte fra de mange institutioner i byen. Nævnes kan bl. a. kasernen, statshospitalet, amtets og amtskommunens kontorer, domkapitlet, museerne, de to gymnasier, landsarkivet. Desuden præger det byens liv, at den er oplandsby for et stort landbrugsopland. Der er få store arbejdspladser, men en række mindre. Arbejdskraften har for en meget stor del rod i landbruget, og mit indtryk er, at ganske mange af de viborgensiske arbejders sjæl er delt mellem den nye klassebevidsthed, der følger med arbejderstatus, og følelserne for den gamle klasse, bondestanden. Byens navnkundigste arbejdsplads er Asani-virksomhederne, der som tekstilindustri især beskæftiger kvinder. Asani med filialer dominerer ganske som den førende kvindearbejdsplads. Der er ingen tvivl om, at kvindefagbevægelsen ville være tjent med et par store konkurrenter til Asani som købere af

kvindelig arbejdskraft. Set fra et fagligt synspunkt er det aldrig godt, når en enkelt arbejdsgiver dominerer markedet.

Ofte hører man, at Viborg skal være en by, det er svært at komme rigtigt ind på livet af, hvis man er tilflytter. Det har i hvert fald ikke været min erfaring, tværtimod. Viborg er uden sammenligning den by, jeg er faldet bedst til i. Men den slags hænger velsagtens sammen med de forudsætninger, man har for at flytte til byen. Det er yderst troligt, at det er sværere at flytte ind til Viborg som ufaglært arbejderske med uvisse erhvervsbetinger, end det er at komme til byen med et godt arbejde i ryggen, så at man er forskånet for at få sin gang på Arbejdsformidlingen eller i værste fald på socialkontoret. Man skal jo betænke, at en stor del af arbejdskraften er bortrationaliseret fra landbruget, og en stor del af denne arbejdskraft har sikkert ikke haft andet valg end at søge ind til Viborg, der som nævnt ikke er nogen egentlig industriby. Jeg har for øvrigt en skummel, ubekræftet mistanke om årsagen til, at Viborg har brug for hele to gymnasier: Med de usikre erhvervsudsigter for egnens ungdom satser mange på en videregående uddannelse, der tages i andre byer. Her kan ligge en reel fare for en ungdomsflugt fra egnen, og for indeværende mener jeg ikke, at Viborg er rustet til at løse et sådant problem.

Men som sagt: Selv har jeg haft let ved at falde til i byen. Det er ikke blot på min arbejdsplads, jeg har følt mig hjemme.

Kort efter, at mine børn og jeg var flyttet ind i en lejlighed i Vestervangskvarteret, modtog jeg besøg af formanden for den kommunistiske partiafdeling i byen, den navnkundige tidligere modstandsmand Peter Abildskov, og kassereren Arne Kanstrup. De kom for at hilse på og aflevere min overflyttede partibog, og så havde de for

resten en stak løbesedler, som de bad mig om at dele ud i blokkene. De to ældre herrer fik en kop kaffe, og de satte mig lidt ind i afdelingens anliggender. Det var en god og hyggelig samtale, og jeg følte mig på en helt naturlig måde velkommen i byens politiske liv. Min ældste søn, der var syv år gammel, fik en krone for at hjælpe mig med at dele løbesedlerne ud. Denne opgave tog han så alvorligt, at han gik rundt i opgangene og ringede på og spurgte, om folk var interesserede i at modtage materialerne. Det tog ham syv lange og syv brede, og jeg kunne ikke forstå, at han var så længe om det. Da han kom hjem, var hans kurv tom og hans lomme fuld af småpenge, som venlige husmødre havde stukket ham, og hans mave var fyldt med boller og syltetøjsmadder. Han havde nydt sin eventyrlige udflugt, omend han havde overfortolket sin opgave noget!

Inden længe fik jeg kontakt med en gruppe militærnægtere, der aftjente deres civile værnepligt på institutioner i byen og i Kompedallejren. Det var flinke unge mænd, der savnede et sted at sidde i fred og ro i deres fritid og snakke og musicere. Et sted, hvor man ikke var tvunget til at købe øl eller lignende for at få lov at være der. De interesserede sig for de store ting, som det hører sig til i de unge år. Politik, religion og kunst blev sat til debat, bølgerne gik højt, og børnene og jeg havde nogle dejlige aftener i dette behagelige selskab. Ofte var entreen fuld af store træskostøvler, mens guitar-spil og sang lød i stuen, og der blev drukket litervis af te med franskbrøds-madder til. Børnene reddede sig en ekstra halv time at være oppe i. Og de flinke nægtere var ved flere lejligheder babysittere for mig, når jeg onsdag aften gik til domorganist Sennels' sommerkoncerter i domkirken.

Så en lørdag eftermiddag i november, da børnene var på besøg hos Bedste i Svejbjæk, kom en ung mand ved

navn Hans Jørgen Hvid og præsenterede sig som kunstmaler. Han havde forstået, at jeg var kunstinteresseret. Havde jeg lyst til at komme ud på ægteparret Nybo Jensens konfektionsfabrik og se en udstilling af unge viborgensiske kunstmalere? Jeg gik straks med, og det skulle jeg ikke komme til at fortryde. Det blev en god oplevelse. Af de kunstnere, jeg traf på udstillingen, husker jeg især Tage Ravn og Elonn Agerup. De gik og diskuterede med det fremmødte publikum, der afveg en hel del fra det gængse galerie-publikum. Det var folk, der var meget langt fra finkulturelle, og det snobberi, man så ofte træffer i gallerierne, var der intet af. Fabrikant-ægteparret gik og hyggede om gæsterne og bryggede kaffe på den lille virksomheds kaffemaskine, og folk drak kaffe af papbægre og spiste wienerbrød til. De unge kunstnere måtte besvare mangt et djærvt og ligefremt spørgsmål. Kedeligt, at ikke flertallet af landets kunstdebatter er af denne beskaffenhed! Da jeg gik hjem om aftenen, var jeg blevet dus med alle arrangørerne og lovede at komme igen næste dag. Hans Jørgen Hvid gik med hjem og nød en hakkebøf med løg, mens vi ivrigt drøftede den konstruktive kunsts problemer. Derpå spillede vi grammofonplader, så vidt jeg husker et par af Beethovens sidste strygekvartetter. Da Hans Jørgen Hvid gik hjem, havde han en stak kunstbøger med under armen. Særlig interesseret var han i Johannes Ittens pædagogiske værk: Kunst der Farbe.

Vort nystiftede venskab udviklede sig snart til mere, og vi enedes om at flytte sammen. Således fik han kone og børn, mens vi fik en mand og far. Som følge heraf blev vi Søndermarkere. Lejligheden i Vestervangen var for lille til os alle fem, så vi rystede bankbogen for spare-skillingerne og købte hus på Århusvej. Det var i juni 1968. Huset var billigt, men godt og med en rar have til. I haven lå en bygning, der havde været brugt til dels ga-

rage, dels hønsehus. Det blev lavet om til atelier med ovenlys, så at malergrejet ikke længere skulle stå i stuen og friste børnene til kunstnerisk udfoldelse på gulv og vægge, og naturligvis så at Hans Jørgen kunne få antagelige arbejdsvilkår. Takket være den gældende skatte-lovgivning blev vi dog aldrig gift. På forespørgsel oplyste skattevæsenet i Viborg, at Hans Jørgen i tilfælde af giftermål ville få alle mine skattefradrag bortset fra et par helt ubetydelige. Disse ville han som hjemmegående husfar naturligvis ikke kunne udnytte, så at resultatet af et bryllup ville have fordyret vor husholdning langt mere end andre folks. Så det skippede vi. Ret beset er det fantastisk, at skattevæsenet i 1968 har kunnet tjene fede ekstraprovenuier hjem fra ægtepar, hvor det tilfældigvis var konen, der var forsørger. Og så er der dem, der mener, at kønnes ligeberettigelse længe har været en realitet. Hvadbehar?!

Søndermarken er et særligt kapitel i Viborgs geografi. Den er et kvarter med gamle og nye huse imellem hinanden. Folk har høns, duer eller kaniner i baghaverne, det vrimler med hunde og katte. På Århusvej er befolkningen groft set opdelt i to grupper, nemlig folkepensionisterne og de unge ægtepar med små børn. Det er et udpræget folkeligt kvarter. Der ligger ingen luksusvillaer, og der er ingen snobværdi forbundet med at bo der. Beboerne er, som i hele Søndermarken, jævnt godtfolk. Stemningen er hyggelig og stilfærdig. Der er god plads til folks børn. Men der er skam også skyggesider ved kvarteret. Først og fremmest finder man på Århusvej stadigvæk husvildebarakker, noget, man jo skulle mene, at kommunen burde have afskaffet for længst. I disse barakker indsættes stadigvæk familier med børn, så begrebet »barakunge« er endnu ikke afskaffet i Viborg! Jeg har ofte undret mig over, om dog ikke byens viise mødre

og fædre af og til har en søvnløs nat ved tanken om de sagesløse børn, der underkastes denne ydmygelse? Mon ingen af byrådsmedlemmerne stammer fra socialt handicappede familier? Mon ingen af dem nogen sinde har prøvet at blive drillet i skolen for den slags? Det pinligste ved det hele er, at det kan være meget svært at vække offentlig debat om sådanne affærer, idet man alt for let kommer til at hænge enkeltfamilier ud med navns nævnelse. Rejser man sagerne offentligt, véd enhver i kvarteret, hvem der er tale om. I en tid, hvor »nul-millionærer« er blevet et begreb i befolkningen, kan tanken om husvildebarakkerne forarge en dobbelt.

Gennem Hans Jørgen havde jeg allerede stiftet bekendtskab med kunstnerægteparret Winsløw, før vi flyttede på Søndermarken. Maleren Lasse Winsløw, der er indfødt Søndermarker, er en institution i Viborg. Hans malerier og grafik hænger på offentlige kontorer såvel som i private hjem. Ganske jævne mennesker har hans billeder hængende over sofaen. Man spørger sig selv, hvilken hemmelighed det er, som Lasse Winsløw kender, siden han har opnået en sådan udbredelse. Men en del af forklaringen er nok den, at hans priser er overkommelige samtidigt med, at folk kan forstå hans værker. Hans portrætkunst og modelstudier er værdsat side om side med hans malerier af lokale motiver. På Viborg Søndre skole, som er Søndermarkens kommuneskole, hænger et repræsentativt udvalg af hans værker. Her finder man ligeledes en stor mosaik af hans kone. Det forestiller delfiner og hav. Det pryder svømmehallen og er en omskrivning af motivet fra en gobelin af fru Winsløw, der af profession er væver. Et par gange om året holder ægteparret udstilling af deres værker i deres eget udstillingshus i et hjørne af deres gamle have ned til Søndersø. Disse udstillinger

er faste kulturbegivenheder i byen, på linje med domorganist Sennels' sommerkoncerter i domkirken.

Taler man om Søndermarken, kommer man ikke uden om SIK, Søndermarkens Idræts Klub. Kun min totale uvidenhed om sport afholder mig fra at brede mig umådeholdent om denne udmærkede forening, der formår at samle børn såvel som voksne i stort tal om idrætten. Mangen forælder lægger et stort stykke arbejde i at træne med børnene i fritiden, og mangen miniput udvikler sig gennem årene i SIK til en habil fodboldspiller. Der dyrkes diverse idrætsgrene i SIK, og jeg kan ikke få anden opfattelse, end at det er kvarterets største forening.

I september 1969 blev jeg valgt til formand for den kommunistiske partiafdeling i Viborg, idet Peter Abildskov på det bestemteste nægtede at lade sig genvælge. »Der må en yngre mand til«, udtrykte han sig. Han havde da bestridt posten siden 1945. Han må have været en hård negl. Efter at have klaret denne tjans i fem år føler jeg, at der må en yngre kvinde eller mand til. Det har været en meget lærerig periode for mig, men i længden bliver kravene lovlige store, når de skal forenes med fast arbejde, inclusive de mange aftener i selskab med stilebunkerne, børn og hjem samt andre sysler. Som bestyrelsesmedlem i DKP er man slet og ret gift med partiet. Det er et pragtfuldt, men krævende ægteskab, der tar på fysikken. Der er jo hele tiden noget: Valgkampagner, indsamlinger til Land og Folk, diverse indlæg til blade og aviser, afholdelse af taler, organisering af plakathængning og uddeling af løbesedler m. m. m. foruden de ordinære møder i afdelingen.

Af altoverskyggende betydning i disse forløbne fem år er Danmarks indlemmelse i EF med de politiske begivenheder, der gik forud og fulgte efter. Trekvart års tid forud for afstemningen den 2. oktober 1972 dannedes

der i Viborg – i lighed med de fleste andre byer i landet – en bredt sammensat komité til at forsvare os imod en indlemmelse, den såkaldte anti-EF- komité. De følgende partier var repræsenteret: Det radikale Venstre, Retsforbundet, DKP, SF og VS. Når der ikke var repræsentanter for Socialdemokratiet, skyldes det, som man vil huske, at de socialdemokratiske kredse, der var imod indlemmelsen, dannede en egen komité med aflæggere i hele landet: Socialdemokrater imod EF. Her anlagde dette parti en anden linje end Det radikale Venstre, der ganske som Socialdemokratiet var delt i spørgsmålet om EF. Over hele landet valgte radikale anti-EF-folk at gå ind i brede komiteer på tværs af parti- og andre skel. Foruden repræsentanter for partier sad i Viborg-komiteen faglige folk og en partiløs kvindesagsaktivist. Der organiseredes uddeling af trykte materialer, nogle gik på gadeagitation, nogle skulle gøre plakater klar til ophængning, jeg selv var ude og holde taler – jeg husker ikke, om også andre medlemmer af komiteen var det, men det er yderst troligt – og der arrangeredes bustransport til Himmelbjergstævnet på grundlovsdagen forud for afstemningen. Dette arbejde samlede en meget forskelligartet skare af borgere om den samme sag. Folkepensionister, familieforsørgere og uddannelsessøgende samarbejdede. Der var både glæder og ærgrelser forbundet med arbejdet. Glædelig var oplevelsen af den gensidige agtelse, der opstod i denne brogede forsamling. Ærgerligt kunne det fornemmes, da en vred officer under slutspurten, da byen var prydet med såvel modstanderes som tilhængeres plakater, i et læserbrev i Folkebladet beskyldte modstanderne for plakatskænderi. Læserbrevet var således formuleret, at det kun kunne læses som en beskyldning rettet imod anti-EF-komiteen og Socialdemokrater mod EF. Naturligvis vakte indlægget harme hos disse brave borgere, der følte deres agtværdig-

hed draget i tvivl. Officeren fik svar på tiltale, men vi fik ingen undskyldning fra ham. Derimod bedyrede han, at han skam ikke havde tænkt på komiteerne. Dette kunne vi blot tage til efterretning, mens hans udfald til gengæld må siges at have været et skud i luften, da der ikke var nogen modtageradresse til den.

Vi havde en snurrig oplevelse i forbindelse med ansøgning om tilladelse til at ophænge vore plakater i byens lysmaster: Elektricetvsværket nægtede i første omgang »selvbestaltede komiteer«, som man vist udtrykte sig, ret til at benytte lygtepælene. Disse var forbeholdt politiske partier. Men denne holdning reviderede man meget hurtigt, og vi fik tilladelsen, som rimeligt var. Det praktiske arbejde i forbindelse med ophængningen var stort. Det store flertal af komiteens medlemmer tog et nap med. Foruden at en mængde plakater placeredes i oplandet, var der i selve Viborg by to adresser, hvorfra vor komité besøgte arbejdet. Den ene var min, den anden Dagny og Niels Pedersens i Skovbrynet. Dette arbejderægtepar havde været ivrigt engageret i anti-EF-kampagnen, og deres kolonihave med havehus var som skabt til plakatarbejdet. Dagny holdt kaffekanden varm hele dagen, og der var også lidt sodavander og øller til stede. Dagnys evner som vært overstrålede mine meget betydeligt, alene af den grund, at hun som professionel husmor er en ørn til at bage, mens jeg ikke kan se for og bag på et dejgfad.

Skal jeg fremhæve en lokalpolitisk tildragelse fra de syv år, jeg har boet i Viborg, må det blive den narko-debat, der rasede i byen i perioden ca. 1969–71. Viborg udviklede sig i løbet af 1967–68 således, at der opstod et akut narkotika-problem blandt den del af ungdommen, der blev berørt af »ungdomsoprøret«. Den perspektivløse anarkisme, der blev en af udløberne af denne bevægelse, rev en række unge ud i en hovedkuls trip-romantik, som

jo desværre alt for ofte medførte livslang invaliditet eller dødsfald. Viborg gik ikke ram forbi. Men heldigvis gik det hurtigt op for børne- og ungdomsværnet, at der måtte handles. Efter nogle indledende fejltrin, hvor halv-voksne børn slæbtes for retten for hash-misbrug, lagdes kursen om i retning af forebyggelse og effektive tilbud om helbredelse. Der investeredes, først fra kommunen og siden fra amtet, i intensive behandlings- og forebyggelsesforanstaltninger. Det viste sig, at disse bar frugt over forventning. Men ikke desto mindre faldt de visse kredse i byen for brystet. En af de mest fremtrædende modstandere af arbejdet blev den lokalpolitisk engagerede kapitalist Axel Brøndum. Omkring ham fylkedes en bevægelse, hvis synspunkter varierede meget indbyrdes. Nogle kritiserede størrelsen af de beløb, der bevilgedes, andre var imod de konkrete former, behandlingerne antog, endnu andre forlangte hele arrangementet bragt til ophør, mens enkelte røster rejste sig som fortalere for, at de ulykkelige ofre for stofmisbruget deporteredes til ø-lejre. Stamargumentet var, at skatteydernes penge burde anvendes med sparsommelighed. Modargumentet, at det jo ikke er ligegyldigt, hvor man sparer, og at man ikke løser alvorlige samfundsproblemer ved at overse dem, bed ikke rigtigt på disse kredse. Debatten kulminerede i et stormfuldt borgermøde i byen, hvor specielt Brøndums tilhængere var mødt op. Men heldigvis lykkedes det ikke at stoppe arbejdet med nedkæmpelsen af narkotika-misbruget. Man kan kun gisne om følgerne, hvis det var sket.

Ofte hører man storbyboere hævde, at der aldrig sker noget i byer af Viborgs størrelse. Sådanne udtalelser kan kun bunde i uvidenhed. I virkeligheden sker der så meget, at man ikke vil kunne følge med i det hele, hvis man har fast arbejde. Alene på kunstens område kan Viborg opbyde en utrolig mangfoldighed. På trods af byens stør-

relse er det tvivlsomt, om alle byens kunstnere kender hinanden. På litteraturens område spændes der fra lyrikeren Aage Reiter og prosaisten Peter Seeberg i den ældre, anerkendte ende til den helt unge og stadig lidet kendte digter Anne Grethe Linnet. Ind imellem disse placerer sig en lang række forfattere, bl. a. Jytte Borberg og Ole Laub. På musikkens område er der tyndest befolket, idet domorganist Richard Sennels mig bekendt er den eneste egentlige musiker, der lokalt såvel som udenbys har et navn. Da jeg af en eller anden grund afskyer litterære diskussioner, især mellem forfattere, føler jeg mig bedst hjemme i selskab med byens malere. Af gode grunde kan man ikke fordrø sagkundskab vedrørende malerkunsten af mig, så i selskab med malerne slipper jeg for at komme med betydningsfulde udtalelser om kunstens væsen og den slags. Og det er med levende interesse, at jeg har fulgt Tage Ravns, Elonn Agerups og Hans Jørgen Hvids kunstneriske udvikling. Den kendsgerning, at Hans Jørgen og jeg allerede for fire år siden gik hver til sit, har på ingen måde betydet, at kontakten til malerne er blevet væk. Det har været fornøjeligt at se, hvordan de tre har lagt en solid grund til en anerkendelse af deres arbejde. Efter min mening kan byen vente sig meget af dem alle tre.

En lokal forening, der står mit hjerte nært, er Dansk Kvindesamfunds Viborg kreds. Gennem min nuværende mand, mag. scient. Poul Samuelsens arbejde i DKs bestyrelse, er jeg blevet inddraget i endnu en af byens aktiviteter. Jeg har to gange i min tid som medlem af DK haft den fornøjelse at deltage som valgt delegeret fra Viborg kredsen i DKs årlige landsmøde i Nyborg. Den megen tale om tilbagegang for DK på landsplan har ikke rigtigt haft bund i de viborgensiske kendsgerninger. Hvor andre kredse har kunnet melde om fald i medlemstallet, i det

mindste indtil for et års tid siden, har vi i Viborg egentlig bedre kunnet tale om et generationsskifte. De nyindmeldte medlemmer synes at være af en anden type end de medlemmer, der har meldt sig ud. Det morsomste ved at arbejde i DK er at få lov til at forfægte kvindesagen i en velorganiseret forening af folk, der virkeligt forstår værdien af at arbejde sammen på tværs af politiske skel. Vil man levere et stykke arbejde, er det godt, og der er ingen sniksnak om partipolitik. Der er ingen tvivl om, at DK er en progressiv forening, der har fortjent at overleve avisernes profetier om dens snarlige død. Ligerets-tanken er still going strong, og i Viborg kredsen kan man ved selvsyn konstatere, at den formår at samle demokratisk sindede kvinder og mænd af forskellig politisk observans.

Kaster man et blik ud over det skønne opland fra he-
destrækningerne omkring Hald og Dollerup til det frugt-
bare landbrugsland mellem Hobro og Viborg, må man
glædes over at være landet på dette sted. Her er rige na-
turværdier, som det i fremtiden må blive en opgave for
amt og kommuner at bevare. Forureningen af søer og
vandløb må bringes til ophør, og fredningsarbejdet må
prioriteres højt. Det har lige forlydt, at olieboringerne
omkring Hobro ikke har resulteret i fund, hvilket er held
i uheld. Herved bortfalder i det mindste de internationale
monopolforetagenders interesse i egnen på ét punkt. Man
har ellers med foruroligelse kunnet se boreplatforme rej-
se sig i horisonten her og der, omgivet af vesttyske og
hollandske biler. Imidlertid kan man bemærke, at selska-
bet Shell har placeret sig på egnen med foderstoffabrik-
ken Shellfarm. Herfra kører bilerne ud i oplandet og
vender hjem med græslæs, der skal forarbejdes til foder.
Det er at håbe, at det ikke ender med, at de lokale land-
mænd kommer i lommen på dette foretagende, omend

man med rette vil kunne frygte det. Ser man nemlig på den rolle, de multinationale foretagender spiller for landbruget i de »gamle« EF-lande, er der ingen grund til optimisme.

Før eller siden skal man jo slutte en artikel af denne karakter, så sandt som nu engang enhver artikel skal ende et sted. Det er bare svært at finde en afslutning, der ikke forekommer helt vilkårlig i forbindelse med et så stort og broget emne, der optager én så stærkt. Der er så mange foreninger og enkeltpersoner, så mange politiske og kulturelle begivenheder, der ligesom burde have været plads til. Men man skal ikke trætte læseren ved at overdænge ham eller hende med data og enkeltoplysninger, så det er nok ved tiden, at jeg gør slutfacit op. Det er et meget enkelt facit: Viborg er en by, jeg nødigt ville undvære. Gennem de år, jeg har boet her, er jeg stadig stærkere kommet til at føle, at det er min by på godt og ondt.

OLE HENRIK LAUB

Syv timer i Viborg

En morgen lå der en hvid konvolut i entreen. Mit navn var skrevet på konvolutten med en stejl lille skrift.

Jeg gik op ad trappen, jeg sprættede konvolutten op, og der var et lille hvidt kort indeni, et af dem med bølgede kanter. Den ene side af kortet var beskrevet.

Jeg læste hurtigt, og hen over min kvalme og min puls som tog til, kære skrev hun, hun skrev *kære* til mig, jeg havde ikke hørt fra hende i uger, hun var flyttet til Viborg som hun havde fortalt hun ville, jeg har fået et godt værelse. Jeg har haft travlt, der har været så meget. Jeg ringer til dig.

Jeg gik ud på toilettet og lukkede op for vandhanen og bøjede hovedet og øste vand op i mit ansigt, og øste vand op i mine hulede hænder og slubrede vand, gned håndklædet over ansigtet, men bøjede mig igen og øste vand over ansigtet. Hun havde skrevet.

Efter arbejde drejede jeg ikke op i byen men cyklede til stranden. Brevet havde jeg i inderlommen. Mine hænder var ikke så fugtige nu jeg var i fri luft. Jeg havde ikke spist hele dagen. Bølgerne kom grå og sejge ind mod strandbredden der var fuld af forladte spor. Henne ved en hofde sad vi i sommer, hun havde sagt at hun kunne li min hage, jeg er helt sikker på at du blir til *noget*, hun lagde hovedet på skrå og smilede med smalle øjne, nu var stranden ryddet, som et rullegardin med tegninger og farver der var røget op.

Hun havde skrevet, det var et livstegn, og ordene her modsagde egentlig den triste kendsgerning og det sidste hun sagde: Jeg trænger til nye omgivelser du. Da havde

jeg følt mig ødelagt og ubrugelig, alligevel. Nu var det ligesom jeg kunne rangeres ind i gruppen: nyt, og altså Viborg.

Men så gik der dage, uger, jeg gik ned ad trappen om morgenen forbi min værtindes dør, ventede brev, jeg gik hen over det brune tomme linoleumsgulv. Jeg passede mit arbejde. Men jeg vil sige, jeg var egentlig lettet når en dag var forbi og telefonen ikke havde ringet. Om aftenen tog jeg det lille kort frem og læste over på ordene. Kredsede om ordene, dykkede under ordene.

Så ringede telefonen en eftermiddag, jeg hørte hendes stemme, hjertet kom i gang, hendes stemme sagde ind i mit øre at det regnede i Viborg, der var ingen kunder på apoteket, men hun havde ikke tid til lang samtale, hun skulle rulle vattamponer, hun havde forresten hørt en af mine noveller i radioen, kunne jeg ikke komme til Viborg, det ville hun meget gerne ha, jeg kunne ta toget det og det tidspunkt. På lørdag.

Der var to dage til lørdag. Jeg gik ned mellem lagerets reoler hvor de uafskærmede pærer skar forvredne og sorte skygger ud i de smalle korridorer.

Skulle besøge hende. Komme til Viborg. Til Viborg. Vi skulle ses. Hendes ansigt. Hår. Stemme. Besøge hende, jeg kunne ikke spise noget. Jeg vågnede tidligt om morgenen, jeg lå med hænderne under dynen og så op i loftet, og langsomt trængte det ind i min bevidsthed: i dag. Kvalmen kom.

Bag togruden flimrede det hvide og grønne septemberlandskab forbi. Stemmer murrede i luften der sved af tobaksrøg. Mit hovede var tomt, der var kun en lille vedblivende hidsig puls, kommer, kommer, kommer, hun venter, venter, venter.

Jeg skød døren op til banegårdshallen og gik hen over gulvet forbi bænke med et par sammensunkne skikkelser

mens togets lyd tabte sig ude bag den svingende dør i den fugtige luft over perronerne.

Hun var ikke på trappen. På en måde havde jeg ikke ventet hun var på perronen. Der holdt taxaer med åbne døre uden for banegården, motorer snurrede. Klokkeren var tretten, en lørdag.

Jeg gik ned ad trappen. Ovre under et halvtag havde gule og røde rutebiler stukket køleren ind i halvmørke.

Jeg gik tilbage til banegårdshallen. Mine hænder fumlede i lommerne og rørte ved returbilletten, ved nogle penge. Jeg gik hen til kiosken i hjørnet og stirrede på blade og aviser. Nej, jeg gik over i det modsatte hjørne til en anden kiosk med chokolade, et eller andet måtte jeg da ha til hende. Jeg købte to plader chokolade. Nogle pastiller. Bolsjer.

Hun var stadigvæk ikke udenfor. Men hun havde da sagt lørdag. Og tog, det var bestemt og besluttet at jeg skulle komme med tog, og nu. Det var galt det her. En lang gråtom gade førte fra trappen ind i byen, jeg gik ned ad gaden. En mand i pullover kom ud af en dør og satte en lille hvid hund ned på fortovet og så på at hunden snusede til husmuren og løftede ben.

Gaden var affolket. Lige nu var min kvalme en dump trykken i mellemgulvet.

På et skilt så jeg at gaden hed Jernbanegade, det skulle nok passe, den var så grim og udslidt at det var mærkeligt at der ikke lå spor i midten, fuld af raslende jernbanevogne. Oppe ved hjørnet standsede jeg. Her kom så en gade der hed Sct. Mathiasgade, det sagde mig ingenting, og ingen af de mennesker der kom var hende. Der kom en tynd pige med briller. Der kom en kone med indkøbsnet. Der kom et par pludrende børn med daskende skoletasker.

Jeg vendte om og gik igen ned ad Jernbanegade. Jeg

tænkte, med lettelse, jeg tager det næste tog tilbage, jeg sætter mig ind og venter indtil det går, jeg åndede ud og så på husene, på vinduerne, på dørene.

Jeg gik tilbage ad Jernbanegade, jeg tænkte uklart, Viborg er Jernbanegade, en grå gade i den lille usle provins, hun er her ikke, og det er godt, det er skidt.

Næste gang jeg så op var der kommet en skikkelse frem på trappen nede ved banegården.

En pige i en blå frakke, hun holdt et tørklæde lidt op om hagen. Først nu hvor min krop havde tabt heden fra toget opdagede jeg at vejret var råt, det blæste, der var regn i luften.

Hun gik ned ad trappen.

– Hvorfor kom du dernedefra? Ville du ikke se mig – alligevel?

Hun havde tørklæde om håret. Blåt og brunt. Hun vendte ansigtet mod mig mens hun strøg en hårlok væk fra tindingen.

Vi gik ned ad gaden. Jeg gik på hendes venstre side. Jeg drejede hovedet, jeg så nøje på et vindue. Lidt efter så jeg på en dør, en ganske særpræget dør, viborgdør. Jeg tænkte jeg ville fortælle hende det. Hun gik med almindelige skridt. Jeg så hendes hvide profil. Der var noget anderledes ved hende.

Jeg rømmede mig, jeg skar min skridtrytme over og gik om på hendes højre side, strejfede husmuren, skurede mit jakkeærme, jeg smilede lidt, ville fortælle hende det.

Jeg sagde:

– Hvad synes du ... vi skal.

Hun drejede hovedet og så på mig.

– Det var jo en forholdsvis let rejse, sagde jeg. Varede ikke mere end ...

Vi kom gennem gaden, hun standsede på hjørnet og kiggede til begge sider. Hun fortsatte til højre og jeg

fulgte med. Vi kom ind under husene hvor blæsten svagt knirkede med et skilt. – Jeg kom da til tiden, sagde jeg.

Jeg tog efter hendes hånd og mærkede den, hun havde handsker på. I den rene blæst var min kvalme ikke slem. Det er udmærket vi går her tænkte jeg. Gaden var ved at blive tom for mennesker. En mand i hvid kittel slog en måtte af mod en mur og kiggede efter os.

– Hør, sagde jeg, jeg kom da, hvad er der i vejen.

Gaden bøjede. Måske var det lidt fjollet at vi travede så hurtigt af sted. Jeg holdt lidt igen i hendes hånd.

– Er der noget i vejen, du må undskyldte jeg lod dig vente.

Hun så på mig.

Gaden mandede ud i et torv. Henne ved en taxaholdplads ringede en telefon ud over det øde blæsende torv.

Hun nikkede.

– Det er apoteket, derovre hvor jeg er.

– Nå, sagde jeg, det er der du er.

Vi gik forbi. Pludselig mærkede jeg hendes hånd gøre en lille krablebevægelse i min.

– Du må undskyldte, sagde jeg hurtigt, det var ikke fordi jeg ville lade dig vente. Slet ikke. Jeg så efter dig.

Hun trak skuldrene sammen, skuttede sig lidt. – Jeg kan altså ikke fordrage at stå og vente, sagde hun.

Jeg mærkede hendes albue ind mod min krop. Hår viftede ved hendes øre. Der var noget anderledes ved hende, hun var ikke malet, hendes øjenbryn var meget behersket trukket op. Der var ikke noget sort på hendes vipper. Hendes kind og tinding var bleg.

Gaden bøjede ned forbi et anlæg med stenmur, ned ad bakke, vi gik langs gamle huse, somme tider slog blæsten ud fra små stræder og smøger og hev i os. Vi krydsede en større vej og hørte blæsten oppe i store trækroner. Lige for os lå søen med små bølger.

Hun så på mig, hun trykkede en finger mod mit bryst. Hun sagde, prøv og mærk hvor jeg er kold, hun trak sin ene handske af, og jeg følte på hendes lange fingre, de var kolde, jeg nulrede dem lidt, hun trak handsken på igen. Jeg sagde at jeg havde købt lidt godt. Hvadfor noget, sagde hun. Jeg trak chokoladen, pastillerne, bolsjerne frem. Har du ikke købt de her hvide, sagde hun, de her hvide runde små med pebermyntesmag. Det havde jeg ikke. Hun tog et par bolsjer.

Jeg holdt fastere om hendes albue.

Hun sagde: – Du er slet ikke interesseret i mig, vel.

– Jo. Det passer ikke, sagde jeg, det er jeg.

– Du kan slet ikke li mig. Kan du?

– Jo, det kan jeg.

– Meget?

– Ja.

Der var lys inde i vinduerne i den lave restaurant der lå her med den grå sø bag sig, en rad vippende både ved træbroen og krogede træer der på et lille næs vred de-forme grene ned mod vandfladen. Flere gange så hun på mig, et kort blik. Hun lo. Ude ved broen gjorde hun sig fri af min hånd, hun pirkede til en af bådene med foden, så løb hun tilbage til grusstien, ind under træerne. Jeg indhentede hende.

– Åh, jeg fryser, sagde hun.

Det var nødvendigt at jeg foreslog noget forstod jeg. Kvalmen rørte på sig. – Vi kunne ... fryser du så meget ...

Lyset var dæmpet inde under trækronerne. Hun sagde igen, at hun troede ikke jeg kunne li hende.

Jeg sagde stædigt at jeg kunne. Hun sagde, hvorfor har vi ikke set hinanden hele sommeren og så kom du endda for sent nu. Jeg kom ikke for sent, sagde jeg, du

var der bare ikke. Jeg troede at vi havde misforstået hinanden.

Der var bittesmå dråber af regn i blæsten. Jeg strøg med to fingre over hendes kind, men hun rørte ikke ansigtet, det kom ikke nærmere til mig, og af hensyn til kvalmen turde jeg ikke kysse hende.

Vi gik over en træbro der førte over en lille kanal, hun vendte sig mod mig. Skal vi gå her, synes du?

Jeg rystede på hovedet.

– Men dit værelse ... kan vi ikke ...

Hun gik over broen. Et stykke henne i kanalen trak et par ænder glasagtige striber efter sig på det mørke vand.

– Nej, det er noget skidt, sagde hun, jeg mener med at komme ind, og der er så lydt.

Hun så hen mod den lave restaurant. Jeg sagde at vi kunne gå derind.

I garderoben hvor jeg hjalp hende frakken af slog hendes parfume mod mig. Voldsomt. Jeg svælgede. Hun tog en striktrøje af. Hun havde bare arme. Lyse arme. En sort bluse, blå nederdel. Da hun gik hen over gulvet så jeg hendes bagdel bevæge sig under stoffet. En tjener viste os et bord ved vinduet. Nu gik regnen skrå ned over ruden. Hvad skulle vi ha. Tjeneren ventede. Her var tomt, råkoldt. Ovre ved et bord sad en kvinde med et lille barn, barnet stolprede ned mellem bordene, vendte sig og løb grinende tilbage til kvinden der sad og røg en cigaret.

Jeg så op på tjeneren. Jeg sagde: – Hvad kan vi få?

Jeg så på hende. Jeg sagde: – Hvad, hvad vil du ha?

Hun strammede munden. Jeg sagde: – Var det, var det noget med the?

– Jeg vil gerne ha ristet brød.

Vi sad med den hvide dug imellem os. Det forekom

mig at hendes ansigt var blevet fyldigere. Jeg flyttede en lysestage.

Hun strakte hænderne over mod mig, med lysskin fra den lille flæseskærmede lampe. – Mærk hvor jeg er kold.

Then kom, det ristede brød. Kvalmen kom igen, stærkere. Hendes ansigt. Det var helt rent, kød, uden make-up. Hun plumpede et stykke sukker i den dampende the. Jeg klemte fingrene om dugen nede ved mit knæ og mærkede stoffet suge sveden til sig. Jeg sagde jeg var nødt til at gå et øjeblik og skød stolen tilbage.

Jeg stod med hænderne om håndvaskens kant mens kvalmen slog op i halsen. Jeg lod vandet pøse over hænderne, pøse vand i ansigtet. Jeg kunne gå, løbe tilbage til banegården.

Hun havde ikke rørt brødet og næppe nok then da jeg kom tilbage. Jeg sagde at jeg havde haft noget maveforkølelse de sidste dage. Så sad jeg og udbredte mig om dét, flov. Og klappede i. Jeg tænkte med en skridende fornemmelse i hovedet: jeg lyver for hende.

Jeg sad igen og prøvede at holde kvalmen nede. Hun strakte hånden over til mig. Hun var alt for voksen, og det smil, blusen. Ansigtet. Armene. Kød.

– Hvorfor siger du ikke noget?

Jeg rystede på hovedet, jeg mærkede hendes fingre på min hånd.

– Hvad er der, sagde hun. Og i det øjeblik raslede store sten ned fra muren.

Jeg sad tavs så længe at de store krængende bølger af kvalme havde lagt sig. På fadet lå det ristede brød. Vi rejste os, vi gik gennem den tomme sal og ud til garderoben hvor lyset var hvidt bag ruderne. Jeg hjalp hende frakken på, i spejlet var hendes øjne mørke og dybe, hun bandt tørklædet om håret, jeg skubbede døren op for hende. Jeg sugede regnlufte ind. – Det er det der mave-

onde, sagde jeg. – Hvordan har du det så nu, sagde hun. – Bedre, det går bedre nu. Vi gik langs søen. Der var nogle forældre ude med deres børn i den gusede dag, en hund løb på græsplænerne. Biler gled af sted på vejen med sugende lyde fra dækkene.

Jeg var knust i knæene. Somme tider så hun på mig, hun talte lidt om mit job, men jeg skulle nok få lavet noget. Vi gik gennem Borgvold, hen ad Ibsgade, vi gik forbi fængslets røde mure og op forbi Domkirken bag sorte strittende grene i den disede dag, op ad Gråbrødrestræde.

Et par unge mennesker kom imod os, med hinanden i hånden, i rask trav. De havde glade ansigter. Jeg følte vrede mod hende.

Vi gik op ad Hjultorvsvej, hen over det tomme Hjultorv hvor kun et par biler var parkeret. Vi gik ned ad Vestergade.

– Du befinder dig altså godt her?

Hun så på mig. Hun tog fast om min hånd.

– Kan du ikke li mig mere. Jamen kan du ikke. Véd du hvad, jeg synes vi har haft det så godt sammen ...

(Yndig eller pæn eller smuk, hun havde været svær at kysse, jeg kyssede hende aldrig ret meget, der var dage hvor hun ikke ringede, og hvor mit hjerte så faldt til ro. Indtil næste gang. Hendes ansigt plejede at være pudret og malet. Hun havde næsten altid et silketørklæde om halsen, og al den maling, hvad hedder det, pancake, smittede af på den øverste fold af tørklædet, hvis man så godt efter kunne man se at hendes hals var hvid fordi den ikke fik maling. Hendes øjenbryn var tegnet op i sort, læberne svagt fedtede, rosa, jeg kunne da ikke kysse hende, for det var ligesom at gøre vold på al det hun havde gjort sig umage med. Hendes fine skuldre, hals, det malede ansigt, jeg holdt hende i hånden. Somme tider når vi gik ture i skoven eller ved stranden, løste hun

sit hår op. Det var ellers knyttet bagpå i en fyldig skødesløs knude.)

Vi satte os på en bænk, jeg fortalte at jeg havde været syg. Nu da jeg begyndte tog ordene hinanden, jeg sagde at jeg havde været så syg at doktoren havde været der to gange om dagen, flere dage i træk.

– Er det derfor, du ikke har ladet høre fra dig?

Hun var blødere i øjnene nu.

– Jeg vidste jo ikke hvor du boede.

– Du kunne jo, sagde hun, bare være taget til Viborg. Og finde mig.

Hun havde ikke handsker på nu, jeg mærkede hendes hud i håndfladen, på knoerne, jeg gned forsigtigt. Jeg havde aldrig turdet gøre noget ved hende.

– Det var derfor jeg måtte gå ud, nede i restauranten. Jeg var syg. Du fik ikke din the.

– Det er lige meget.

Vi kan gå ind et andet sted. Ikke?

Hun ville ikke. Jeg insisterede. Pludselig var hun blødere. Hun var bleg. Hun var mindre, det var mig der bestemte. Jeg førte hende med ind i en lille beværtning hvor vi satte os ved et bord ved vinduet hvor vores våde tøj hurtigt begyndte at lugte i den tætte tilrøgede luft. Vi sad lidt med et par flasker foran os, glasset klirrede mod mine tænder. Jeg fortalte om min sygdom, den havde faktisk været voldsom og altoverskyggende.

Hun så på mig.

– Kom.

Hele vejen i den grå regn med diffuse pletter af lys gik hun trykket tæt ind til mig.

Vi bøjede ind i en lille gade med små lave huse, her boede hun altså. Hun åbnede en dør, hun strøg over sin våde tinding, hun så træt ud.

Vi gik op ad trappen, hun låste op, sagte. Vi kom ind

ad en mørk gang uden at tænde lys, jeg hørte hendes åndedrag i mørket mens hun lukkede en dør op. For enden af mørket lød musik.

Gardinet slog henne ved det åbne vindue. Hun gik hen og lukkede vinduet.

Der var en soveottoman, der var et lille lyst toiletbord med trefløjet spejl, en taburet med gult betræk. Der var to hylder på væggen, den ene halvt fyldt med bøger, den anden med små figurer.

Hendes ansigt var blegt, så nær ved havde jeg aldrig set det, uden maling, med regndråber, ingen læbestift, store vidtåbne øjne.

– Vil du ha noget ...

Jeg rystede på hovedet. Kvalmen var vendt tilbage.

– Hvornår går dit tog ... du behøver jo ikke ...

Hun krængede sin frakke af, tog imod min og hængte dem begge to ind bag et blåt forhæng henne i hjørnet.

Hun satte sig på ottomanen. Hendes knæ var store. Hun så på mig. – Jeg véd ikke, om jeg behøver at sige så meget, sagde hun. Jeg har altid godt kunne li dig. Det véd du.

Jeg nikkede.

– Du kan nok se at jeg var nødt til at rejse, det var ikke for at komme væk fra dig. Du kender mig jo godt, ikke. Du véd også godt der var andre. Og så er der ... men det er dig jeg bedst kan li ...

Nu lugtede jeg parfumen igen og holdt kvalmen tilbage. Jeg så hendes bryster, hendes skuldre, hendes arme, hendes lår der virkede voldsomme i den blå nederdel nu hun sad ned. Hendes mave. Hendes store knæ. Nu var hun nær ved og holdt om mig og gled ned på ottomanen, jeg kom akavet med og fik langt bagude i værelsets kolde luft arrangeret mine store våde fødder.

Hun kysede mig. Det var meget, og et par sekunder

var jeg besvimet. Så tvang jeg med et skurrende hiv af luft i lungerne kvalmen så langt ned at der var tid til for mine hænder at finde frem over hendes ansigt, de lukkede øjne, over hals, bryster, inden for blusen, over hendes varme mave, skød, lår, jeg mærkede hendes krop i hastige hårde tag, det var aldrig sket før. Så trak jeg mig tilbage, dødsens træt.

Hun lå på ottomanen i sin sorte bluse og blå nederdel.

Hun rejste sig op i siddende stilling og rørte ved min skulder. – Du véd godt at alle de andre ikke har betydet noget for mig, sagde hun med store øjne. Og så ville jeg bare gerne at du ...

Udenfor var mørket kommet. Jeg fik halet i min våde frakke. På strømpefødder lukkede hun mig ud. I det svage lys fra hendes væglampe kunne jeg se konturerne af hendes krop, maven.

Jeg gik vild i gader jeg ikke kendte, og det varede lidt før jeg fandt ud på Sct. Mathiasgade, forbi det mørke apotek, hvor der brændte et lille priklys dybt inde, forbi pølsevognen med et par mørke skygger, videre ad Jernbanegade til banegården.

Jeg satte mig på en bænk inde i hallen og lod benene skride fra mig. Jeg sad i den kolde hal hvor dørene svingede totre gange og folk kom ind med store viborgøjne. I lommen fandt min hånd chokoladen og pastillerne og bolsjerne. Min mave var kvast og ødelagt, men trængte til noget. Åd det hele. Og rejste mig og gik hen til kiosken og købte mere chokolade, og åd. Ude i viborgmørket lå Viborgs Jernbanegade, godsvogne raslede og skurede i mørket. Der var en pige, i en eller anden lille øde gade mellem små lave huse i Viborg. Viserne på det store ur viste 20,05.

ANNE GRETHE LINNET

Viborg

Viborg
prøver at huske dit ansigt
mellem alle de andre byers
det er lidt utydeligt
men jeg stiller ind på den rigtige afstand
og det træder tydeligt frem
hændelserne er som brudstykker af en film
i min hjerne
bedst husker jeg dig vemodig og grå
i den silende regn
svag duft af blomster
lange, lange søndage
med tømmermænd og opblødte konditorkager
men Viborg
jeg husker også din sommer
de lange aftner i Latinerhaven
hvor vi skyllede guitarmusikken ned
med kolde øl
skæve varme eftermiddage på Borgervolds plæner
indhyllede i røg og fuglekvidder
og drømme
natlige ture rundt om søen
dengang da vi var meget unge
og diskuterede døden og livet
med megen alvor
og jeg husker andet end det
jeg husker de iskolde vinterdage
hvor du bare var håbløs

og livet var en evig gang
mellem socialkontor
og arbejdsanvisning
og fagforening
og socialkontor
men når jeg sidder her i Langtbortistan
hvor alting er så anderledes
husker jeg dig smuk og fredelig
skønt jeg godt ved
der var dage jeg kaldte dig kedelig & provinsiel
og forlod dig for stedse
bare for at komme tilbage
uger – måneder efter
og falde til ro igen
Viborg jeg kan godt lide domkirken
og museerne og Latinerhaven
jeg kan godt lide at gå rundt om søen
og ned ad Mogensgade om natten
når husene står og hvisker
om dem der var engang
men jeg må ærligt indrømme
at jeg har set smukkere steder
mere spændende byer end dig
alligevel har du en fordel
frem for dem
for du er HJEM
og det betyder meget
når man er flere tusinde kilometer væk
Viborg
her fra bjergene
hvor livet er så anderledes
her langt borte fra
ser jeg dig som gennem en kikkert
med rosafarvede linser

ser dig nok
lidt smukkere end du egentlig er
Viborg
det her skulle ikke have været nogen
homesick-blues
jeg ville faktisk hellere ha' skrevet
om lillebyens skjulte magtkamp
eller noget i den retning
jeg mener
det ville ligesom mer' ha' været min stil
men det kniber jo lidt med stilen
når man sidder her
og næsten har tårer i øjnene
og tænker på dig & 1/2 stk. med leverpostej
og en kold bajer

Viborg
du kan ta' det her
for hvad du vil
men jeg tror faktisk det er ment som
en kærlighedserklæring.

HVEM
er vi?

HVAD
er vi?

HVOR
er vi?

*. . . brudstykker om forfatterne
til*

HER I BYEN

Viborg Centralbibliotek 1974

Bibliografien er udarbejdet dels ud fra oplysninger, Centralbiblioteket har indhentet, dels ud fra forfatternes egne oplysninger og i egne formuleringer.

Trykt hos: F. V. Backhausens Eftf. a/s, Viborg.

ESTRID BALSLEV er født 1936 i København, student fra Th. Langs skole, Silkeborg, 1954. Cand. mag. engelsk og tysk fra Århus Universitet 1962. Ansat ved Århus handelsgymnasium. 1967 ansat ved Viborg Katedralskole.

Har udgivet digtsamlingerne:

Døgnfuga. 1966.

Lukkede rum. 1970.

Har desuden skrevet tidsskriftsartikler, f. eks. i *Gymnasieskolen* og *Kvinden* og *Samfundet*.

CARL BANG er født i Viborg i 1926, student fra Viborg Katedralskole 1945. Forfatter og oversætter. Kortfilminstruktør. Har fået hørespil opført i Danmarks Radio.

Bøger:

Vandfald og vindeltrapper. 1946.

Elskere og tåber. 1950.

Vor dobbelte ungdom. 1953.

Kærligheden er pragtfuld. 1956.

En stribe af lys. 1958.

Fra asken i ilden. 1960.

Fristen. 1961.

Helten vokser. 1966.

Det bløde hylster. 1967.

Dekoration set indefra. 1969.

Naturspil. 1972.

JYTTE BORBERG, født 1917, bosat i Viborg siden november 1953.

Udgivelser:

Noveller medtaget i:

Perspektiv 1965.

Exil 1966.

Vindrosen 1967.

Gyldendals novellemagasin 1970.

»*Ny dansk prosa*« 1972.

»*Englene*«, *Moderne danske noveller*, Dansk lærerforening 1972.

»*60'ernes danske novelle*« 1973.

Gyldendals novellemagasin 1973.

»*Vindebroen*«, novellesamling, 1968.

»*Figurer på heste*«, TV-spil, antaget 1969.

»*Nældefeber*«, roman, 1970.

»*Orange*«, roman, 1972 (udk. i oversættelse i DDR 1975).

»*Turné*«, roman, 1974.

»*Portræt af et år*«, 1974, i samarbejde med kunstmaleren Erland Madsen.

Turné, 1974.

JØRGEN BRYNJOLF er født i Viborg i 1931, har efter skoletiden haft forskellige beskæftigelser, som han skildrer i sin bog *Øjet*, der kom i 1974. Er nu maler, grafiker, billedhugger. Repræsenteret på 16 museer i Danmark og udlandet. I bogform foreligger:

Cumulus. 6 farveserigrafier. Med introduktion af Bent Irve.

Øjet. Nogle dagbogsnotater fra tyve år. 1974.

Har bl. a. illustreret:

Carl Bang: Naturspil. 1972.

Per Højholt: Det ubestemte. 1962.

Comte de Lautreamont: Forord til en fremtidig bog. 1968.

Jørgen Sonne: Norsk time. 1971.

HARALD DITZEL er født 12. november 1915 i Ålborg (Budolfi sogn). Forældre: maskinsætter Bruno Harald Gotlieb Ditzel og Ida Helene Marie, født Jensen. Studentereksamen fra Ålborg Katedralskole 1935, lærereksamen fra Ranum Statsseminarium 1939. Siden 1939 bosat i Viborg. Journalistuddannelse og lærergerning, kunsthistoriske studier ved Århus Universitet (prof. Else Kai Sass) 1956–1962. Museumsinspektør ved Skovgaard Museet i Viborg siden 1962, gift 25. maj 1941 med viceskoleinspektør Meta Nedergaard, født 6. oktober 1910. Forældre: førstelærer Jørgen Nedergaard og Marie, født Nielsen.

Har publiceret:

»*Aperitif og Hors d'Oeuvre*«, skitser og digte, 1946.

»*Fire digte til påske*« med tegninger af Sv. E. Ihle, 1951.

»*Om grafik*« sammen med Gert Ringhof, 1955.

»*Den gamle historie*«, 11 træsnit, 1956.

»*Om pap*«, med tegninger af Sv. E. Ihle, 1956.

»*Pap Pyt i Pande*« – Ny Mølle-Clasonsborg-Bruunshåb – 1807–1957, med tegninger af Sv. E. Ihle, 1957.

»*Østre skole 1887–1962*« – sammen med Aage Bonde, 1962.

»*Romansk Stenhuggerkunst i Viborg amts kirker*«, med foto af Keld Helmer-Petersen, 1963.

»*Holger Dalls tegninger*« – Galleri BB, Randers, 1964.

»*En kunstner i svøb*« – Joakim Skovgaards tre første ophold i Viborg 1874–1876, 1971.

»*Sådan kunne vore salmebøger se ud*«, 1973.

»*Thorvald Bindsbøll – særudstilling*« – med forord af Axel Jacobsen, 1974.

Herudover adskillige katalogtekster, museumsberetninger, artikler og kroniker i tidsskrifter og dagblade, samt bidrag til samleværker.

JETTE DREWSSEN er født 1943, student fra Viborg Katedralskole, har i et par år studeret ved Københavns Universitet.

Har udgivet:

Hvad tænkte egentlig Arendse? 1972.

Fuglen. 1974.

METTE FASTRUP er født 28. april på Knolden ved Rindsholm Sø, datter af forfatteren Erling Kristensen. Gik på Søndre skole i Viborg, derefter på Katedralskolen. Realeksamen 1950. Blev derefter journalistelev hos redaktør Th. Wellejus, Viborg Stifts Folkeblad, og virkede som journalist ved bladet til 1. januar 1956. Leverede i de følgende år bidrag til forskellige blade, blandt andet Roskilde Tidende. Fra 1962 fast knyttet til Aarhus Stiftstidende. Speciale: arkæologi og museumsstof. Bopæl: Tved i Thy.

Bøger:

• *Halmstrå* – fire skitser, udgivet af Viborg Amts Husflidskreds, 1957.

• *En trillebør på fattigdommens alter*, udgivet af Historisk Samfund for Vendsyssel, 1973.

NIELS FENGER er født i Odder 1916, uddannet som officer, har været pelsdyravler. Ophold i Grønland 1947–54 som bestyrer af Statens Pelsdyravl i Grønland. Bor nu i Viborg. Har produceret flere film.

Har udgivet:

Under Narssakfjeldet, 1954.

Fiskesnak fra flueæsken, 1962.

Indenskærs, 1964.

Så kom en hæsleg jæger, 1967.

Varme spor, 1969.

Solen kommer ikke mere op. Jørgen Brønlands rejsedage, 1970.

Palase. Hans Egede i Grønland, 1971.

I baronens eng. Om en jæger og hans hund. 1973.

INGER BENGT HENRIKSEN er født 1927 på en gård i Undallslund. Gik seks år i stråttækket skole og tre år i tegltækket. Efter skoletidens ophør gået på handelsskole i tre år. Siddet på et støvet kontor i to år. Udlært farvehandler. Har gået på dekoratørskole og har i to år virket som dekoratør i Haderslev. Er mor til tre skøre, vidunderlige unger. Har altid skrevet digte, men har endnu ikke fået dem udgivet. Skriver på en børnebog, der vil blive gjort alt for at få udgivet, når tid er inde. Var med på udstillingen i »Paradis« 1968. Viborgkunstnere. (Skaberier). Deltog i en digtantologi 1969. Var med på KE 1970 (digte) og på KP udstillingen samme år, også med digte.

OLE HENRIK LAUB er født i Århus 1937 Student fra Århus Katedralskole 1958. Har studeret kunsthistorie. Siden 1965 levet som forfatter. Bosat i Viborg fra 1973.

Har udgivet:

Et sværd dyppet i honning, 1967.

Røgen langs jorden, 1968.

Sønnen venter, 1970.

Svingdør, 1971.

Huhey vilde dyr, 1971.

Manden der ville være god, 1972.

Hjem klokken 5 på hovedet i seng, 1973.

De døde i Vejby, 1974.

Babysitteren, 1974.

TV-spil:

Bagagerummet.

Stoppestedet.

Pigerne.

Har desuden skrevet en del avisartikler i f. eks. Jyllands-Posten.

ANNE GRETHE LINNET er født 1951 på grænsen mellem stenbukken og vandmandens tegn. Sted: Fredericia. Efter at have boet en masse forskellige steder i forskellige byer og gået i forskellige skoler var jeg så heldig at komme til Viborg, og det er faktisk mit grundlag for at være med i bogen her. Efter 10 års skolegang tog jeg en kontoruddannelse, og da det var overstået, rejste jeg til Paris. Siden har jeg arbejdet med lidt af hvert: kontorassistent, fabriksarbejderske, omsorgsmedhjælper, rengøringskone, opvaske, galleripasser, iskagesælgerske, cafeteriadame, stewardesse, ekspeditrice, fotoarbejder, rejseleder og digter, altsammen afbrudt af hyppige rejser og socialbumsperioder.

Udgav i 1970 digtsamlingen »*Ramte vi*«, 300 eks., eget forlag (udsolgt).

1974 digtsamlingen »*Clara*«, 500 eks., eget forlag (masser af eks. endnu).

Udover det har jeg haft digte og noveller i diverse blade og kunstkataloger.

VAGN LUNDBYE er født 1933, var 1957–1960 befalingsmand i Viborg. Lærereksamen fra Århus seminarium 1961. Derefter lærer og forfatter. Ophold i USA. Bosat i Rudkøbing. Har beskæftiget sig med indianernes kår og interesserer sig for deres levevis.

Har udgivet:

Signalement, 1966.

Mørkespil, 1967.

Roman, 1968.

Nico, 1969.

Smukke tabere, 1970.

Her ligger min yuccafrugt, 1972.

2. oktober 1972, 1974.

Den indianske tanke, 1974.

Har bidraget til og redigeret antologien: *Texter fra slutningen af 60'erne*, 1969.

Desuden bidrag til tidsskrifter.

CARL HEINRICH PETERSEN er født i Viborg 1915 og blev samme sted udlært som cigarmager 1934. De følgende år meget arbejdsløs. To ophold i begyndelsen af 1940'erne på arbejderhøjskolerne i Esbjerg og Roskilde. Deltog i Frihedskampen, interneret af tyskerne de sidste måneder af besættelsen. Lærereksamen 1950 fra Vordingborg Seminarium. Har undervist nogle år. Fra 1955 igen bosat i Viborg. Lever nu som skribent og foredragsholder. Har haft flere udsendelser i Danmarks Radio.

Bøger:

Kommunismens kættere, 1964.

Agitatorer og martyrer, 1966.

Danske revolutionærer, 1970 (ny udgave 1974).

Revolutionære socialister i Danmark, 1973.

Fra klassekampens slagmark i Norden, 1973.

AAGE V. REITER er født i Viborg 1901. Skolegang i Viborg. Ansat i Viborg Kreditforening 1919. Handelseksamen 1921. Studentereksamen 1927. Filosofikum 1928.

Har udgivet digtsamlingerne:

Sunket land, 1940.

Nye egne, 1941.

Ved livets bord, 1942.

Det hellige ikon, 1943.

Slåenbær, 1944.

Det blinde ridt, 1946.

Sorte ruden, 1947.

Jorden damper, 1948.

Spejlbilleder, 1950.

Har desuden oversat den engelske udgave af *Omar Khayyams Rubaiat*.

Har skrevet kantater og prologer. Kronikker i bl. a. Jyllands-Posten og Berlingske Tidende.

DAPHNE SCHJÖTT er født i Odense 1939, flyttede til Viborg i 1949, blev 1957 student fra Viborg Katedralskole. 1957-60 i København, uddannet som lægesekretær. Fra 1960 i Viborg, har arbejdet som lægesekretær nogle år, den længste tid på Statshospitalet. Fra ca. 1968 free lance arbejde som oversætter (tysk) for forskellige firmaer og småblade (f. eks. »Forsøgsdyrenes Værn«). Har aldrig udgivet noget, men gennem årene skrevet en del kronikker i forskellige blade.

PETER SEEBERG er født i Skrydstrup 1925. Blev student fra Haderslev Katedralskole 1943. Magister i almindelig og sammenlignende litteraturhistorie 1950. Ansat ved Nationalmuseet 1953. Ansat ved Aalborg historiske Museum 1959. Museumsinspektør ved Viborg Stiftsmuseum 1960. Deltaget i flere arkæologiske ekspeditioner i udlandet.

Har udgivet:

Bipersonerne, 1956.

Fugls føde, 1957.

Eftersøgningen og andre noveller, 1962.

Jens Munks minde-ekspedition. Sammen med Thorkild Hansen, 1965.

Pause. i: *Moderne dansk dramatik*, 2, 1968.

Ferai (skuespil), 1970.

Hyrder, 1970. Tildelt kritikerprisen.

Dinosaurusens sene eftermiddag, 1974.

Desuden mange bidrag til samleværker, historiske årbøger, aviser og tidsskrifter.

EBBA TORSTENSON er født i 1924. Tilbragte en del af sin barndom i Viborg bispegård hos sin mormor og morfar, biskop Gøtzsche, denne periode af sit liv har hun skildret i bogen *Af god familie*. Journalist og forfatter.

Har udgivet:

To mennesker, 1950.

Huset med vildvinen, 1953.

Invitation til bridge, 1954.

Lille spejl på væggen, 1961.

Af god familie, 1967.

Verden og Marianne, 1968.

To låste skrin, 1969.

Et sted i verden – et sted i tiden, 1970.

Århundrede går ind i støvets år, 1970.

Kammerspil, 1972.

Har fået følgende skuespil opført:

De der sejrede. Kgl. Teater, 1961.

Drømmeby i lykkeland. Norrby-teater, Fagersta, 1963.

Dagligstue. Danmarks Radio, 1965.

En damekomedie. Århus Teater, 1965.

Har desuden skrevet i aviser og tidsskrifter.